

Håkon Evjenth

3 på to og 2 på fire

bokselskap.no

Oslo 2025

bokselskap.no, Oslo 2025

Håkon Evjenth: *3 på to og 2 på fire*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1935 (Oslo/Gyldendal).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-831-7 (bokselskap.no),

978-82-8319-832-4 (epub), 978-82-8319-833-1 (mobi)

Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

---

Omslag, 1. utgave, 1935 (nb.no)

[Tilegnelse]

Denne fortellingen om en far, hans to sønner og deres to hunder som drar ut på langferd for å leve et villmanns- og samlerliv i Finnmark er bare en beretning om at en god planleggelse er mere enn halvveien til målet.

Boken tilegner jeg alle fire Johnson-guttene.

Første kapitel

som forteller om preparant Lieng ved Tøyen Museum, om hvorledes han mistet stillingen sin og besluttet å reise til Finnmark med begge guttene sine.

Preparant Lieng var på hjemvei fra Tøyen Museum. Klokken var ikke 12 enda og hadde noen av dem som kjente ham godt møtt ham vilde de sikkert trodd han var syk, for noe alvorlig måtte det være som kunde få Lieng trukket bort fra museet midt i arbeidstiden. Idag hadde han ikke kunnet være i ro på museet. Han måtte av gårde, måtte hjem, måtte la arbeide være arbeide for en gangs skyld. Han vilde hjem til guttene sine, lengtet efter å sitte og vente på dem når de kom fra skolen, efter å høre tredjegymnasiasten Erlings rolige, nesten voksne trin i trappen og førstegymnasiasten Tors hissige gutteflukt op til middagsmaten. Og guttene vilde nok bli glade over å finne ham hjemme på den tiden av dagen. Det hadde visst ikke hendt siden mor døde for to år siden. Det sørgelige var bare at guttenes glede ikke kom til å vare så svært lenge.

Lieng skrittet godt ut. Det kom et bistert og fortenkt uttrykk i det faste skarpskårne ansiktet og et [8] kvast glimt i de rolige blå jegerøinene under de buskete brynene.

Ånei. Langvarig vilde sikkert ikke gleden bli. Han kjente guttene sine godt nok til å vite det. De vilde ta det like tungt som han når han nu fortalte dem at han idag hadde fått endelig beskjed om at han vilde miste stillingen sin. Det måtte innskrenkninger og besparelser til, het det. Lønningsbudgettet på museet måtte ned, hadde bestyreren sagt. Der måtte spares på hver eneste krone. Bestyreren hadde beklaget, men det var ingen vei utenom. Dessverre, sa han.

Lieng var kommet ned i Storgaten. Han vilde gå nedom Karl Johan for en gangs skyld. Hvad raket det staten om en enkelt funksjonær blev arbeidsløs og kanskje gikk til grunne, og med ham de som var avhengige av ham. Selvsagt var det ham, Lieng, det måtte gå ut over når en preparant skulde opsies. Selv om det var han som hadde arbeidet lengst av alle underordnede ved museet, så var han jo bare en autodidakt, en som hadde lært sig selv op til å bli en dyktig dyrepreparant og utstopper. *Han* hadde så visst ikke fått anledning til å studere i utlandet ved de store museene. Han hadde ikke hatt stipendium eller deltatt i store kostbare ekspedisjoner til tropiske land og preparert flodhestskinn som kom halvratne hjem. Han hadde bare stått hjemme og tatt mot og gjort i stand det de andre hadde slurvet med. Hvad hadde det å si at ikke en eneste ved museet, utenom professoren selv, kjente den arktiske fauna så godt som han. Ingenting, selvsagt. Han hadde jo ikke noe eksamensbevis å påberope ^[9] sig, ingen attester heller, bare 24 års trutt arbeide ved det samme museum, uten en eneste dags fravær, bortsett fra de korte feriene, som forresten alle var blitt brukt i museets tjeneste, og så turene til Svalbard, Frans Josef og Grønland. Bygutter med eksamen, det var de rette karene. De kunde alltid brukes. De hadde sine overordnedes bevåkenhet og beskyttelse, selv om de ikke kunde

belgflå en katt og ikke så forskjell på en isbjørn og en kvitrev. Men slå op i sine bøker og «bestemme», det kunde de nok.

Lieng svingte inn på Karl Johan. Det var like under jul og mange mennesker i gaten, mennesker som hadde råd til julehandel og juleglede og juletravelhet, eller som i alle fall syntes de måtte late sånn.

Han kom til å smile litt av sig selv og tankene sine, et smil om den rette, bestemte munnen, som med ett lystet op i det mandige ansiktet og mildnet det litt hårde uttrykket det hadde. Sandelig gikk han ikke her og holdt på å bli urettferdig og bitter. Han fikk se til å komme sig fortest mulig hjem til guttene og snakke med dem. De skulde nok finne på råd, bare de fikk tenkt sig litt om. Ennu var jo opsigelsen så ny, han hadde likesom ikke summet sig, og guttene var kjekke og greie så noe syt vilde det sikkert ikke bli. Sammen skulde de nok klare brasene, «mannfolkene Lieng», som Tor pleide si.

Utenfor Grand snudde Lieng sig brått om. Det var en som hadde grepet ham i armen bakfra. Jamen var det ikke Halvdan Nilson, barndomsvennen, kunstmaleren, reveopdretteren og gårdbrukeren fra Tana, han [10] som hadde funnet for godt å grave sig ned der nord bare for farvevirkningenes skyld, enda han sikkert hadde kunnet vinne sig et stort malernavn hvis han hadde villet fortsette sine studier. Nu gav han bare gjesteroller i Oslo når han hadde malt nok bilder til å dekke reiseutgiftene, eller hadde noen gode sølvrevskinn å seige. Men det kunde gå år og dag mellom hver gang han kom sig av gårde. «Der er så vakkert,» pleide han å si. «Jeg får ikke tid til å male, får bare tid til å se.»

Halvdan var overstrømmende som sedvanlig og bråket naturligvis en hel del, viftet og gestikulerte med de lange armene sine og var akkurat samme gutten som før, på tross av sine 45 år. De var nesten på dagen jevngamle, han og Lieng. Halvdan gav sig ikke før han fikk Lieng med sig inn på Grand og benket i en lun og koselig krok.

Et kort øieblikk hadde Lieng glemt sine bekymringer for gleden over gjensynet, men det varte allikevel ikke lenge før Halvdan Nilson merket at det var noe i veien, noe som trykket ham, og Halvdan gav sig ikke før han fikk halt ut av Lieng hvad det var som stod på. Lieng var ikke den som betrodde sig til den første den beste, men både i guttedagene og i de årene de hadde vært sammen før Halvdan slo sig ned i Tana for godt hadde de hatt for vane å fortelle hverandre både det ene og det annet, å dele både sorger og gleder. Så det falt egentlig ikke Halvdan så særlig vanskelig å få Lieng på gli.

«Hadde det enda vært en ekspedisjon som skulde [11] ut, så vilde jeg ikke betenke mig på å gå med, men vi tapte jo den fordømte grønlandssaken, så nu blir det vel gjerne en stans på flere år med ekspedisjonene,» sluttet Lieng nokså bittert.

Halvdan Nilson blev sittende taus en lang stund, særlig lang til å være ham. Han fikk et fortenkt uttrykk, med store nyver i pannen. Smilet han stadig pleide ha om munnen, mest muntert men ofte litt ironisk, var helt borte. Lieng sa heller ingen ting. Men så lyste Halvdan op. Han blev så ivrig at han hadde vanskelig for å sitte rolig.

«Erik, jeg har det, jeg har det,» sa han, la hånden tvers over Liengs underarm og kløp til.

«Nå. Hva er det du har. Au, det gjør ondt, din røver,» sa Lieng. Han smilte og mintes med ett de mange gangene da Halvdans rådsnarhet hadde hjulpet dem begge, ofte i situasjoner hvor det gjaldt å treffe en avgjørelse på øieblikket, og som regel hadde Halvdan straks funnet den beste løsningen.

Men Halvdan slapp ikke taket i armen.

«Du blir med mig opover til Tana, gutt, bor hos mig, samler fugleskinn og selger til museene.»

Lieng smilte.

«Enn guttene mine da? Tror du jeg klarer å samle så mange skinn og få solgt dem til en slik pris at jeg kan holde guttene her nede?»

«Nei, guttene. Du har jo Tor og Erling, du.» Halvdan Nilson blev atter sittende og tenke. Grepet i Liengs arm var ikke så hårdt en stund, men så kjente han at Halvdan klemte til igjen.

[12] «Nå?» spurte Lieng.

«Bedre og bedre,» svarte Halvdan. «Du kjenner da iallfall litt til Varangervidda og du vet at den er helt ukjent land for ornitologer. De har jo bare samlet på noen små myrflekker her sør i landet og i Pasvik. Det fineste fuglevaldet vi har i hele kongeriket har de latt ligge. Og midt inne på vidda har jeg en stor prektig jaktgamme sammen med tre kamerater. Enn om du tok guttene med dig opover og tilbragte et år der. Rundt omkring er det et fugleliv som ingen aner. Jeg har vært der en eneste vår og du kan ikke tenke dig alle opplevelsene jeg hadde, med sangere, med gjess, med vadere. Du vet

jeg er ikke noen ornitolog, men allikevel var det en fryd. Og hvordan vil det så ikke bli for dig som har vært fuglegal hele ditt liv. Du vil sikkert bli aldeles skrullete av begeistring.»

«Det høres jo bra ut, men ikke klem armen min mere nu, er du snild, for det er den jeg skal skyte med, vet du.»

«Har du bestemt dig da?» Halvdan slapp ham fremdeles ikke.

«Det kan du skjønne jeg ikke har. Det er vel litt vågalt å legge sig fore der oppe, unda folkeskikken aldeles, så vi får tenke gjennom planen din og snakke nærmere om den siden.»

«Du med denne tenkingen din og snakkingen din. Tror du ikke jeg vet at bedre forslag kan du ikke få.»

«Det kan godt være du har rett, Halvdan, men vi må i alle fall snakke med Erling og Tor.»

«Naturligvis skal vi det. Når jeg kommer hjem skal ^[13]jeg sende dig tegninger og karter, så du kan vite hvad du går til. Det er det fineste som fins. Du som er finnmarking burde ikke ha glemt det, men husket på vidda for lang tid siden.»

«Å, du skal ikke bry dig. Tror du ikke jeg har husket. Jeg har nok lengtet nordover. Men du vet jeg har hatt kone og to prektige gutter å sørge for, og det har jeg klart bra til nu. Men så er det altså ikke mere bruk for mig, og da har du kanskje rett i at jeg bør trekke nordover igjen.» Lieng sukket, men han smilte mot Halvdan. Det var som begynte han å tro på at det var mulig å få noe ut av Halvdan Nilsons forslag.

«Selvfølgelig skal du det. Tror du Finnmark glemmer en sønn eller vidda en gammel tilbeder, selv om han ikke har vært så trofast nettop. Nei, far, vidda gir nok, vær sikker. Du har bare å ta imot, både du og guttene dine. Treff avtale med museer om å kjøpe skinnene dine til høsten, og du skal se du tjener så meget at du kan reise sydover igjen og bare gå og slenge til neste vår, holde guttene på skole og leve som rentenist.»

«Du har den rentenistdrømmen din enda, hører jeg, Halvdan?»

Lieng og Halvdan Nilson blev sittende enda en stund og snakke både om planen og litt av hvert ellers. Så gikk de. Halvdan blev med op til middag. Guttene var nettop kommet hjem. At Halvdan var i byen var like meget en overraskelse for dem som det hadde vært for deres far, men de var glad i Halvdan, hadde kjent ^[14] ham fra de var bitte små, og gjensynet var nokså stormende, særlig for Tors vedkommende. Erling var jo roligere, han som nesten var voksen. Ingen av dem hadde noen mistanke om at det var noe på ferde. Først ved middagsbordet fortalte far dem at han hadde mistet stillingen sin og var innrullert i de arbeidsløses store skare. Men han la også til at de ikke skulde mistrøste, for takket være Halvdan så øinet han en utvei allikevel. Hvis de var enige, så mente han de burde reise nordover til Varanger for å samle fugleskinn, leve av jakt og fangst, lete efter de sjeldne fuglene som sikkert hekket der oppe, i det hele tatt slå sig på villmannslivet og forsøke å greie sig som fri menn selv i dette overkultiverte landet. Og var de heldige kunde det kanskje bli anledning til videre skolegang senere.

Guttene tok det på forskjellig vis. Tor var fyr og flamme med en eneste gang. Det lyse våkne gutteansiktet avspeilet tydelig hans forhåndsglede. Han hadde sandelig ingen frykt for å legge ut i umarkene og være med på å leve av hvad han selv, Erling og far kunde veide. Erling derimot satt mere fortenkt, så nok at faren hadde en plan, men var ikke sikker på om den var endelig. Og han tenkte på skolen og kameratene som han måtte reise fra, kanskje for godt. Men av hans ansikt var det ikke mulig å lese hvad han tenkte. Han hørte bare rolig på de andre, skjøt inn et og annet ord nu og da, men sa ellers ingen ting om hvad han mente. Det var sandelig ikke så greit hverken for far eller ham selv å bestemme sig med det samme.

Tor skravlet og spurte. Halvdan kunde nesten ikke [15] svare på alt. Til slutt holdt han sig for ørene og gav guttene kinobilletter for å slippe av med dem. Da de hadde sett på kinoprogrammene i avisen sa Erling:

«Vi går på 'Saga', Tor.»

«Det tenkte jeg også,» sa Tor. Der gikk det en naturfilm fra en beltebilferd over Finnmarksvidda. Og da guttene kom hjem, var det den filmen de snakket om. Den spennende bandefilmen hadde de rent glemt.

«Sandelig var det bra at Halvdan hadde malt såpass at han kom sig nedover akkurat når vi trengte ham,» sa Tor da han krøp til sengs om kvelden.

«Ja, det er sikkert,» svarte Erling. Han hadde funnet frem et Norges-kart og lå og studerte det.

Men Tor hørte ham ikke. Han var sovnet og drømte bare om flyvende fugl og fine skudd helt til han fløi selv og drattet ned.

Annet kapitel

som forteller om utviklingen av Liengs planer og om forberedelsen til en 1000 kilometer lang skitur, samt om avreisen nordover.

En kveld mellom jul og nyttår satt Lieng og guttene hjemme og koset sig. Guttene satt foran kaminen og spilte besik om nøtter. Vunnet spill gav ti nøtter med fradrag av en nøtt for hvert 100 point taperen hadde imot. De moret sig kostelig og var så optatt av spillet at de ikke la merke til at postbudet var der og at far fikk et stort tykt brev som han straks brøt og begynte å lese ivrig, samtidig som han så på en hel del skisser som hadde fulgt med.

Først da Tor med høi lys stemme forkynte for Erling at han nok var nødt til å punge ut med syv nøtter snudde far sig til guttene.

«Nu har jeg fått brev fra Halvdan,» sa han.

Begge guttene så op.

«Er alt i orden,» spurte de nesten med en munn.

«Ja, så langt er nok alt som det skal være,» svarte far. «Halvdan skriver at vi kan få låne den jaktgammen han og et par av hans

venner har ved Berleveijokka ^[17] i Nessebymarka. Etter brevet hans og etter skissene er den 6 ganger 4 meter, bygget av panelingsbord med papp utvendig og en halvannen meter torvile utenom der igjen. Den har godt torvtak. Gammen er delt i to rum, et soverum og et opholdsrum. I opholdsrummet er der kokeovn, kjøkkenbenk, langbord med krakker og et par kurvstolen Og så naturligvis matskap, tørkeramme og meget annet. Der er fullt utstyr, ser det ut til. I soverummet er der fire dobbeltkøier. Like ved gammen har Halvdan satt op en liten gamme på 2 ganger 2 meter som han har stående åpen for at farende folk skal slippe å bryte sig inn i den store gammen.

Der oppe skal det være et fugleliv som ingen andre steder i landet. Her har vi et kart over terrenget. Det er Nessebykartet, som dere ser. Her ved dette korset er Nesseby handelssted. Korset betegner kirke, som dere vet. Litt lenger ut eller øst ser dere det kommer en elv ned. Følger vi den oover ca. 2 mil kommer vi til en sideelv som heter Berleveijokka. Jokka betyr elv. Gammen ligger her ved åmøtet. Dere ser også at etter kartet er det store myrer, mange små og store vann, småkratt og fjell, altså et meget avvekslende lende og et ønskested å samle fugl i. Sånn som det er der oppe kan vi sikkert håpe på å komme over noe som er sjeldent, ja kanskje nesten ukjent for videnskapen. Og Halvdan skriver at i elvene og vannene er der fisk nok, ørret og rør. Og han sier også at gammen kan vi få låne så lenge vi vil. Han og kameratene hans er enige om det. Han forbeholder sig bare at de må få komme op og være ^[18] der de vanlige fjorten dagene i jakttiden, og det kan vi vel gå med på, ikke sant?»

«Klart,» sa Tor. Han lå fremover skrivebordet og studerte kartet og skissene.

«Det er billig husleie, far,» sa Erling tenksomt.

«Ja, det har du rett i Erling,» svarte far, «men nu skal dere høre videre. Dere skjønner jeg har tenkt nokså meget på alt dette de siste dagene, og nu har jeg enda en plan, som vi kanskje kan drøfte straks.»

«Bare kom med den, du far.» Det var Tor som var ute igjen.

«Jeg får håpe det,» sa far alvorlig. «Jeg synes planen min er brillefin eller finest selected eller hvad det nu er dere sier. I midten av mars er jeg ferdig på Tøyen etter 24 års trutt arbeide der. Kastet bort som en ubrukelig og utslitt hanske. Det jeg har igjen er i høiden en god attest. Som dere vet har jeg et lite bankinnskudd, men det vil ikke bli nok for et års opphold der oppe og dessuten reisen op og ned. For vi kan jo ikke regne med inntekter med en gang. Så har vi innboet her. Hvis vi selger rubb og stubb vil vi få et par tusen for det. Ikke mere i alle fall, kanskje heller litt mindre. Til sammen skulde vi altså kunne skaffe ca. 3000 kroner og det vil være knapt nok. Vi må reise opover så tidlig at vi er i orden i gammen før vårflommen setter inn og før trekket begynner. Det er omtrent i midten av mai det. Jeg vil altså være inntektsløs fra 15. mars til midten av mai. Reiser vi rundt kysten fra Trondheim kan vi være i Suonjo på en uke. Vi behøver altså ikke reise herfra før tidligst ^[19] første dagene av mai. Det vil si at vi i tilfelle vi ikke finner en annen utvei kommer til å gå her i Oslo i en og en halv måned og bare bruke penger uten å ha noen inntekter. Enten dere slutter på skolen 15. mars eller 1. mai kan jo være hipp

som happ, når dere først skal slutte. Kunde vi reise for eksempel første april vil vi spare en hel måneds ophold her. Og kunde vi bruke den måneden vi er for tidlig ute til en lang, frisk skitur fra Sulitjelma til Vadsø, vilde vi spare enda mere. For å leve på feltfot er forholdsvis billigere enn å leve i Oslo, vet dere. Mitt forslag er derfor at vi alle tre slutter på samme dag, femtende mars. Dere slutter skolen og jeg slutter på museet. Tiden fra femtende mars til første april bruker vi til å forberede oss på en 1000 km. skitur. Og første april starter vi.»

Guttene sa ikke ett ord. Far så på dem, spent, men det kom ikke en låt fra dem. De var begge like alvorlige. Far tok frem et lite atlas i blått binn. Det var Svenska Turistföreningens «Atlas över Sverige» med de tilstøtende deler av Norge og Finnland. Han slo op på kart 18.

«Her ser dere Vestfjorden og her er Bodø,» pekte han.

«Der man bor og dør,» vitset Tor.

«Kan passere, men noe hårtrukket,» erklærte Erling.

«Ti still nu, Tor. Det går sikkert an å leve i Bodø også,» sa far.

«Forresten kan du la være å avbryte mig, du Tore mi fa sol.»

«Du kan såle skoene dine selv, du far,» svarte Tor. Han likte aldri *den* tiltalen.

[20] «Ja, det kan jeg nok også om det kniper, og dine med,» sa far.

«Men ti nu stille. Fra Bodø går der landevei innover til Finneid, og derfra kommer man med båt og jernbane til Sulitjelma kobberverk. Fra Sulitjelma er det 1000 meter op til toppen av Sulitjelmaisen og

derfra bærer det unnabakke inn i Sverige. Etter kartet å dømme kan vi følge en led mellom fjellene helt frem til Abisko turiststasjon ved Ofotbanen. Hele tiden ser det ut som vi holder oss mellom 4 og 600 meters høide. Det er bare over Sulitjelmaisen og her oppe nordvest for Kebnekaise at vi når op i mere enn 1000 meter. Fra Abisko er det jevnt slakt fjell gjennom Sverige og Finland frem til Kautokeino i Norge. Herfra svinger vi så østover til Karasjok, følger Tanaelven nedover til Polmak, tar oss over til Varangerfjorden og utover langs denne til Nesseby. Derfra kan vi så svinge opom Suonjo, se litt nærmere på gammen og gå videre til Vadsø, hvor vi finner alt vi har sendt opover med fraktbåt.»

Far så atter spent på guttene. De studerte begge kartet, to fingrer fulgte ruten, den ene etter den andre. Men de sa ikke ett ord.

«Nå, hvordan liker dere så planen,» spurte far. Det var tydelig at han var spent. «Vil dere ikke være med?»

Men ingen svarte. De var begge like tause. Far stirret på dem, men da han fikk tak i øinene til Erling, så han at gutten ikke var sikker på at det var alvor et hans. Det hadde kanskje vært litt for meget på en gang.

[21] «Jeg mener det, gutter. Det er mitt ramme alvor at vi skal gjøre den turen, hvis vi kan få det til. Vil dere ikke være med kan dere bli hjemme. Men dere må klare dere selv.»

Guttene stirret på ham. Sandelig mente ikke far det han hadde sagt. Tor knubbet til Erling med knyttneven i mellomgulvet. Erling ga igjen. Så tok de hverandre om skuldrene og danset en taus krigsdans

gjennom rummene. Da de var nesten utaset overfalt de begge to far samtidig, fikk ham over ende, satte sig på maven og brystet hans så han ikke kunde komme sig op og tok ham, som så mange ganger før, i ed på at alt var sant.

Først da gav de ham grid, som de sa, og slapp ham op.

Da de var kommet til ro igjen og atter satt over kartet sa Erling:

«Men tror du ikke det blir dyrt, far?»

«Nei, gutt, jeg tror ikke det skal bli så kostbart. Du må huske på at skiutstyr og skikjelke må vi ha allikevel. Nye klær og støvler må vi også ha. Det som kommer til er telt og soveposer og begge delene kan komme godt med også oppe i Suonjo. Proviant må vi ha med oss, men mat skal vi jo ha hvor vi så enn er. Og vi lever billigere i et telt enn her i leiligheten. Når vi ikke reiser lengere enn til Bodø med båt kan vi reise svært billig, for dit vet jeg det går noen billigruter fra Trondheim og med dem koster det nesten ingen ting å reise. Så får vi utgifter til bil til Finneid og til transporten op til Sulitjelma, men derfra og frem til Abisko er det overhodet ikke mulig å få brukt noen [22] penger. Så kan vi kanskje få noen utgifter på fjellstuene i Kautokeino og Karasjok, men det blir ikke meget. Jeg tror det vil være den reneste finansoperasjon. Og blir turen godt forberedt vil den på ingen som helst måte være hverken lettsindig eller hasardiøs. Det er forberedelsene alt vil avhenge av, skal jeg si dere. Har vi ikke tenkt på hver minste detalj, kan vi komme op i de aller verste ubehageligheter. Derfor foreslår jeg at vi legger oss, så kan vi begynne på forberedelsene like over nyttår. Godnatt da, gutter.»

«Godnatt, far,» sa Erling.

«Godnatt, far, og takk,» sa Tor. Og dermed gikk de inn på værelset sitt. Så store de var, var de allikevel vant til å gå til køis når far sa det, men det varte en tid før de fikk av sig klærne og kom under dynene. Det var blitt nesten for meget å snakke om.

— — —

Så gikk da tiden utover etter nyttår med å gjennemarbeide planen i alle detaljer. Straks guttene var ferdige med skolen og leksene var det å sette sig ned og arbeide med karter og utrustningslister. Far hadde kjøpt alle norske, svenske og finske karter som skulde til. Sammen stakk de først ut den omtrentlige rute. Så detaljgikk de ruten på kartene hver for sig og da det var gjort blev den endelige rute valgt og oppmerket med tusj. Så beregnet de etter tur kursene, høidedifferanse og avstandene, noterte ned vesentlige detaljer og sammenlignet også disse resultater. Derved fikk de frem en nøiaktig detaljorientering som det ikke kunde klebe [23] noen som helst feil ved. I fjorten dager sat far og guttene hver kveld og sydde telt. Det blev et mønetelt med lave loddrette vegger, sydd av duncambric med solid seilduksbunn og med gode forsterkninger i alle sømmene og langs alle strekk. Plugger laget Erling, men det var Tor som fant på å snu pluggene med bredsidan mot teltet. Egentlig trodde han de skulde stå den veien, men da Erling lo av ham og Tor spurte hvorfor det ikke var sånn, kom de til å tenke over det og da fant de ut at plugger med bredsidan mot teltet måtte gi bedre feste i sneen og bedre hold og derfor kunde gjøres så meget lettere. Soveposer fikk de sydd sig i en forretning. Far valgte saueskinnsposer med vanntatt trekk, fordi

disse holdt sig tørrere i fuktig vær enn reinskinnsposer og derfor også kunde brukes til andre tider av året enn nettop om vinteren. En dag kom far hjem med en hund. Det var en tysk korthåret fuglehund, 3 år gammel, veldressert og med et par førstepremier på utstilling. Dessuten hadde den tatt en god premie i en trekkhundkonkurranse. Det var en av kandidatene ved museet som hadde gitt ham den. Alle, eller i alle fall de fleste av fars kolleger, var nemlig litt forbitret over den måte far var blitt behandlet på av museet og var meget interessert i hans planer og var svært villige til å by ham hjelp, hvis han trengte det. Kandidat Undset hadde hatt denne fuglehunden, Garm het den, helt siden den var hvalp. Nu skulde han imidlertid gifte sig, men hans forlovede hadde, som så mange andre kvinnfolk, en sann skrekk for hunder og for Garm i særdeleshet. Hun var vel sjalu på [24] den, stakkar. Far syntes nesten det var for galt å ta mot en sånn gave, men da han visste at han vilde få god bruk for en fuglehund, så sa han takk. Garms innlemmelse i familien medførte anskaffelse av sele og skikjelke av trekkhundklubbens modell, og en lørdag kveld var far, guttene og Garm på sin første prøvetur med Garm for skikjelken. De lå ute helt til mandag morgen og gjorde en hel rekke erfaringer. For det første anskaffet de sig tre reinskinn til å ligge på for å slippe kulden fra bakken og for det annet sydde Tor «vårfrakk» til Garm, som nok var flink til å trekke, men som frøs ynkelig om natten. «Vårfrakken» var et vadmelsdekken og Tor trodde nok det skulde hjelpe.

Men den riktig store sensasjonen kom først da Tor presenterte sig som eier av en diger schäfer, bred og tung og rolig. Den fulgte Tor som en sau.

At han fikk «Ponto» var gått for sig på den måten at Tor var gått alene innover Nordmarka en søndag før arbeidet på museet og Erling var på hyttetur med noen klassekamerater. Ved Slakteren traff han en av trekkhundklubbens hundesledeposter. Det var to spann med fire hunder i hvert. Tor var selvfølgelig straks interessert og gikk rundt og så på hundene og sledene og selene og spurte og grov. Men utenfor spannene, bundet for sig selv i en kort tykk jernlenke, så kort at den ikke kunde løfte hodet mere enn et par tommer fra marken, stod en stor lys schäfer med mørkebrune tegninger nedover sidene. Intetanende gikk Tor bort og klappet den på hodet. Hunden så på Tor med [25] store forundrede øine, først mistenksomt, så varmt og takknemlig. Tor klappet og klappet den og til slutt begynte hunden å slikke sneen av Tors støvler. Lenger op kunde den ikke nå, stakkar.

«Pass dig gutt. Den hunden er farlig,» hørte Tor bak sig og med det samme knurret hunden og forsøkte i glesse forbi Tor og efter den som snakket. Da Tor så op stod det en voksen mann bak ham, en av hundekjørerne.

«Nei, det er da en snild hund,» sa Tor.

«Ja, syns du Ponto er snild, må du så gjerne ha den. Mot alle andre har den i alle fall vært aldeles umulig. Den kan hverken omgås mennesker eller dyr og er aldeles ubrukelig i spann.»

«Skal jeg få den?» spurte Tor, han skalv i stemmen av spenning.

«Ja, værsgod. Ponto skulde skytes idag allikevel, men har du glede av den og kan du få noe ut av den, så er det jo ikke mening i å skyte den, sterk og frisk som den er. Ansvarer får du ta selv, forresten.»

«Får jeg selen og?» spurte Tor.

«Jeg skal så visst ikke ta selen av Ponto,» svarte hundekjøreren, og dermed løste Tor Ponto, klappet og kjelet med den inntil den hoppet op på ham og slikket ham hvor den kunde komme til. Så holdt den på å komme i slagsmål med et av spannene, men Tor fikk den bort, og så bar det nedover til bven med de to, Ponto foran og Tor hengende efter i en taugende han hadde fått av hundekjøerne.

Ponto var ellevill av glede, bjeffet og trakk, trakk [26] og bjeffet. Når Tor av og til stoppet og hvilte, la den sig ned og kunde den komme til måtte den bort og slikke Tor hvor som helst det bare traff sig.

Garm og Ponto holdt først på å ryke i slagsmål, men da Tor snakket til Ponto la denne sig ned og dermed var det gjort. Til å begynne med var det allikevel bare så vidt de tålte hverandre, og især måtte Tor vokte sig for å klappe Garm så Ponto så det, men efter noen dager var de venner og vel forlikte og drev det enda så vidt at de lekte med hverandre og holdt på å rive ned hele kjøkkenet, så gamle Dadda nedla forbud mot denslags «gommistekk». Dadda var fra Helgeland og hadde for vane å omdanne ord hun hørte så de bedre passet for hennes tunge. «Gommistekk» var hennes ord for gymnastikk.

For ordens skyld gikk far til sekretæren i trekkhundklubben og fikk bekreftet Tors fremstilling. Ponto hadde oprinnelig vært vakthund og trekkhundklubben hadde fått den, men den hadde vært aldeles umulig og alle som hadde hatt den i sitt spann hadde klaget på den. Det var kanskje Tors tillitsfullhet mot den som hadde beseiret den så aldeles og sekretæren var bare glad for at de hadde sloppet å skyte

den. Far fikk forresten mange gode råd nede i trekkhundklubben og som takk meldte han sig inn som medlem.

«Stakkars Ponto,» sa Tor, da han hørte hvorledes den hadde hatt det før. Tor la hodet sitt inn til den kraftige halsen til Ponto og Ponto svarte med å rundslikke ham så han måtte ut og vaske sig.

Med to hunder og to sleder kunde de føre med sig ^[27] 100 kilo bagasje, med 35 kilo på hver kjelke og 30 kilo i ryggsekkene tilsammen.

Far sendte guttene ned på Deichman for å låne all den ishavslitteratur de kunde komme over og de leste nesten ikke annet enn om ekspedisjoner og utrustninger og alt sånt en lang tid fremover. Men alt det de leste så blev de allikevel stående ved «Ajungilak». Den var den enkleste og greieste og den som passet best for dem. Det blev da også «Ajungilak»s proviantliste som blev lagt til grunn for deres egen proviantering og den siste tiden før de reiste nordover «trenet» de også i å leve på pemmikan og fangstkjeks med fruktgrøt som dessert og kakao som eneste drikk. De syntes forresten alle at provianten var både god og kraftig, men Dadda forstod ingen ting av det hele. Hun rystet sine grå lokker og ynket «Toregutten» som ikke fikk kjøtt og «stompsnei».

Hundematen voldte en del besvær. Hundekjeks var så alt for dyrt og tørrfisk vilde ikke hundene ha. Så fant far på å lage en deig av benmel, sildemel, talg, maismel, litt hvetemel, kokte knuste poteter og vann, satte gjær til og lot den heve sig en natt. Erling bakte så neste dag to brød av deigen, stekte disse i ovnen, skar dem op i skiver og tørket skivene til de blev hårde som kavringer. Hundene likte

kavringene meget godt, og dermed var hundematspørsmålet løst. Far fikk overtalt en baker til å bake disse hundekjeksene for sig mot å få oppskriften, og på det viset fikk de 30 kilo hundekjeks gratis, nok til 30 dager.

Både far og guttene fikk sig nye klær fra innerst [28] til ytterst. Alt undertøi var av ull og skidressen av glatt vadmél. Mellém trøien og vadmélsskjorten hadde de en lett bluse av duncambriç. På føttene hadde de store velsydde skistøvler som rummet tykke ullsåler og to par strømper. På leggene brukte de østerdalssocker av vadmél og på hodet lette luer av ull med en liten skinnlue som reserve i tilfelle uvær. På hendene hadde de tykke ullvotter med overtrekksvotter av vindtøi, Og over det hele kom så en god, rummelig annorak og bukse av vindtøi.

Dessuten fikk de alle tre nye sterke hickoryski som var litt bredere enn vanlige fjellski og forsynt med rottefellebindinger med bakstropp. Utenom alt dette kom så reparasjonssaker, medisinstyr, en lett kasse med primus, parafin, metatabletter og kokekar, et utvalg av skismurning og meget mere. Enda de vraket alt som ikke absolutt kunde undværes, viste det sig at den samlede bagasje blev så tung at det ikke var tale om å frakte alt med sig hele veien. De delte derfor hundematen og provianten i to og sendte den ene halvparten til Abisko ved Ofotbanen. Når de kom dit skulde de ha spist op omtrent det de kunde føre med sig så langt.

De siste dagene gikk i et eneste mas for dem alle tre. Far fikk solgt det som skulde selges og fikk det så noenlunde betalt. Det som skulde sendes til Vadsø pakket de sammen og fikk det av gårde med

en fraktebåt, som vilde bruke omtrent like lang tid som de nordover. Det var sengklær, litt kjøkkenutstyr, endel bøker og selvfølgelig fars preparantutstyr. Den gode gamle haglen [29] sin og fotografisakene sendte far i posten til Vadsø. De tok bare med sig en lett liten rifle og en småkalibret hagle samt et lite lommefotografiapparat. Far sendte også pengene sine til en bank i Vadsø og tok bare med så meget som han trodde vilde være nødvendig for å dekke ekspedisjonens utgifter.

For mellom far og guttene het turen deres kun «ekspedisjonen». Eller som Tor utformet det i all sin glans: «Den store norske Finnmarksekspedisjon av 1934». Tor hadde også tegnet et emblem for ekspedisjonen. Det var en underlig figur med hundekropp og menneskehode. Da han forela utkastene for far og Erling, forklarte han at merket symboliserte det samarbeide mellom menneskekløkt og hundekropper som skulde bringe ekspedisjonen lykkelig frem over den 1000 km. lange rute med 1000 promilles sikkerhet. Han fikk også sitt merke vedtatt, men det blev nedlagt strengt forbud mot å forsøke å pryde en eneste av ekspedisjonens eiendeler med det, hvad Tor hadde foreslått.

Så kom da endelig 1. april og med den avreisen. «Vi kan med trygg forvissning si at vi intet har glemt,» sa Tor kvelden i forveien, da de forlot den absolutt tomme leiligheten for å tilbringe siste natt på et hotell. På stasjonen var der bare fremmøtt et par av fars medarbeider på Tøyen og gamle Dadda. Dadda gråt som hun var pisket da hun sa farvel til Tor og stakk til ham en liten pakke. «Til erindring fra gamle Dadda,» stod det utenpå og Tor måtte åpne den straks. Da han så det var en vimpel med ekspedisjonens merke brodert i hvitt på rødt,

kunde han ikke dy sig, men gav Dadda [30] en ekstra klem, som bare hadde til følge at hun gråt verre enn ti piskete katter.

Både far og guttene forlot Oslo uten det minste snev av vemod. Far hadde hverken glemt eller tilgitt den måten han var behandlet på, og for guttene var turen så forlokkende spennende at de ikke hadde noen tanke for annet enn å komme av gårde.

Tredje kapitel

som forteller om ankomsten til Bodø og starten fra Sulitjelma, om varg og rein og om hvorledes Erling hentet vann ved Personstugan.

I Trondheim gikk de tre ekspedisjonsmedlemmer med sine to hunder og all sin bagasje over i et av de små «krigsskiber» som går på Nordland. Disse skibene ligger i fraktkrig med hverandre og billettpengene til Bodø er derfor nesten ingen ting. Hvem kan egentlig fortenke en ekspedisjon i at den søker den billigst mulige transport? Det er noe enhver ekspedisjon gjør som ikke har alt for mange penger å rutte med. De kom til Bodø etter en hård reise i snetykke og uvær, med sjø og sjøsyke både på Folda, rundt Rota og over Salten. Og da de kom frem blev de møtt med alt annet enn skiføre.

«Huff. Til dette er det nok ikke råd å finne smurning,» sa Tor, han sparket med støvlesnuten i den sneblandete sørpen.

De fikk all sin bagasje på land og ordnet straks med en chauffør som hadde en rummelig personbil med tilhengervogn, så han kunde ta bagasjen innover til Finneid ^[32] samtidig som de selv var med. Chaufføren het Kålhus og Tor døpte straks bilen og tilhengeren om

til «kålbuss». Kålbussen tok vare på bagasjen til neste morgen, da det allerede var blitt for sent til at de kunde nå toget fra Skjønstå den dagen. De tok derfor inn på hotell og om kvelden var de på kino. Her traff far en gammel skolekamerat, som bad dem med hjem og da han hørte om ferden fortalte han at i Sulitjelma kunde de få låne nøkler til Svenska Turistföreningens fjellstuer, som jo lå i ruten. Det kunde nok bli bra av og til å få komme i hus, mente han, og det hadde han kanskje rett i, så far bestemte sig til å få låne disse nøklene.

Neste morgen kjørte de så fra Bodø med kålbussen. Ponto blev syk i bilen og kastet op. Det var den eneste opplevelsen de hadde på turen innover langs fjorden. Lite kunde de se, for skodden hang helt ned på stabbestenene, og veien var sørpete og fæl, som den pleier å være om våren.

Ved Finneid kjørte de ut på isen, og det var ikke fritt for at det grøsset litt i guttene når bilen plasket frem gjennom overvann som nådde helt op til stigbrettene. Men kålbussen var isvant, så det ut som, og det hadde nettop kjørt en bil foran dem, så det skulde ikke være den ringeste fare. Men nifst var det allikevel, og både Tor og Erling trakk et lettelsens sukk da bilen tok land ved Skjønstå og all bagasjen var lastet op i den lille jernbanevognen i god behold. I det samme de var ferdige med dette var det som en stor hånd tok og løftet skodden bort og til sin glede og fryd så guttene [33] at de befant sig midt inne mellom hvitklædde fjell, ville og imponerende.

«Dette var noe til forgård,» sa Tor.

Den lille jernbanen var det en lyst å se på, pen og velstelt som den var tross de små dimensjoner både på vogner og lokomotiv. Tor

kunde allikevel ikke dy sig.

«Skal vi tilby å spenne Garm og Ponto foran,» spurte han.

Men far hysjet på ham. Han fikk huske det var en privat jernbane og opførte de sig ikke skikkelig, fikk de kanskje ikke lov til å være med. Det låt ikke i Tor da han hørte det, og han trodde nesten det var hans skyld da far kom og fortalte at de ikke fikk lov til å ta hundene inn i passasjervognen. De måtte pent være i brekkvognen. Erling og Tor vilde ikke la hundene være alene der, så de gikk og satte sig i brekkvognen de og. Her var det bare et lite vindu og fra det kunde de nesten ingen ting se av de ville partier de kjørte gjennom, men de kom i prat med en gammel stasjonsmester som også satt i brekkvognen og han erstattet dem utsikten og vel så det, ved å fortelle dem om det moderne eventyr Sulitjelma. Langt til fjells og helt inne i umarkene blev der funnet rike kobberfelter. Lenge så det ut som det var uråd å få nyttiggjort sig disse rikdommer, men så tok en enkelt mann fatt, og ved hjelp av fremragende dyktige ingeniører og en pågående og uredde arbeidsstokk lyktes det ham å utføre det storverk alle anså for ugjennemførlig. De anla en ubrutt og billig transportvei for kisen fra grubene og ned til kysten. Nu var det hele så naturlig og [34] liketil og vanskelighetene var glemt, men tenkte man sig om så vilde man forstå alt det arbeide, alle de tanker som denne transportvei hadde kostet og hvilket herkulesarbeide det var å holde veien åpen året rundt, så man alltid kunde være sikker på å nå frem til de av verket fastsatte tider.

I Furulund gikk far og guttene av toget og tok inn på hotellet. Da far om eftermiddagen var borte hos Svenska Turistföreningens

tillitsmann for å låne nøklene til fjellstuene var han så heldig å bli tilbudt fri frakt med taugbanen for bagasjen op til Ny-Sulitjelma, som ligger 400 m. høiere enn Furulund og som de så allikevel måtte passere når de skulde over Sulitjelmaisen. Om eftermiddagen kjørte derfor guttene med Garm og Ponto bagasjen bort til Sannes og fikk den lastet inn på to kjibber. Da guttene kjørte tilbake til hotellet hadde de en hale av alle Sulitjelmas unger efter sig, og det var ikke liten hale heller.

Dagen efter, det var den sjette april, startet de så fra Furulund tidlig om morgenen. Her i Sulitjelma var det sne nok og med tomme kjelker og i det gode føre gikk det lett op til Ny-Sulitjelma forbi Giken gruber. Også denne dagen hadde de ungehalen efter sig.

Furulungene fulgte til Giken. Her snudde de, men blev avløst av gikenungene som fulgte nesten helt op til Ny-Sulitjelma, noen med ski, noen uten, noen foran og noen bak. På Ny-Sulitjelma blev de mottatt av formannen, en kjekk kar og en erfaren fjellmann, som alle arbeidere i Sulitjelma blir, og han bad dem inn på kaffe. Han foreslo dem at de skulde ta stigningen op [35] til toppen av Sulitjelmaisen i to, for det var falt nokså meget løs nysne i det siste og de 700 metrene vilde bli tunge nok selv med halve lass. Far og guttene tenkte sig litt om og fant at det var best å lytte til det gode råd. De lastet derfor kjelkene med bare 20 kilo på hver, la noen kilo i sine egne sekker og satte av gårde. Og det varte ikke lenge før de måtte innrømme at formann Anthonsen hadde rett. I den løse sneen var det tungt å bryte løipe og kjelkene fløt dårlig. Formannen fulgte dem og tok den letteste veien opover, men enda var det tungt nok, så det tok tre timer før de var oppe ved turistforeningens varde på isen og enda en halvtime før de var inne på isens høieste punkt. her lastet de av og

bygget en snering om «depotet», så de skulde være sikre på at intet føk bort i nattens løp. Nedover gikk det lekende lett i de opgatte sporene, men da de var nede ved Ny-Sulitjelma igjen var klokken allerede blitt fire, så far fant at det var best å vente med den endelige start til neste dag. De fikk overnatte i funksjonærrummet og hadde det riktig bra der, som rimelig kunde være.

Den neste morgen sa de så sivilisasjonen farvel og startet for godt på sin 1000 kilometer lange reise. Tor fant frem vimpelen sin og bant den på kjelken, men da de var vel ute av syne fra Ny-Sulitjelma tok han den forsiktig ned igjen. Det var ikke nødvendig å slite for meget på den heller, mente han. Det var lett og godt å kjøre i de opgatte sporene fra dagen før og et herlig vær var det, så de var oppe på isen ved «depotet» allerede da klokken var halv ni. Her lastet de fulle [36] kjelker og sekker og så bar det av gårde inn mellom de herligste fjell i hele Norges vidstrakte land, på glitrende sne mellom solskinnende topper og isbreer.

«Du frie, du friske, du fjellhøge nord,» sang Erling for full hals, da de i halvtitiden passerte grensen og stod i strakt renn inn i Sverige. Og far, Tor og Ponto og Garm sang med i full glede over den praktfulle dag og den heldige start. Erling kunde synge. De andre ikke. Men Tor mente at «enhver fugl synger med sitt nebb», da Erling ertet ham for hans sang. «Du skal ikke bry dig lillebror,» svarte Erling, «jeg har alltid visst at du var nebbete.»

Tor holdt på å bli sint, men istedenfor å ryke på Erling satte han uforsiktig av gårde foran de andre, så far måtte rope på ham og advare ham. Det nyttet lite. Han var snart foran, snart på siden, alltid

med Ponto i helene, så det lot til at det var vanskelig for de to folungene å holde plassen sin. Først da far snakket hårdt til Tor og sa at han ikke vilde vite noe av at han forlot den plassen i marsjordenen som engang var bestemt for ham, slo han sig til ro. Kanskje blev han litt skremt av fars alvorlige mine.

«Husk på, gutt,» sa far, «at vi aldri vet hvad vi har foran oss. Vi må være forberedt på alt, selv det værste. Først da kan vi gå med 1000 promilles sikkerhet inn i ukjent fjell.»

Så holdt Tor sin plass. Først kom far, så Erling, så Garm, så Tor og tilsist Ponto.

Ved middagstider var de ved østenden av Sorjusjåvve. Her ligger det en liten stue, Personstugan heter ^[37] den, fordi datter av konsul Person, som bygget Sulitjelma, har gitt den til Svenska Turistföreningen. Far låste op døren med den nøkkel han hadde fått låne i Sulitjelma. I stuen var alt i orden, pent og velstelt og meget praktisk innredet, men da det var alt for tidlig å stanse for dagen, satte de sig i solveggen utenfor for å spise kjeks og drikke varm kakao av termosflaskene. Hundene fikk hver sin av de fine hjemmelavede hundekjeksene, og de åt dem nesten i en eneste jafs.

«Her er det sandelig brillefint,» sa Erling, de hadde alle tre snebrillene på.

«Erling perling vitsemaker, tygger graut og drikker kaker,» kven Tor, og kom sig unda i siste liten, han var ferdig med å spise. Et øieblikk efter stod han på hendene på skavlekanten rundt hytten.

«Puu–uu,» blåste Erling og Tor lo så han ramlet ned.

«Datt du av den vinden, du da, lillebror. Og du tror du skal klare dig i en snestorm,» ertet Erling.

Tor skulde akkurat til å hevne sig, han hadde en stor sneklump i neven for å lyre den på Erling, men blev isteden stående og stirre nedover dalen.

«Se far, se!» ropte han.

Både Tor og Erling sprang op og så i den retningen Tor pekte.

Først kom det to rein i fullt tvesprang og etter dem kom det to mindre dyr.

Far så straks hvad det var.

«Ta fast hundene, gutter, og inn i stuen med dere alle fire. Her er nøklen.»

[38] Guttene fikk tak i hundene med en gang. Disse hadde allerede merket at det var noe på ferde, men lot sig villig føre inn. Far sprang samtidig bort til Garms kjelke, fikk revet surringen op og fikk riflen frem. Heldigvis var det patroner i magasinet. Sandelig var det fine greier han hadde tatt guttene sine med på. Her møtte de udyr allerede første dagen, og midt på dagen og i solskinn. Han stilte sig bak stuehjørnet og fikk riflen op. For far hadde sett med en gang at det var varg som var efter reinen. Han gløttet frem. Reinen var like innpå. Han hørte det gnisset i sener og at dyrene hev tungt efter pusten. Stakkars dyr. De vilde snart vært ferdige. Nu strøk de forbi

uten å ense ham. De enset vel ingen ting i det hele tatt. Far ventet. Han stod aldeles rolig. Riflen lå til kinnet. Så kom den første vargen frem i seige rolige sprang. Far ropte og sprang frem. Begge vargene stanset i spranget, de var ikke mere enn 14–15 meter borte. Far trakk av og den forreste vargen stupte. I en fart repeterte han og i det samme den andre vargen kastet rundt for å ta flukten, hadde far også den på kornet og trykket av. Han hørte tydelig innslaget av kulen, men vargen seg bare sammen i bakskrotten. Den var ikke dødskutt. Før far imidlertid fikk gitt den et nytt skudd, var hundene og guttene ute av stuen. Ingen av dem hadde greid det lenger. De måtte ut.

«Hold hundene,» ropte far, men det kunde han like godt latt være. De var allerede borte hos den sårede vargen og i full kamp med den. Vargen var skadd og kunde ikke komme videre, men den bet da fra sig for [39] det. Den hadde satt sig på halen og møtte ethvert angrep med glisende kjeft, en tanngard så farlig som ingen hund kunde vise maken til. Allikevel var partiet for ulike, for det varte ikke lenge før Garm og Ponto forstod at det nyttet ikke å gå mot den samtidig fra samme side. De delte sig, og da Ponto sprang på vargen bakfra og vargen forsøkte å snu sig efter ham, satt Garm i strupen på den. Så bar det over ende med alle tre og et øieblikk var det ikke godt å se hvad som var varg eller hvem som var hund.

Far forsøkte å få skudd inn, men det var uråd. Både han og guttene syntes det var nifst og fryktet for at det kunde hende hundene noe, men da kampen endelig stilnet og vargen lå på valplassen var det to så godt som uskadde hunder som stod og knurret og flerret tenner over liket. De var ikke gode å komme nær noen av dem, og det var

bare så vidt de ikke begynte å slåss innbyrdes. Garm blødde i munnen og Ponto hadde en liten rift i svangen.

Reinen var forsvunnet over ryggen opover mot Hammeren. De så dem ikke mere.

«Ja, nu får vi nok bli over her allikevel,» sa far. «Forsøk å få hundene inn, pakk av sledene og stell istand inne før de fryser.»

Med godsnakk og lokk fikk guttene tak i hundene bort fra vargene og inn. Her la de dem i hver sin køie. Så bar de inn av kjelkene, fikk soveposene plassert i køiene, fikk varme på primussene, både den de hadde med og den som stod i stuen, og tok lemmene av vinduet. Sorjusjavnre ligger nemlig så høit at det ikke [40] finnes ved, så der var en primus med tilhørende petroleum i stuen.

«Vi får vel smelte sne,» sa Tor.

«Ja, jeg tror nesten det,» svarte Erling. «Forresten skal jeg se efter. Jeg syntes jeg hørte dur av elv da vi satt og spiste isted.» Dermed tok han en bømme med sig og gikk ut.

Tor hadde nok å gjøre med å finne frem pemmikan, tørkede grønsaker, buljongterninger og alt det andre som skulde til for å lage et godt og nærende måltid, så han merket ikke at Erling ikke kom inn igjen før far kom og slengte begge de belgflådde vargskinnene fra sig i forgangen.

«Hvor er Erling?» spurte han.

«Erling?» sa Tor. Så merket han at Erling ikke var kommet inn og for på dør. «Erling gikk etter vann,» ropte han med det samme, og både ordene og stemmen satte fart i far også. Utenfor stod Erlings ski ved veggen hvor han hadde satt dem, men øst om stueveggen gikk det spor bortover skavlen. Sporene sluttet i et hull nede i elveleiet. Hullet gapte svart og uhyggelig mot dem og op fra det hørte de tydelig sterk elvedur.

«Gå etter skiene og rep,» sa far, og Tor var ikke sen. Det gikk både koldt og varmt gjennom ham. Han torde nesten ikke tenke tanken om at Erling var falt nedi og var tatt av elven. Tor fikk i en fart skiene på sig og tok alle slederepene og fars ski med, og skyndte sig tilbake til far. Far hadde lagt sig ned og krøp forsiktig utover mot hullet. Det durte sterkt. Det måtte være foss under.

[41] «Her er skiene, far,» ropte Tor.

Far snudde hodet. Tor stod bare en knapp skilengde bak ham.

«Sett skiene sammen og kjør dem ned i sneen med bredsidene mot mig. Sett dem på skråss fra mig. Vær endelig rolig. Knyt så repene sammen og fest tampen godt til skiene. Gi mig den andre tampen og slakk av eftersom jeg kryper fremover. Pass hele tiden på å ha strak tøm.»

Tor så på far, vilde spørre, men torde ikke og gjorde bare som han var sagt. «Erling, Erling,» sa det inni ham og tårene vilde frem, men han greide å holde sig rolig. Det var bare det det gjaldt nu. Han hev tampen til far, tok spenntak mot fars ski og gav taug etter hvert som far krøp fremover mot hullet.

Far stoppet op, prøvde om repet var stramt, krøp så den favnen han hadde igjen til hullet, forsiktig, langsomt, prøvde om kanten holdt og gløttet ned i hullet. Da han snudde sig mot Tor smilte han og Tor forstod at der var håp. Han slakket på repet da far forlangte det og da Tor så han hev tampen ned i hullet var han sikker på at alt måtte være i orden med Erling, eller nesten i orden i alle fall. Han blev så glad med en gang. Enn om det var så at Erling var i live og uskadd. Det var nesten alt for godt til å være sant. Far vinket at han skulde hale, og han halte alt han kunde. Men da han ventet å se Erlings hode over snekanten var det bare havet på vassbøtten som kom. Far løftet den op og løste den og hev tampen ned igjen. Men andre gangen Tor halte var det virkelig Erling han fikk se. Han var [42] blek, men smilte til Tor da han kom krypende innover og det var nok ikke fritt for at han både skalv og hakket tenner. «Det var nifst, gutt,» sa han da han reiste sig op og gikk opover mot stuen. Men han var knusk tørr, så Tor. Tor gikk forsiktig bortover til far med skiene. Far vilde ha vannbøtten med hjem.

Da de alle var kommet i hus igjen var det blitt godt og varmt der. Begge primusene hadde jo stått og brent for full fres. Rimet på bjelkeveggene var allerede begynt å tine og fra taket dryppet det ganske friskt. Men hvad gjorde det om det blev litt fuktig. De var jo alle i hus og utenfor enhver fare. Litt takdrypp og litt fuktighet hadde så visst ikke noe å si. Far gjorde unda matstellet i en fart. Han sa ikke et ord hele tiden. Det var først da de hadde spist at han lot Erling fortelle.

«Du skjønner det, far,» sa han, «at jeg hørte vannet, og skavlen kjentes fast og sikker, så jeg våget mig helt frem på kanten før jeg la

mig ned. Da jeg så hvor dypt det var ned til vannet skulde jeg reise mig op for å hente rep til å senke bøtten ned med, men med det samme brast kanten under mig. Jeg så bare det hvite fossende vannet under mig og mørket omkring, men da jeg sanset mig lå jeg på sne og ikke i vann. Jeg grep for mig i mørket og fikk tak i en sten og der lå jeg og torde ikke røre mig for jeg visste jo ikke hvor fast det var det underlaget jeg lå på. Så lirket jeg forsiktig kniven op og stakk rundt mig og da kjente jeg jo at underlaget visst var fast nok, for jeg traff på sten over alt, så det måtte være en flat helle jeg hadde [43] truffet på. Jeg reiste mig op og i mørket skimtet jeg bøtten ligge i strømmen for øverenden av hellen. Jeg fikk den fylt og op og begynte å rope, men dere hørte naturligvis ingen ting for fosseduren. Så hadde jeg ikke annet å gjøre enn å vente, for jeg visste jo dere vilde savne mig, men sandelig varte det lenge før dere kom. Hvor lenge tror du jeg ventet, far?»

«Et kvarter i høiden,» svarte far.

«Jeg syntes minst det var et par timer.»

«Jaja, gutter, jeg skal ikke skjenne,» sa far. «Det har vært alvorlig nok allikevel, dette. Vi skal bare være glad for at det gikk som det gikk, når først galt skulde være. Men nu *skal* vi huske på en ting alle tre, og det er at ingen skal gå avsted på egen hånd. Vi lover hverandre det. Æresord.»

«Æresord,» sa guttene som med en munn og tok far i hånden på det.

Far tendte lys og ryddet op og satte sig til å føre dagboken. Guttene krøp i posene og det varte ikke lenge før Erling var langt inne i

søvnen. Tor lå våken en liten stund, men før han sovnet snudde han sig mot Erling og strøk ham med en skitten neve over kinnet. Far så det og smilte. Nu kunde han forresten være trygg. Guttene hadde høstet en erfaring som vilde gjøre dem forsiktige og hundene var blitt vargvonne. Bedre kamerater enn de fire han hadde kunde han vanskelig få. Far blåste ut lyset og krøp i posen. Sandelig hadde det vært en begivenhetsrik førstedag på ferden.

Fjerde kapitel

som forteller om en forvillet sølvrev, om en vanskelig navigering i snestorm, om passasjen over Kirkoaiivve, om det første møte med svensker og om ankomsten til Abisko.

Allerede klokken 5 våknet Erling. Han vekket Tor og sammen gikk de straks igang med morgenstellet, så da far våknet ved halvsyvtiden var havregrøten kokt, flesket stekt og kakaoen ferdig. Far hadde bare å krype ut av posen og gå til dekket bord. Hundene hadde allerede fått sin beskikkede del, to store kjeks hver.

Da klokken var 7 var stuen ryddiggjort, kjelkene surret og alt klart til avgang.^[1] På toppen av lassene lå vargskinnene. Det var vakkert vær og fint føre denne dagen også, men enda de hadde Stallojokdalen å følge gjennom gikk far kursen med guttene før starten og forlangte at de til enhver tid skulde holde sig orientert. Alle tre brukte skrittmålere. Hver kvell skulde skrittmålerne avleses, skrittene blev sumert og delt med 3 og etterpå multiplisert med 0,90. Derved fikk de den omtrentlig tilbakelagte distanse i meter.

Nedover langs Stallojok gikk det lett og strålende ^[45] fint. Ved Stalloluokta nådde de ned i skoglende. Stalloluokta er en bukt av

Virijavvre, det øverste av de store vannene som er reservoar for Luleåvassdraget, og er utbygget i de store kraftanleggene ved Porjus. Her er det Ofotbanen delvis får kraft fra, men først og fremst forsyner disse anleggene en stor del av Nord-Sverige med elektrisk kraft. Fra Stalloluokta la de kursen en del mere østlig og ved middagstider nådde de op til Kätjavvre. Her bestemte de sig til å stoppe når de var kommet over vannet, for å holde middagsrast.

Men før de nådde så langt hadde de en liten opplevelse igjen. Erling var blitt litt etter. Det var en strømpe som hadde lagt sig i fold og som han vilde rette på med en gang, så den ikke skulde gnage. Han kom spurtende frem til far:

«Se der inne i krattet på østsiden, far,» hvisket han, full av iver.

Far snudde sig og så dit Erling pekte.

«Sandelig er det ikke en rev som danser der inne,» sa han. «Vi får forsøke et skudd.»

«La mig få lov far,» bad Erling.

Far tok riflen som han nu for sikkerhets skyld gikk med på ryggen og gav den til Erling.

«Still på 200 meter og hold grovt korn øverst på skulderen,» sa han.

Både Tor og hundene var naturligvis stanset. Erling la sig ned bak Garms slede og la riflen i anlegg på vargskinnen. Da reven, som uten å ense faren lekte med sin egen skygge, stod rolig et øieblikk, lot han skuddet gå. Reven seg sammen på stedet.

[46] «Hongkongkulalongkorn,» hylte guttene. Det var hvad Tor kalte for stammehyl. Guttene hadde brukt det helt siden sine aller yngste år. Det var visstnok en konge i Siam eller et eller annet eksotisk land som hadde hett noe sånt og de hadde funnet navnet med variasjoner og tremulanter utmerket anvendelig som felleshyl. Inn til krattet bar det i god fart med guttene. Far fulgte etter med hundene. De var også så ivrige at han hadde sin fulle hyre med å stagge dem. De kunde jo finne på å rive i stykker revebelgen og det var ikke meningen.

Tor og Erling stod og så på reven, kviet sig for å ta i den. De hadde aldri vært med på å skyte rev før. Den var så mørk at den nesten var svart, men nedover ryggen var det tett med sølvhår. Haletippen var hvit.

«Det er en sølvrev, gutter,» sa far da han kom borttil og hadde bundet hundene. «Ja min santen er det ikke en sølvrev, ja.»

«Ja så min santen er det ikke det,» ekkoet Tor.

Far løftet reven op etter halen, strøk den mot hårene, rykket i skinnet. Hårene satt godt fast og fylte i hånden. Det var en fin pels, tett som den aldri blir i noen revegård. Far la reven ned, brettet først det venstre øre og så det høire over og kjek inni dem. Han blev ivrig, vrenge ørene helt, strøk til side ørehårene og stirret. Guttene bøiet sig fremover ham.

«Se her, gutter. Det er nok en forvillet tamrev. Ser dere de blå strekene her. De er tatovert med merketang. I det høire øret står det GTS. Det er gårdmerket. I det venstre kan jeg lese H 47. Det betyr at den [47] er merket i 1930 som det syvogfirtiende dyret som blev

merket det året i den gården som har kjenningsbokstavene GTS. Antagelig var den hvalp det året. Det er nok en forvillet tamrev du har skutt, Erling, men den har gått ute lenge for den har finere pels enn noen tamrev kan få og den er fullhåret mellom potene, så det er bra lenge siden den var i noen revegård. Vi får varsle om dette når vi kommer til Abisko.»

Dermed hev far ryggsekken av sig og belgflådde reven i en fart. De tok middagsrasten der de stod og kjørte så videre med enda et skinn repet på lasset.

Før de reiste fra Oslo hadde far sørget for å få uinnskrenket jaktrett både i Norge, Sverige og Finland og behøvde ikke å ta hensyn til fredningsbestemmelser når han bare jaget på grunn som tilhørte staten. Selv i de svenske nasjonalparkene i Svensk Norrland og Lappland kunde han jage, så fremt det skjedde i samlerhensikt. Og det gjorde det selvsagt alltid. Det var museet som hadde skaffet ham disse tillatelsene, og sandelig var det det minste museet kunde gjøre for ham, mente guttene. De snakket om det, da de gikk videre.

Nu var det stigning og fall, stigning og fall jevnt fremover. Alltid var det lett å gå og lett å ta sig frem. Da de ved sekstiden om eftermiddagen var nådd et godt stykke opover i Melædno slo de leir. De fant en lun plass under en stor skavl, og i elven like ved var det åpent vann.

Teltet grov de godt ned, bardunerte det med slederepene og brukte ski og til bardunfester. Tor krøp inn i teltet straks det var reist og fikk langet inn [48] til sig sekker og soveposer og skinn. Da far og Erling hadde gjort sig ferdige ute, satt kjelkene på plass og skuflet op

snemur rundt teltet, krøp de inn og fant alt i god orden.

Reinskinnene var lagt pent utover gulvet og over hvert reinskinn lå en sovepose. Ryggsekkene var stillet op ved øverenden av teltet, en for hver pose, og i det ene hjørnet ved fotenden var kjøkkenkassen satt, mens «han burk» stod i det andre hjørnet, klar til å gi fra sig av sitt rikholdige innhold. Snart surret «den fri manns primus», pemmikan og hundemat duftet og fars snadde surklet. Hundene lå gode og mette og trette på reinskinnene.

Et inderlig velvære bredte sig i teltet og trettheten seg inn over de tre sunde og friske karene, den naturlige og lykkelige tretthet som gir god, rolig og styrkende søvn. Garm og Ponto snorket og stønnet og likte sig godt de og. Intet manglet.

Den tredje marsjdag var som den annen. Det gikk jevnt og sikkert fremover i svakt skiftende lende. Det var hele tiden lett å ta sig frem idet ruten gikk i en helt naturlig led mellem fjellene. Vakkert og storslått var det, men det falt både Erling og Tor inn at fjellene ikke var viltre i sin lek opover mot himmelens skyer som de norske fjell, men tyngre og likesom mere forsiktige. De svenske fjell ruvet på jorden, de stormet ikke himmelen.

Da de skulde ned mot Kisurisjok ut på eftermiddagen, viste det sig at kartet var litt uriktig. Istedetfor et pent og slakt nedrenn stod de foran et juv og måtte foreta en omgående bevegelse, så de nådde ned i Sjutjotesjok ^[49] istedenfor i Kisurisjok. De fortsatte så et stykke nedover, og da de hadde gått ut dagens normaldistanse, som de hadde satt til vel 30 km., slo de leir ved et vasshull et stykke ovenfor Kutjavvre. De var nu nede på 530 m. og lå i skoglende. Til

Akkastugan ved Luoktanjargajavvre var det ikke mere enn 15 km. og det mente de bare skulde bli en rask liten morgenspurt.

Men det viste sig at det blev noe mere.

Da de våknet neste morgen hang teltduken i store bukter. Den var våt og tung av sne og det blev ikke helt lyst i teltet før de hadde banket sneen av innenfra.

Det var falt mere enn en fot sne om natten, tung ekkel klabbesne, og termometret viste 1 varmegrad.

«Nu får du anledning til å vise oss dine kunster som smøremester,» sa far til Tor, da de var ferdige med morgenstellet.

«Her er det bare Mix og parafin som duger,» svarte Tor sakkyndig, han stod og snuste mot været.

«Du far, er barometret falt siden igår kveld?»

De hadde med sig et lite lommebarometer som samtidig bruktes som høidemåler.

«Ja så sandelig er det ikke falt, gutt,» svarte far. «Vi får se til å skynde oss å pakke sammen og forsøke å nå Akkastugan før uværet kommer for alvor.»

«Det var det jeg kjente på mig,» sa Tor og gav sig i gang med å smøre skiene, mens de andre brøt leiren og repet kjelkene.

Det gled så vidt, men det var tungt å ta sig frem i den tunge nysneen. Vuogjatædno var åpen, så de blev [50] nødt til å holde sig i skogen

langs elvebredden. Der var det både tungt og kronglete å kjøre. Etter over 3 timers marsj var de ikke nådd stort mere enn halvveis nedover, og her måtte de ta til vær, for den åpne elven satte rett mot en stupbratt elvemel som det var uråd å komme forbi. Det var svintungt å ta sig op, især for hundene, men det gikk da. Tor og Erling spente sig for hver sin kjelke og hjalp til med trekkingen, mens far gikk foran og trakk løipe og ryddet unda de verste kvistene.

De var ikke før oppe på den flate moen over melen før stormen kom. Den hadde med sig våt sludd, men var så sterk at den satte jordfokk også, enda så tung sneen var. Heldigvis kom stormen fra vest så de hadde den i ryggen, men den øket og øket, strøk horisontalt langs jorden og rev og slet i alt den møtte. Skiene gled ikke. De bare klabbet og klistret. Det var ikke råd annet enn å stabbe unda. Bare når de nådde en skarefleck som var feiet ren fikk de et øieblikk gli på skiene. Straks efter var det like galt igjen.

Med det samme de var kommet op fra elven hadde de tatt en peiling og funnet ut at de skulde holde en kurs på 46 grader 4 km. fremover. Derfra skulde de ha Akkastugan 500 m. borte i en kurs på 5 grader. I dette været og føret var det helt uråd å gå efter klokke. Det eneste som kunde hjelpe dem var skrittmålerne og disse blev derfor kontrollert og avlest. Heldigvis var det nokså flatt på bakken under Akkafjellets «branter», men føret, føret. Det var under all beskrivelse. De hadde tatt på sig ⁿ² annorakkene og vindbuksene, funnet ^[51] frem skinnluene og satt «vårfrakken» på Garm. Og sandelig kunde det trengs. Isyret og sludden la sig som et panser over hetter og skuldrer, sekker og kjelker.

Men som alt går som må gå, så gikk da dette også, og etter vel en times marsj mente far de hadde gått ut de 4 kilometrene og skulde legge kursen om. Dette stemte også med Tors og Erlings observasjoner så de stoppet, tok ny kurs og la iveri ned i småskogen nedenfor moen de hadde holdt sig på. Nu blev det verre. Stormen kom nu fra siden og slet og rev hårdere enn noensinne. Å se mot uværet var helt uråd. Det var som tusen isnåler pisket inn på det åpne øiet. I krattskogen blev føret aldeles galt. Det var hele lass av sne som la sig under skiene.

Guttene sa ikke et ord. De bare fulgte far. Av og til måtte de hjelpe hundene når kjelkene hadde kjørt sig tast i en bjørkelegg eller i en dump. Det var bare å slite, slite. Det var den tanken de hadde begge to. Å gi sig over tenkte ingen på.

Så med ett var krattskogen slutt og de stod ved kanten av en is. Men det var i grunnen alt de visste. Om det var et stort eller lite vann de hadde foran sig var det helt umulig å avgjøre. All sannsynlighet talte jo for at det var det milelange Luoktanjargajavvre, men å si noe sikkert om det kunde ingen av dem. Det var ikke siktbart mere enn en skikkelig skilengde fremover.

Guttene stoppet op og vernet på hvad far bestemte sig til.

«Vi får slå leir, gutter. Det er ikke annen råd. Vi ^[52] skal være like i nærheten av Akkastugan, men å lete efter den i dette været er som å lete efter en nål i et høilass.»

Inne i det tettete krattet ryddet de teltplass, grov teltet godt ned, bardunerte det forsvarlig og bygget en mur av is og sne rundt, så det

blev stående forholdsvis lunt. Men alt var blitt klissvått.

Enda var det forholdsvis tidlig på dagen, så det gikk jo ikke an å gå til ro. De fyrte imidlertid under primussen og smeltet sne og fikk bløtet op hundekjeks og foret hundene. Selv drakk de kakao av termosflaskene. Ut på eftermiddagen var det imidlertid som om stormen løiet lite grand og far kjek ut. Da han kom inn igjen sa han til Erling at han skulde gjøre sig i stand til å bli med.

«Jeg er sikker på det er Luoktanjargajavvre vi er ved, så Akkastugan må vi ha like ved oss. Vi får forsøke om vi ikke skal finne den. Du Tor blir sittende igjen i teltet og får ikke forlate det under noen omstendighet. Du lar lyset brenne og holder ørene stive. Hvis vi ikke er tilbake innen en halv time tar du haglen og skyter av et skudd hvert tredje minutt. Vi skal være meget forsiktige og merke veien når vi ikke ser teltet lenger. Det er ingen som helst fare når vi bare tenker oss om. Du er vel ikke redd for å være alene, Tor?»

«Nei langt fra det,» svarte Tor kjekt, men da de var gått var han ikke fullt så ovenpå. Han la sig på soveposen sin med en hund på hver side og gjorde ikke annet enn å se på klokken, som sneglet sig av gårde minutt for minutt, og for hver omdreining av sekundviseren blev minuttene lenger og lenger.

[53] Men lenge før den halve timen var gått hørte han stammehylet gjennom stormen.

«Hongkongkulalongkorn». Det var Erling som kom og han hadde sikkert noe godt å fortelle. Tor spratt op og smøg sig ut av

poseåpningen så fort som råd var, mens Garm og Ponto brøt på ved siden av hverandre for å være like snare de også.

Erling berettet kort at de hadde funnet Akkastugan. Den var bare 50 – 60 meter borte. Først hadde de funnet båtnøstet og vardingene op til stuen og da var det jo ikke vanskelig å finne den heller. Far hadde låst op og holdt på å tende op i ovnen. Nu skulde Tor og Erling kjøre bagasjen op til stuen. Det kunde trengs å få litt tørk både på det ene og det annet. En halv time var alt inne og ophengt.

Neste dag var det lav skodde og 8 varmegrader. Å dra videre var det ingen mening i. De fikk vente over enda en dag i håp om at det skulde bli bedre vær og føre.

«Hvor er badedrakten min henne,» spurte Erling, han og Tor holdt på å bygge en snekjerring. «Jeg kan ikke bade uten badedrakt i denne tropiske hete, når denne fine kjerringen står og ser på.»

«Nu greier det sig,» svarte Tor, han tegnet mørke briller på kjerringen med trekull. «Nu ser hun dig ikke».

De fant ut at snekjerringen ikke behøvde hatt. Skoddehatten var fullstendig fin nok. Og moderne lot den til å være til enhver tid. De døpte snekjerringen Rosa efter Akkafjellet, som de hadde sett var blitt kalt «Sveriges Monte Rosa». For en Rosa vilde de da ha å se [54] på når de blev snytt for synet av Akka Monte Rosa, som ikke lot til å ville vise sig. Det var ingen annen råd enn å lage sig en selv.

«Nød lærer nøken kvinne å spinne, kjære Rosa,» sa Tor.

«Spinn, spinn, dotter min,» sang Erling.

Men denne dagen gikk også og neste dag bestemte de sig til å dra videre, enda skodden lå lavt. Det var et par kuldegrader så det gled ikke så verst og de var ikke redde for å legge i vei selv om utsynet var dårlig. De stolte på sin sikre navigeringsmetode.

I et gløtt i skodden fikk de landkjenning på den andre siden av vannet og fikk derved kontrollert kursen helt nøyaktig. Den var som beregnet 10 grader. Midt på vannet lettet skodden foran dem og solen kom så vidt frem, men bak lå skodden og veltet rundt Akkafjellet som før.

«Ekkel gammel kjærring, den Akka,» sa Tor, «hun gidder ikke si farvel engang.» Han hadde fått vite at Akka var lappisk og betød kjerring.

Efter halvannen times marsj var de over og stakk innom Svenska Turistföreningens kåte og stabbur ved Ritsemjok. Her var alt i den beste orden, velstelt og på plass.

Fra Ritsemjok hadde de en stigning på 200 meter op til senkningen mot Autajavvre. Den blev nokså tung å ta i nysneen, især for hundene, men de kom op alle sammen ved felles hjelp uten å bli for utslitte.

Da de var kommet over skoggrensen igjen stoppet Tor og kommanderte:

[55] «Mix.»

«Mix skal bli,» svarte de andre og Mix var det sesam som ga god gli under skiene.

I strykende fart gikk det ned til Autajavvre, men her fikk solen sånn makt at parafinen måtte frem. Utover ettermiddagen begynte det å blåse litt av nordvest og det blev kaldere. I godt føre og i en frisk kuling som satte adskillig fokk, nådde de frem til Sitasjavvrestugan for østenden av det mange mil lange Sitasjavvre, som strekker sig helt inn i Norge.

Hele natten og et stykke ut på neste dag blåste det friskt, så de var ikke av gårde før ved 12-tiden. De hadde nu jevn motbakke foran sig, stigende langs elvedrag og vann. Skodden lå nokså tykk, men føret var ikke så verst. De slo leir om kvelden i 900 meters høide ved Ravtasjavvre.

Dagen etter, det var påskeaften og fjorten dager var gått siden de reiste fra Oslo, var skodden tykk som grøt og føret dårlig nok og helt umulig å smøre til. Over vannene måtte de gå efter klokke, kompas skrittmålere, og særlig over Haukajavvre, hvor de skulde legge kursen om, måtte de fare varsomt. Heldigvis fikk de i et gløtt se fjell foran sig som de utgjorde til Kirkoaiivve, så de kunde være aldeles trygge på å være på rett vei. Nu skulde de op i 1150 meter og hadde en lang og slitsom motbakke å glede sig til. Denne dagen iset det under hundekjelkene, så guttene måtte stadig skrape og smøre disse med parafin. Efter en lang og slitsom tørn var de endelig oppe i skaret og nu skulde de ned igjen 300 meter. Det gikk bare svakt [56] unda til å begynne med, men med ett fikk de plutselig se en fjellvegg rett imot sig, stygg og svart og like innpå. Først da de kom litt lenger frem viste det sig at det var på nordsiden av Allesvage som så slik ut. Det lovet ikke bra for nedrennet på sørsiden, hvor de skulde ta sig ned til dalbunnen.

Da de var nådd helt frem og kunde se ned i dalen, så det allikevel ikke aldeles galt ut. Far mente at han kunde følge lisen nedover meter for meter med kikkerten og at det neppe var noen store overraskelser foran dem. Han lot imidlertid guttene bli stående igjen sammen med hundene og tok sig så forsiktig og i siksak nedover. Først da han så dalbunnen helt tydelig slapp han sig utfor i et langt renn som gav ham god fart. Fra dalbunnen semaforerte han opover at guttene skulde følge hans spor og være forsiktige. Med hver sin hund i styreline tok guttene sig nedover nøiaktig hvor far hadde stått. I det siste strekket satte de fra, slapp hundene og suste ned til far. Garm og Ponto greide ikke å holde den farten og hylende og bjeffende kom de etter. De holdt igjen kjelkene så godt de kunde, men det så ut som det var kjelkene som hadde makten over dem, for Ponto streket imot alt det han orket til han ikke så sig annen råd enn å sette sig og la kjelken skyve sig nedover. Garm var heldigere, for hans kjelke veltet og i fullt firsprang nådde han guttene og far igjen, der de stod og lo av hundenes nedrenn.

Nede i Allesvage var det meget bedre føre, så de fortsatte nedover dalen et stykke, men da Erling en tid senere varskudde om at han hadde fått senestrek [57] i en fot lot de tanken om å nå Allesjavvrestugan fare og slo leir. Neste dag skulde de nok nå frem til Abisko allikevel.

Første påskedag våknet de til strålende sol over høie snedekte fjell. Hvor stupene var for bratte til at sne kunde ligge blev solskinnet kastet tilbake av glitrende is og flein. Nede i dalen var det skygge og koldt og glimrende føre, så i den form de var nu var det ikke tvil om at det skulde gå som en lek å nå Abisko om kvelden, selv om det var

48 kilometer dit. Sledene var lette. Nesten all provianten og hundematen var gått med. De hadde bare to dagsrasjoner tilbake.

Nedover dalen gikk det jevnt og lett og på Allesjåvve, som de skulde følge i en lengde av 15 kilometer, var det delvis skaresne, så der gikk det aldeles strykende i den friske medvinden.

Da de var nådd omtrent halvveis nedover vannet, de se tre mann foran sig nokså langt borte. Først de ikke sikre på hvilken vei de gikk. Far kikret på dem og så da at de gikk samme vei som ekspedisjonen, men at de stanset alt i ett og at det gikk smått med dem.

«Vi får forsøke å ta dem igjen. Det er visst noe som står på med dem,» sa far, og guttene var enige.

De sitte derfor farten godt op og det var snart tydelig at de nådde inn på de tre. Da det ennu var en kilometer igjen fikk hundene øie på de fremmede og begynte å bjeffe og vilde sette av gårde. Tor fikk i siste liten tak i Pontos kjelke og slang sig på. Da Erling så det hev han sig på Garms kjelke og i strak galopp [58] gikk det fremover. Far kom efter så fort han kunde. Det tok ikke lang stunden før guttene var fremme, kjørte op på siden av de tre og fikk hundene stanset.

«Goddag,» sa guttene.

«Goddag,» sa den høieste av de fremmede. «Det var åkdoning det.»

«Ja,» svarte Tor. Sandelig var det ikke svensker. Det var de første svensker han hadde sett i sitt lange liv og han blev for en gangs skyld aldeles målbunden. Det var best å vente med forhandlingene til far kom.

Og da far kom og hadde hilst på de tre herrene fikk de høre at de kom fra Kebnekaise, men at de hadde vært så uheldige at to stykker var blitt sneblinde, så det nu gikk meget smått. Og det aller verste var at de skulde nå toget i Abisko klokken 8, at de *måtte* nå det, for deres permisjon utløp allerede neste dag. De var nemlig officerer og tjenestgjorde ved Boden festning.

Guttene så litt forferdet på utrustningen de hadde. Den var nok ikke helt førsteklasses. Skiene var dårlige og utgatte og bindingene var gammeldagse Huitfeldt-bindinger. Det likeste var ryggsekkene, for det var nye moderne Bergansekker. Men så kunde det også trenges at sekkene var førsteklasses, for de lot til å være velstappete og tunge.

Da far hørte hvorledes det forholdt sig med svenskene, foreslo han at de skulde legge sekkene sine på kjelkene så fikk de forsøke om det skulde bli litt lettere å gå da. Dessuten hadde han noen kokaindråper i medisinskrinet, så han kunde kanskje lindre øiensmertene [59] litt når de kom frem til Abiskojavvrestugan. Svenskene tok med glede mot den hjelp far tilbød, sekkene blev repet fast til kjelkene og i det gode føret greide hundene å dra lassene, enda de nu var blitt ganske tunge igjen. Føret var fremdeles fint og i firetiden nådde de Abiskojavvrestugan, som ligger 18 kilometer fra Abisko Turiststasjon. Her kokte far kakao og stekte flesk og inviterte svenskene på et kraftig måltid. De to sneblinde svenskene var nokså slitne. Det er nu engang ikke morsomt å bli sneblind og smertene var ganske store. Det lindret imidlertid en del at far dryppet de betendte øinene med kokain. Efter en times rast, som de to sneblinde vesentlig tilbragte i de mørkeste køiene i stuen og med bind for øinene, fortsatte de alle sammen med det ufravikelige forsett å gjøre unda

siste delen av marsjen så raskt som bare mulig. Ved Abiskojavrestugan hadde det vært mange mennesker samme dag og herfra var det godt oppgått løipe, så det gikk lettere enn vanlig. Hundene skjønte vist også at det bar mot en lengere hvil, for aldri hadde de ligget sånn i selene som nu.

Da de var nådd et godt stykke nedover Abiskoajok og ikke hadde mer enn vel en kilometer igjen, satte guttene opp farten uten å spørre om lov. Hundene fulgte villig etter og klokken halvåtte svingte de inn tunet foran turiststasjonen i den reneste 50-kilometers innspurtsfart. De var ikke før stanset, før der samlet sig en hel del påskegjester omkring dem, som spurte hvor de kom fra, så på de brune ansiktene og de veltrenede hundene og den greie utrustningen. Da [60] Tor fortalte at de hadde gått fra Sulitjelma og var på tur til Vadsø, var det en stor røslig svenske som foreslo at alle skulde rope et trefoldig hurra for de to guttene. Da hurraene falt visste ikke guttene hvor de skulde gjøre av sig, men Tor hadde da iallfall vett nok til å rive luen av og da Erling så det syntes han ikke han kunde være dårligere og gjorde det samme.

Akkurat i dette øieblikk kom far, fulgt av de tre officerene og det varte ikke lenge før den eldste, som var kaptein, hadde fortalt om den hjelp han og kameratene hans hadde fått av far og guttene.

Men da måtte den samme store, røslige svensken til igjen.

«Ni måste jo ha et nifoldigt leva för det,» sa han, og det fikk de.

De svenske officerene inviterte far og guttene til aftens på turiststasjonen og sandelig smakte det å sitte ved et bord igjen og

spise med kniv og gaffel i stedet for treskje, som de ellers gjorde. Da toget gikk, fulgte de sine svenske venner på stasjonen og vinket farvel til dem, men etterpå fikk de sig et utmerket bad og gikk så rett til køis.

«Nu ønsker jeg bare jeg sov,» sa Tor, og så sov han.

Femte kapitel

som forteller om påskeskirennen i Abisko, om Tors hundekjøring under skirennen, samt om hvorledes ekspedisjonen kjørte over Torneträsks is.

Hverken far eller guttene sov lenge annen påskedags morgen. Allerede ved den første støi i den store bygning våknet hundene og knurret og vilde ut. De hadde sikkert forspist sig litt aftenen i forveien. Dermed var natteroen spolert for guttene og de stod likegodt op med en gang. Far forsøkte å få sig en liten attpåtur, men det vilde ikke riktig lykkes. Bare de få dagene de hadde vært utenfor alt som folk het hadde gjort dem vare for lyd og gjort søvnen lett og sansene skarpe. Klokken var derfor ikke mere enn åtte da de alle tre trådte inn i den store, pene spisesalen, hvor dampende havregrøt, egg, brød og kaffe stod og ventet på de tidligste morgenfugler.

Far og guttene var først alene i spisesalen, men like efter kom der inn to gutter på Erlings alder og satte sig med et høflig «godmorgen» ved samme bord som dem.

Svenskene er høflige folk og de har lettere for å innlede en samtale enn de aller fleste nordmenn. Det varte [62] derfor ikke lenge før de to

svenske guttene var i ivrig disputt med Tor og Erling om ski og skiløping, om hopping og om den lange turen de var ute på. Da de alle var ferdige med å spise og fulgtes ut i hallen måtte Erling peke ut ruten på et stort kart som hang der.

«Det skal bli morsomt å se på starten,» sa den ene av svenskeguttene, «men dere starter gjerne ikke før vi må opover til hopprennet.»

«Skal her være skirenn?» spurte Tor og Erling som med en munn.

Det skulde være påskeskirenn, fortalte svenskene, og de skulde begge to være med. Det burde forresten Erling og Tor også, mente de.

«Men vi må nok videre vi,» sa Tor nesten vemodig i stemmen.

«Nei, vi må nok bli over.» Det var far som var kommet til og hadde hørt hvad samtalen dreiet sig om. «Vi får se å bli kvitt vargskinnene og reveskinnet her. Vi kan ikke dra på dem nu når vi får ny last på kjelkene. Så for den del kan dere godt være med i skirennen, hvis dere har lyst.»

Guttene så på hverandre, men så sa Tor:

«For vår del skal vi ikke være over, far. Vi har jo ikke hopp ski, så rennet må vi så allikevel opgi å være med i.»

Og det var sant som det var sagt. De smale fjellskiene deres, utmerkede som de var til sitt bruk, vilde duge lite i en hoppbakke. Ikke vilde de flyte i svevet og i nedslaget måtte de slå igjennem.

[63] «Så var den sak spolert,» sa Erling.

De to svenske guttene, som forresten var brødre og het Sven og Sture Ahlgren, stod og snakket lavt sammen. Så tok Sture, som var den yngste, Erling i armen.

«Hør,» sa han. «En av dere kan få låne mine ski. Det er norske hopp ski som jeg fikk til jul fra en onkel i Oslo, og de er nesten ikke brukt. Jeg har nok meldt mig til løpet, men jeg er ikke noen hopper, i alle fall ikke såpass at jeg kan opna premie, mens Sven er finfin. Har De vært med i hopprenn og tatt premier?»

«Han har tatt premier i lassevis,» innskjøt Tor, «og nesten bare førstepremier.» Tor var redd for at Erling skulde være beskjeden igjen.

«Ja, da er saken under enhver omstendighet avgjort,» sa Sture. «Sven vil synes det er morsomt å hoppe sammen med en dyktig nordmann, og dessuten er han nokså overlegen, så han har godt av å bli duppet.» Brødre er gjerne sånn.

«Jeg skal i alle fall sørge for at De får ta Stures plass og nummer,» sa Sven diplomatisk, og dermed var det avgjort at Erling blev med.

Rennet skulde begynne klokken 12 og bakken lå nesten 4 kilometer fra turiststasjonen, men allerede klokken 10 gikk Sven og Erling opover både for å se på bakken og for å få gjort et par hopp i en åpen bakke ved siden av. Tor hadde imidlertid vært i kjelleren og rigget den ene kjelken om til dobbeltspann, hadde foret hundene godt og vilde nu tilby Sture å kjøre ham til bakken.

Mens han holdt på med dette kom damen på kontoret [64] ned til ham og spurte om han trodde han kanskje kunde kjøre en passasjer bort til bakken med hundene sine.

Tor svarte at det var just det han hadde tenkt å gjøre.

«Ja, da må den unge herren være så vennlig å kjøre frøken doktor opover. Hun var ute for et uhell i Njulja igår og har vanskelig for å gå, og hun skal være rennets læge,» sa kontordamen.

«Det er O. K. det,» svarte Tor, «bare hun ikke er for tung.» Han var kry over å bli kalt «unge herren».

«Det kan unge herren være sikker på hun ikke er,» svarte kontordamen og sprang op kjellertrappen.

Litt efter hadde Tor kjelken oppe og hundene forspente. For at passasjeren hans skulde sitte litt bedre hadde han slått en side ut av en tom margarinkasse og repet kassen til kjelken som ryggstø.

En liten lys ung dame, klædt i reinskinnspek og tungt støttende sig til en skistav, kom bort til Tor.

«Er dette den unge hundekjøreren fra Norge,» spurte hun, og vant Tor for sig med en gang med sitt strålende smil.

«Ja, det kan De være blå for det er,» svarte Tor, «men hvad veier De frøken?»

«Det var et nærgående spørsmål det, gutt,» lo doktorfrøkenen, «men det er vel for hundenes skyld De spør,» sa hun.

«Både for hundenes og kjelkens, frøken,» svarte Tor.

«Ja, da får jeg vel røpe at jeg veier 56 kilo uten [65] klær, men at jeg sikkert har 10 kilo klær på mig,» og nu lo hun av full hals.

«Det var fint det, *De* er nok ikke noe lass *De* frøken doktor,» lo Tor, og både doktorfrøkenen, som forresten het frøken Lindsele, og alle som stod omkring lo med.

«Takk for komplimenten,» sa kontordamen, hun var både rund og lubben og sikkert mange flere kilo.

«Å, det var ikke sånn ment,» sa Tor. «Jeg tror nesten *De* hadde blitt lass.» Han var ikke riktig med.

Tor og Sture gikk på ski. Hundene var litt late og vimsete til å begynne med, men da de den siste delen av veien fikk nesten flat løipe langet de ut, så Tor og Sture snørekjørte etter kjelken og i fullt firsprang nådde «doktorskyssen» frem til bakken like før rennet skulde begynne.

Presis klokken 12 begynte løperne å komme utfor. Det var tre klasser, en for løpere over 32 år, en for løpere fra 24 til 32, og en for løpere fra 18 til 24 år.

Eldste klasse kom først. Det var ikke rare greiene de leverte, syntes Tor. En av dem vakte særlig jubel, ikke fordi han hoppet langt eller stod, men fordi han falt med det samme han kom ned i bakken og rullet hele bakken nedover. Da han stoppet nederst skyndte en pen ung mann sig bort til ham og begynte å klæ av ham en vindjakke, en skinnjakke, en islender, to sweaters og til sist en pullover, og enda

hadde han en tykk god skidress under. Da han gikk forbi tribunen, hvor frøken Lindsele og guttene satt, vinket han op.

[66] «Neste gang står De sikkert, baron,» ropte frøken Lindsele ned til ham.

«Det håper jeg også,» svarte han og lo.

Til sin store forundring hørte Tor at mannen var dansk og han spurte Sture ut om ham.

«Han har holdt på å hoppe siden 14 dager før påske og vil ikke gi sig før han har stått en gang. Han er aldeles blå over hele kroppen av alle fallene sine. Det er derfor han har så mange klær på sig. Han er dansk baron, rik visst, og har tjener med sig, og han er fast muntrasjon både her i bakken og på Turiststasjonen, og meget –»

Men her blev han avbrutt ved at Tor grep ham hårdt i armen. Øinene stod stive på ham.

«Far,» sa han. «Det er far.»

En rank spenstig skikkelse slo med det samme ned på 30-meteren, tok bakken fint og stod så stø som fjell.

«Var det Deres far?» spurte frøken Lindsele.

«Ja,» svarte Tor. «Men Sture, hvor har far fått hoppiski fra?»

«Jeg vet ikke,» svarte Sture. «Visste du ikke at han skulde være med?» Tor og Sture var begynt å si du til hverandre uten at de merket det selv engang.

I det samme kom far opover. Han vinket op til Tor.

«Var det bra, Tor,» spurte han.

«Flottfint,» svarte Tor. Han var kry av far, han misunte ham litt de fine hoppskiene han gikk og bar på.

Slag i slag kom løperne utfor og efter hvert begynte [67] det å bli knivhopping, især da yngste klasse kom. Hopplengdene blev tøiet og nådde 40-meteren.

Så kom Sven Ahlgren. Det var tydelig at han var favoritten, for det blev aldeles stille i bakken da han viste sig på hoppkanten, hoppet kraftig til, svevet elegant og lett og tok bakken sikker og stø på 41,5 meter. Det blev jubel i hele bakken.

Et vinddrag strøk opover. De to neste løperne forstod ikke å utnytte det, kom bakover og falt.

«Bare det holder til Erling kommer,» sa Tor til Sture. Han kjente Erlings teknikk og var virkelig spent.

Med det samme skjøt Erling frem over hoppkanten, kom høit op, fikk godt sjev fremover i nesten flat men strak stil, og slo rolig ned på 44 meter, lett og spenstig som alltid.

«Fasigen,» sa Sture. «Nu blir Sven duppet.» Jubelen i bakken var enda sterkere enn da Sven hoppet.

I annen omgang var far like heldig som i første og hoppet pent 32 meter, men det var en liten gråhåret gubbe som greide å strekke

hopplengden i den klassen til 33, så Tor var ikke sikker på om far vilde greie førstepremien. Men først da turen kom til yngste klasse fikk spenningen fullt tak i tilskuerne. Da Sven Ahlgren satte utfor var det aldeles stille i bakken. Alle ansikter var vendt opover mot hoppet og eftersom han svevet utover, slo ned på 44,5 meter og stod ned bakken, fulgtes han av ansiktene, helt inntil en lykkelig jubel brøt løs. Han blev nok ikke så god å slå allikevel, mente alle sammen.

[68] Erling stod på toppen av bakken. Han hadde forstått at alle hadde håpet på at han skulde hoppe fint og gruet for at han skulde slå favoritten Sven. Far var kommet op igjen etter sitt siste hopp. Han kjente Erlings sinnstilstand foran et hopp og mente det var best å stagge ham litt.

«Ikke tøi den til mere enn 42,» rådet han.

«Bakkerekorden er 45, far.» Erling hadde ikke lyst til å være forsiktig. Han stakk fingeren i været for å kjenne på vinddraget.

«Det er svak trekk op bakken. Kanskje det gir sjev, far,» sa han.

«Vel, vil du forsøke, så får du gjøre det, men du må være forberedt på særlig tungt nedslag på 45,» rådet far.

I samme øieblikk Erling satte av gårde var nervøsiteten som blåst bort. Han kjente farten øke og øke, der kom hoppet mot ham med rasende fart, nu – å strekk, sjev, sjev, å enda litt til, men nu styrter bakken opover – der er den, å – ned i kne mot trykket – rolig strekk, og så stå helt ut.

Det var aldeles stille bak ham. Ingen rop. Ingen jubel. Hva kunde det være. Han var da sikker på at han var meget lengere fremme og nede enn forrige gang. Han snudde sig og blev stående og se opover. Alle så mot tavlen med hopplengdene. Der kom det. 4. Ja selvfølgelig. 7. Det var ikke verst. 5. Sannelig var det bakkerekord på 47,5 meter. Og nu kom ropene, bravoropene, jubelropene nedover mot ham. Alle vilde ned til ham, vilde ta i ham, hilse på ham.

[69] Da lød det hornsignal fra hoppet. Ekstrahopp. Det var far. Han luset. Han var blek under den solbrente huden. Erling skjønnte han var blitt skremt da det blev så lenge stilt i bakken efter hoppet. «Gode faren min,» tenkte han.

Hornsinal igjen. Det var dansken. Han stod, stod virkelig hele bakken ned, og tilskuerne jublet og klappet. Men om det var gleden over å ha klart hoppet eller hvad årsaken nu engang var, nede på sletten ramlet han i alle fall over ende og kom sig ikke op igjen. Folk stimlet sammen om ham. Frøken Lindsele blev tilkalt. Tor og Sture hjalp henne ned til dansken. Han ynket sig svakt, men da han så frøken Lindsele smilte han.

«Jeg stod jo,» sa han.

«Ja visst stod De,» svarte hun elskverdig og overså at han lå helt over ende. Da de hadde fått av ham det meste av klærne viste det sig at kravebenet var brukket. Baronet blev foreløbig forbunnet, men nektet å gå selv, så Tor måtte i sykeskyss. Baronet blev lagt på kjelken og ganske enkelt repet fast og i fullt firsprang gikk det til Turiststasjonen med ham. Etterpå var Tor opover og hentet frøken Lindsele, og da han svingte inn på gårdsplassen med henne fikk han

et hurra av alle gjestene på hotellet. Forresten lot det til at far, Erling og Tor var blitt svært populære allerede. Hvor de kom blev de møtt av smil, vennlighet og ofte med håndhilsen.

«Tidens guder er dens menn,» sa Tor. De andre tre lo av ham.

[70] «Den kan du gå til Finnmarks fugler med,» sa Sture.

«Skal så,» svarte Tor.

Om ettermiddagen holdt far og guttene på å pakke om kjelkene. De hadde fått soveposer, tøy og telt tørket i varmerummet og stod nu og veiet og fordelte den nye proviant og hundemat. Sven og Sture var også nede i kjelleren, hvor de holdt på, og litt etter litt kom flere og flere av Turiststasjonens gjester ned og så på og beundret den enkle men praktiske utrustning og den ferdighet og erfaring som gjorde sig gjeldende hos alle tre under pakkingen og surringen av kjelkene. Alt syntes så greit og liketil, og både far og guttene svarte villig på de spørsmål som tilskuerne stilte dem.

«Sandelig skulde dere holde foredrag om turen,» sa Sture. «Det hadde vært morsomt.»

«Det kan nok ikke bli før til neste år, det da,» sa Erling.

«Nei, det må være nu i kveld,» svarte Sture. «Eller hvad mener du, Tor?»

«Ja jeg holder gjerne foredrag, hvor som helst, når som helst og for hvem som helst,» lo Tor, han var optatt med å sette tjærebånd om en wireende i draget og tenkte øiensynlig lite på det han blev spurt om.

Han blev derfor nokså forferdet da han kom op fra kjelleren og fikk se en stor håndskrevet plakate i hallen.

PREMIEUTDELING

kl. 8.30 presis.

Umiddelbart derefter ^[71] Foredrag:

Hr. Tor Lieng: «Med hunder gjennom norsk og svensk Norrland og Lappland.

Karter. Orientering. Utrustning.»

Sven, Erling og Tor så det samtidig. Sven tok Tor under armen.

«Der har Sture vært ute, men ta det sporty. Hold foredrag, Tor. Jeg er sikker på du klarer det.»

Hverken Erling eller Tor var så sikre. De gikk til far og da han fikk høre hvad det gjaldt, lo han og sa han hadde hørt Tor erklære sig villig til å holde foredrag, hvor som helst, når som helst og for hvem som helst, så Tor hadde ingen ting å bebreide Sture. Da far imidlertid så Tors betuttede fjes bli enda mere betuttet tok han et tak i den lyse luggen hans:

«Jeg skal si dig en ting, min hr. hundekjører. Du har bare godt av å bli tatt for flåkjeften din engang. Men du klarer saktens å holde foredrag både om utrustningen og om turen, hvis du bare er forsiktig. Du skal fortelle rolig og saklig om alt helt fra begynnelsen av, omtrent som du vilde fortelle mig det. Bare pass på ikke å skryte.

Det virker mot sin hensikt. Jeg skal sette meg like ved deg, så kan du se på meg hele tiden. Nu kan du gå inn på værelset og lese gjennom dagboken min. Du får kveldsmaten inn dit og kommer ikke inn i salen før klokken nærmer seg 9. Du kan forresten forsøke å sove litt først, før du leser dagboken. Vær ikke redd gutt. Du klarer det nok.» Og [72] dermed jaget far ham inn på værelset. I døren snudde han seg.

«Bare si en ting, far. Hvor fikk du hoppski fra?»

«Jeg lånte vaktmesterens. Egentlig skulde du hatt dem, men så tenkte jeg vi kanskje kunde knipe to førstepremier, derfor blev jeg med selv.»

«Du er like lur som en bortrømt sølvrev,» sa Tor uærbødig og forsvant hurtigst. Nu visste de andre at humøret hans var i orden igjen.

Far gikk så bort til resepsjonen for å sende et telegram om skinnene. Han måtte se til å bli kvitt dem før han drog videre. Mens han stod der kom det en herre bort til ham og presenterte seg som dr. juris Ahlgren. Han hadde vært nede i kjelleren og sett på de pakkede kjelkene og vaktmesteren hadde da vist ham de tre skinnene som stod spilte på taner for å tørke. Nu vilde han gjerne høre om de var til salgs, han var kanskje kjøper.

Far svarte at med vargskinnene var det ganske greit men reveskinnet var nok av en forvillet sølvrev, så han visste ikke riktig hvorledes han skulde forholde seg med det.

«Det har det ingen fare med,» svarte dr. Ahlgren, «for efter svensk rett er eiendomsretten til en tamrev tapt når den har forlatt revegårdens nærmeste omgivelser og lever som rev i vill tilstand.»

«Kan jeg bare stole på det,» svarte far, «så er det intet i veien for å selge skinnet.»

«Det kan De stole på. Jeg underviser i tingsrett i [73] Upsala og burde vite det,» svarte Ahlgren smilende. Han var forresten far til Sven og Sture.

De blev snart enige om prisene. Far fikk 75 kr. stykket for vargskinnene og 200 kr. for reveskinnet og det var han godt fornøiet med.

Det blev et livlig aftensbord. Alle var blitt så godt kjente med ett, og dagen efter skulde mange av gjestene reise, så de fleste var innstillet på riktig å slå gjekken løs. Erling og far var plasert ved løpernes bord og der hadde de det knakende morsomt. Her satt også den danske baron med høirearmen godt surret til brystet. Baronens var meget stolt og kunde ikke snakke om annet enn «mitt stående hopp». For ham var dette dagens store begivenhet, som overskygget alt. At en danske stod i en bakke hvor svensker falt var ganske enkelt enormt, en verdensbegivenhet, i alle fall en dansk verdensbegivenhet. Bak stolen stod baronens tjener og førte maten til munnen for ham og løftet glasset når han skulde skåle.

Efter aftensmaten blev bordene tatt ut og premieutdelingen begynte.

I eldste klasse fikk far første premie. Det var en vakker pokal. Den danske baronen fikk opmuntringspremie. Det var det ene vargskinn. Dr. Ahlgren hadde stillet det op som gavepremie for «den forsiktigste stående hopper utenom det ordinære renn.»

I yngste klasse drog Erling av gårde med en masse sølv. Han fikk første premie og damenes pokal. Dessuten fikk han ekstrapremie for sin bakkerekord. Hver [74] gang han var fremme fikk han sine hurraer og til sist blev han båret rundt salen på gullstol.

Sven fikk annen premie og ekstrapremie for beste svenske deltager. Det var det andre vargskinn.

Dagen før hadde det vært dameskirenn. Her blev det utdelt en ekstrapremie til den dyktigste løperske fra Stockholm. Det var en liten lyslokket sekstenåring som fikk den ekstrapremien, og det var reveskinn.

Da hun fikk se det vakre sølvrevskinn og fikk det overlevert blev hun aldeles ellevill og sturtet sig først om halsen på Ahlgren, som hadde stillet det op, og dernest om halsen på Erling, som hadde skutt sølvreven. Erling blev aldeles rød og visste ikke hvor han skulde gjøre av sig. Han hadde hele eftermiddagen lagt merke til den pene piken og her hadde han henne plutselig om halsen. Men vekk var hun i det samme, og alle lo.

Til sist sa dommeren som delte ut premiene:

«Ja hermed skulde egentlig premienes rekke være slutt, men vi har i dommerkollegiet besluttet å utdele enda en utmerkelse. For første

gang har vi under et Abiskorenn vært assistert av en hundekjører. I og for sig er dette en begivenhet. Vi har fått se hvorledes denne nye norske idrett har utviklet sig til en nytteidrett av rang. For fjellspporten vil den sikkert være av enorm betydning og særlig vil den tilføre høifjellsskiløpingen og sikkerheten under denne betydningsfulle faktorer. Allikevel er ikke dette nok til noen utmerkelse og langt fra nok til å kvalifisere for den utmerkelse vi har besluttet å utdele for annen gang i Abiskos historie. Derimot gjør den måte hvorpå assistansen [75] blev ydet det nesten til en selvfølge. Hr. Tor Lieng. For din beredvillige hjelp, for din utmerkede og hurtige kjøring tildeles du herved Abiskomedaljen. Du deler æren med dine hunder. Er ikke Tor Lieng til stede?»

Tor var kommet inn i salen under premieutdelingen, men da han fattet at det gjaldt ham, dette med utmerkelsen med hundene, strøk han på dør. Nu kom han inn med Garm og Ponto i bånd og gikk op og tok mot medaljen under stor tilslutning.

Da han stod fremme og fikk medaljen festet på brystet sitt sa dommeren:

«Og hermed er premieutdelingen slutt. Jeg gir så ordet til aftenens foredragsholder, hr. Tor Lieng.»

Tor blev jo litt forbløffet over at han skulde begynne med en gang, men da han hørte den velvillige klappingen han blev mottatt med, og da han fikk se far sitte like ved med pokalen sin i hånden blev han roligere og summet sig så meget at han fikk lagt Garm og Ponto under bordet og fikk bundet dem. Så begynte han.

Først bad han om undskyldning for at han skulde foredrag. Det var ikke hans skyld. Han fortalte så om den spøk som var blitt til alvor og forstod på tilhørernes velvillige holdning og fars nikk at han hadde slått an den riktige tonen. Og da han sa at han selv uten hjelp fra Garm og Ponto fikk kjøre i vei så godt som mulig, så hørte han de første bravoer i sitt liv.

Rolig og troverdig fortalte han så om planleggelsen av turen, utrustningen og selve turen til de kom til Abisko og endelig hvorledes de hadde tenkt å fortsette [76] videre helt til Nordishavets strand. Da han var nådd så langt stanset han. Han syntes nok han måtte ha en avslutning som passet til anledningen. Så sa han:

«Garm, Ponto og jeg har fått en ufortjent utmerkelse idag. Vi er alle tre glade og takknemlige for dette, og dere ser at Garm og Ponto ligger og logrer, så de er sikkert enige. Vi kan ikke takke for denne utmerkelse på annen måte enn ved å håpe at der i den beretning jeg her har fått lov til å avgi på vegne av min far og bror må være et eneste lite gullkorn som tilhørerne kan dra nytte av senere og som derved kan bli til gagn for svensk høifjellsskiløping i det hele tatt. Tusen takk.» Tor bukket, tok hundene med sig og gikk ned og satte sig ved siden av far, mens bravorop og klappsalver bruste om ham.

Dr. Ahlgren takket Tor for foredraget og ønsket både far, guttene og hundene god tur videre. Derefter blev det ryddet til dans, men lenge før dansen var slutt blev Tor og Erling kommandert til køis. Erling var ikke riktig lysten på det, for en gangs skyld. Han hadde fått tak i sin stockholmspike og syntes det var leit å gå fra henne.

Klokken 7 neste morgen, før noen av gjestene var oppe, hadde far og guttene spist og var startklare. Tor vinket til en av pikene som stod på trappen og så på at de startet. «Hils alle sammen,» ropte han, og dermed satte de av gårde rett ned bakkene og ut på Torneträsks is.

Til Laimolahti, den østligste bukt av Torneträsk, er det 40 kilometer fortærende kjedelig isflate.

[77] Hverken far eller guttene sa noe større utover formiddagen. De gikk og gikk og hundene trakk og kjedeligere og ensformigere blev det for hvert skritt. Været var strålende fint og føret var lett, men en flate er nu engang en kjedelig flate, ensformig og seig å komme over. Fjellene for østenden av vannet blånet så uendelig langt borte og syntes ikke å komme det minste nærmere. Enda det var kjedelig gikk det allikevel fremover, så da klokken var 10 var de utenfor Stordalen stasjon og kunde legge kursen litt østligere. Mens de satt på kjelkene og hvilte begynte det å blåse fra vest. De fikk da kjelkeseilet frem, et dunlerrets trapesseil, rigget det opp på kjelkene, som de bandt sammen, og med far foran til å styre, hundene løse, og Erling og Tor snørekjørende etter gikk det strykende bortover isen. Uten stans fortsatte seilassen fremover til under Ripusjvarre. Her løiet kulingen av, men da hadde de bare den 11 kilometer lange Laimolathi igjen. Etter en kakaorast tok de fatt på kjøringen på ny og da klokken var 3 var de ferdig med Torneträsks is og tok sig et stykke op i småskogen hvor de fant sig en lun teltplass.

Før de la sig til ro om kvelden sa far:

«Erling og Tor. Jeg vil gi dere et godt råd i kveld, og jeg vil be dere om å legge det på minne. Igår var vi svært heldige. Vi tok premier og

vi var kanskje også det man kaller populære. Alle syntes i alle fall å være glade for å ha truffet oss. Dette må dere ikke la virke på dere på noen som helst måte. Dere må hverken bli hovmodige eller overmodige. For både hovmod og [78] overmot står for fall. Vi fikk premier fordi vi tilfeldigvis var de beste igår. Blir vi overmodige av tilfeldig hell kan dere være sikker på at uhellet og nederlaget ikke er langt borte. Skal vi komme sikkert frem på denne turen må dere begge to huske på at vi ikke er det minste likere idag enn vi var forleden dag. Vi er akkurat de samme som da vi reiste fra Oslo. Vi har vanskeligheter nok foran oss, vanskeligheter som vi kun kan overvinne ved forsiktighet og omtanke. Blir vi det aller minste overmodige så blir vi uforsiktige og omtanken er borte. Og da kan dere være forvissset om at uhellet og kanskje også ulykken ikke er langt av veien. Husk på det, gutter.»

«Det var nesten et foredrag det, far,» sa Tor

«Ja nesten,» svarte far. «Godnatt da.»

«Godnatt far,» svarte guttene, og så blev det stille og rolig teltnatt igjen.

Sjette kapitel

som forteller om hvorledes ekspedisjonen kom i alvorlig fare, hvorledes den passerte den finske tarm, ankom til Kautokeino, var ute i snestorm, ankom til Karasjøk, fortsatte ned Tanadalen, var innom Suonjø og avsluttet turen i Vadsø.

Fra Laimolahti til Kautokeino er der ca. 180 km. Efter kartet er lendet jevnt uten store overganger og far og guttene mente derfor at de skulde kunne gjøre denne etappe på 5 dager, sånn at de senest søndag kveld skulde være i Kautokeino. Men selvfølgelig berodde det på vær og føre om de klarte det.

Været og føret var imidlertid det aller beste, lett skaresne med passe skitak. Onsdag kveld slo de derfor leir under Guksesvarre i 650 meters høide og hadde dermed gjort fra sig den første og største stigning de skulde ha på turen.

Torsdag fortsatte de i sin kurs. De hadde snaut høifjell med enkelte småsøkk innimellem helt til de under Selkavarre var nede i 550 meter igjen og traff på flatt skoglende. Skogen var imidlertid så grissen at den ikke [80] hindret kjøringen det aller ringeste. Og dog

hadde det nær gått galt med hele ekspedisjonen da de skulde over Tavasädno denne dagen.

Om formiddagen var det strålende klart, men ut på ettermiddagen la der sig en dimme over himmelen med fint sneyr, slik at det tilsynelatende var klart men allikevel umulig å se mere enn et hundre meter fremover eller så. Dette halvlyset er nesten det farligste av alt fordi en tror at en ser nokså godt og derfor bare går på. En fordypning forsvinner. En haug utjevnes. Alt flyter sammen fordi der ikke fins skygge. Ser man en sten nede i dalbunnen synes den ganske nær. Det er som den blir løftet op og ingen tenker på at der ligger en dal like foran. Dette lyset kan derfor gi de merkeligste overraskelser og ikke alltid av den behagelige art.

Far gikk som sedvanlig foran og om ettermiddagen, da det nærmet sig den tid da de skulde slå leir, stod de i den brede Tavasdalen. Far mente imidlertid at de fikk ta sig over elven og slå leir på den andre siden, han så elvebredden og riset der, sa han, og satte til. Heldigvis somlet Erling litt med en binding, så han fulgte ikke straks, men Garm og Ponto, som alltid var snare til å følge når det bar nedover bakke, strøk begge to forbi ham og efter far. I det samme så guttene far kaste sig til siden og hørte ham rope opover:

«Hold bikjene.»

Men da var det allerede for sent. Hundene hadde fått fart på kjelkene og før guttene visste ordet av det forsvant først Garm og så Ponto ut av syne.

[81] Da guttene kom ned til far stod han der rent fortaapt. Til hundene var det ingen ting å se. De var gått utfor et stup som efter alt å dømme var ganske høit og det kunde være farlig nok å gå ut på kanten for å se efter dem. Ingen visste om det ikke var hengeskaavl utpå der. Far hadde sett stupet bare et par skilengder fra det og hadde kastet sig rundt i tide. Garm hadde intet merket før han var utfor, men Ponto hadde nok i siste liten skjønt at det bar galt avsted og hadde forsøkt å holde igjen, men da var det allerede for sent.

«Så langt kom vi altså,» sa far. «Hvorledes det er med bikjene vet de vel bare selv.»

I det samme hørte alle tre et ul nedenfra. Det lot til at det var et fellestyl, og langt ned kunde det heller ikke være. Tor vilde frempå kanten med det samme, men far grep ham i armen og stagget ham.

«Det tjener ikke til det minste at du også raper utfor, gutt,» sa han. «Skal vi kike frem over kanten må vi være forberedt på at den gir sig.»

Alle repene var på kjelkene, så de hadde ikke annet enn skistavene og bukseremmene å hjelpe sig med. Ved å slå to og to staver sammen efter kringlene og så spenne hvert stavpar sammen til det neste, fikk de en sammenhengende stavlenke på ca. 9 meter. Efter at de hadde prøvd stavene ved å strekke og rykke lenken mellom sig, far på den ene siden og guttene på den andre, krøp far forsiktig ut mot stupkanten idet han holdt fast i den ene enden av stavlenken mens guttene slakket ut på den andre. Stupkanten var ganske riktig en innhul skaavl men skavlen var så fast at den holdt [82] ham. Da han

kjek ned så han hundene. De stod på en bred avsats omtrent syv–åtte meter nede. Kjelkene så ut som de var filtret inn i hverandre, i alle fall dragene, så hundene ikke kunde komme fra hverandre. Da far snakket til dem så de op og logret. Fra avsatsen og ned langs elveisen var det minst like høit som fra avsatsen og op til far, og bratt var det nok der også.

Da far kom tilbake til guttene fortalte han dem hvorledes situasjonen lå an. Den var sandelig ikke lys. Ikke hadde de taug så de kunde nå ned til hundene og kjelkene med all bagasjen, og til nærmeste bebyggede sted var det minst sytti–åtti kilometer. Imidlertid vilde far rekognosere litt nærmere. Han sa til guttene at de måtte holde sig i ro hvor de var og vente på ham. Så gikk han iveri opover dalen. Ti minutter efter så de ham nede på elveisen. Han semaforerte op at de skulde vente. Et kvarter senere var han oppe igjen.

«Vi har vært uheldige,» sa han. «100 meter lenger op er det fint nedrenn. Den bratte elvekanten begynner akkurat her. Den avsatsen som hundene står på er omtrent 10 meter over elveisen og det er uråd å komme op på den nedenfra. Nu går vi bort i skråningen hvor jeg rente ned. Der prøver vi stavlenken grundig. Hvis den holder firer vi den utfor kanten og så får Tor, som er den letteste, forsøke å klatre ned til hundene. Der er det rep nok, så hvis en av oss først når ned til dem er alt greit igjen.»

De gjorde som far sa. Hverken Erling eller Tor hadde noen bedre plan. Stavlenken blev omhyggelig prøvd på ny og da de hadde sikkerhet for at den vilde [83] være sterk nok spente far øverenden fast til føttene sine, satte Tors og sine ski godt fast i sneen, la sig ned og

tok tak om skiene og hev så stavlenken utfor. Erling rendte ned på elveisen for å holde øie med hvorledes alt spente av. Tor krøp forbi far, tok tak i stavlenken og lot sig forsiktig gli nedover. Det gikk lett. Han var bare litt plaget når han skulde forbi piggene. Da han nådde den siste staven var det enda en meter igjen til avsatsen, men det gjorde ingenting. Han slapp sig ned og havnet i sne som gikk nesten til livet på ham. Garm og Ponto hadde spent fulgt Tors fart nedover stavene og da han nu stod ved siden av dem var de elleville av glede. Hadde de vært løse, hadde de sikkert revet Tor over ende, men de hadde smøget sig sånn inn mellom hverandre, tross skjekene, at det var nesten uråd å fa dem fra hverandre. Men Tor tok fatt og det lyktes ham å få hundene fri ved å spenne op seler og dragstjerter. Han slapp å skjære over noe, og heldigvis hadde skjekene holdt. Så tok han Ponto, bandt et rep til selen og slo et halvstikk om den ene bakfoten og lempet ham utfor kanten. Ponto protesterte, men ingen bønner hjalp. Han måtte finne sig i behandlingen. Da Ponto var nede løsnet Erling ham og så gikk det samme veien med Garm. Kjelkene blev så firt ned den ene etter den andre. Da det var gjort heiste far et rep op efter stavlenken, ventet til Erling var kommet op igjen og så heiste de Tor velberget op til sig.

Alt dette tok tid, så det var mørk kveld før de hadde leiren i orden, men glade var de allikevel over [84] at det ikke hadde gått værre når hundene først skulde gjøre en luftfart.

«Men Ponto hoppet kortest,» sa Tor.

Fredag gikk inn med klarvær igjen og fint føre, så natt til lørdag lå de omtrent midt inne i den finske tarmen. Lørdag passerte de

Buvsasjvarre riksrøs og var atter i Norge. Natt til søndag lå de i leir på elveisen 1 kilometer ovenfor den lille lappeplassen Galanito, vel en mil fra Kautokeino kirkested, og tidlig søndag formiddag nådde de Kautokeino enda mens presten stod på prekestolen.

De tok inn på fjellstuen og blev meget forbauset over at de var ventet og at fjellstuemannen kjente navnene deres. Forklaringen fikk de da fjellstuemannen fortalte at en svensk doktor hadde kåsert i svensk radio om påskeskiløping i Abisko og hadde fortalt om ekspedisjonen og at far og guttene hadde regnet med å være i Kautokeino søndag.

Søndag ettermiddag og mandagen benyttet guttene vesentlig til å se sig om i dette lille fremmedartede samfund der langt inne på vidden, som nu var blitt mere enn et geografisk navn for dem, ikke bare fordi de selv var der, men også fordi de før de reiste fra Oslo hadde lest Friis' fortellinger fra Finnmark, om Laila og Jåmpa og læstadianeroprøret og om Hårde Hjort, presten som sa at Gud ikke forstod lappisk. Det var en ren opplevelse for guttene å treffe lapper, se dem i lek og arbeide, høre dem snakke sitt vakre syngende sprog, spørre og grave på dårlig norsk, se fjellfinnene kjøre bort i raider på 10 til 15 rein og meget annet.

[85] Far hadde vært på visitt hos lensmannen, og her hadde han fått låne et råkroki over strøket mellem Kautokeino og Karasjok, hvor kartlegningen ennu ikke er ferdig. Lensmannen hadde fått krokiet av en landmåler og hadde selv lagt inn fjellveiene. Far hadde egentlig tenkt å ta vappus eller fører her, men da han fikk låne krokiet bestemte han sig til at de skulde fortsette som hittil. De kunde også vente til onsdag og slå følge med postføreren, men da denne brukte

reinskyss og far ikke var sikker på hvorledes Garm og Ponto vilde opføre sig sammen med reinen torde han ikke gjøre det. De startet derfor tirsdag morgen og mente å være i Karasjok fredag kveld.

I det flate, bølgede lende var det lett å ta sig frem, især da været var godt og føret fint, og de hadde utvilsomt nådd frem i god tid hvis de ikke torsdag var kommet ut for en alvorlig snestorm igjen, da de ved middagstider nærmet sig Sjusjjavvre. Derfra hadde det bare vært å følge elvene, først Jesjokka og etterpå Karasjokka de siste fire milene frem til Karasjok.

Det begynte med små kast fra øst som fikk løssne til å reise sig på småhaugene. Så sprang vinden plutselig om på nord, himmelen tyknet til og jordfokket blev så tett at far og guttene bare så vidt så hodene til hverandre over fokket. Hundene og kjelkene var helt skjulte. Da så stormen øket og førte med sig nedfallsfokk blev det helt umulig å fortsette. De hadde ikke annet å gjøre enn å holde unda været og forsøke å komme så noenlunde i ly, så de kunde få gravet teltet ned såpass at det kunde holde stormen ut. Å gå mot [86] været for å søke ned til gårdene ved Sjusjjavvre var helt utenkelig.

Far la derfor kursen helt om og efter at de en halv times tid hadde føket unda været fant de et lite søkk med mannshøit kratt. Her var det såpass ly at de torde gjøre et forsøk på å få op teltet. De gravde sig godt ned, fikk teltet op uten at det fløi fra dem ved å feste bardunene før de reiste det, bygget høie solide snemurer rundt og kunde til slutt krype inn og stelle sig for natten. Det var rent befriende å komme inn, men det så allikevel ikke så lystig ut. I stormkastene slo teltduken med høie smell, så de fryktet for at den

skulde ryke hvert øieblikk. Alle forbygninger til tross så var det sånn trekk i teltet at det var vanskelig å holde primussen brennende hvis den ikke stod for full fres. For første gang på hele turen blev maten svidd. Men det gikk da det og. De sov godt selv om natten ikke just kunde kalles rolig og fredelig. Da dagslyset burde vært kommet var det enda skumt i teltet og forunderlig stille, og da Tor lukket op poseåpningen viste det sig at de var nesten nedføket. Heldigvis hadde far vært så omsorgsfull at han hadde tatt sneskuflen med inn kvelden før, så Tor fikk stukket sig op og ut, men ute raste uværet enda, så det var ingen annen råd enn å holde sig i ro i teltet til det blev bedring. For første gang på turen kom kortstokken frem og Tor og Erling tilbragte det meste av dagen med å spille besik, spise og sove, mens far førte dagboken à jour. Da kvelden kom var stormen over. Det var stjerneklart og stille, så de grov teltet ut for lettere å være startklare neste dag.

[87] Tidlig lørdag morgen var de på farten og nådde ned til Karasjok sent på kvelden. Føret hadde ikke vært så lett på grunn av all fokksneen.

I Karasjok tok de også inn på fjellstuen og for annen gang fikk de gjøre den erfaring at ryktet om dem var begynt å løpe foran dem. Her blev de også ønsket velkommen og de fikk høre at man hadde vært engstelig for dem dagen før, for snestormen hadde rast over hele Finnmark og hadde vært mere enn almindelig kraftig.

De stoppet ikke mere enn natten over i Karasjok. Derfra hadde de brede elven nedover, og den var som en hel landevei med godt opkjørte spor. På sin tur nedover til Polmak møtte de både

hesteskys og reinskyss og alle stoppet op og vilde ha en prat med dem, for de visste hvem de var og hvor langt de hadde gått. Det hadde stått i bladene, fortalte de.

«Vi får heise vårt merke,» sa Tor, og dermed surret han ekspedisjonens vimpel på en rogneskvist og satte den fast på Pontos kjelke.

«Ja leve dadaismen,» sa Erling, med henseiling på at Tor hadde fått vimpelen av Dadda.

«Hurra,» ropte far, og Tor blev fykende sinna.

«Barnesull er sannhets gull,» sa han og forsøkte å hevde sig.

«Vi vet det,» svarte Erling. «Bare snakk vekk du, så skal du se at Tanaelven blir mere gullførende enn den er. Fritt for å være med i gullrushet. Vi får merke oss hvor du lar gullkornene falle.»

Far måtte megle, ellers hadde det blitt slagsmål den [88] blanke solskinnsdag i april på elveisen utenfor Njuorgan. Det manglet ikke på at guttene var i form.

Tirsdag var de fremme ved Polmak kirkested og lå i leir like ved bebyggelsen. Onsdag tok de så fatt på overgangen til Karlebotten, gjorde den unda på formiddagen og fortsatte så landeveien utover til Nesseby. Her hentet de nøklen til Suonjo hos handelsmannen, hvor Halvdan Nilson hadde lagt den inn efter avtale, og slo så leir på bakken ovenfor kirkestedet. Torsdag morgen kjørte de op til Suonjo. Her var alt som Halvdan hadde beskrevet det. De lå over her en natt, la igjen det meste av bagasjen og gikk så fredag med lette sleder de 4

milene over fjellet til Vadsø. Til Vadsø kom de i et fukk og et fyk ved femtiden om eftermiddagen og tok inn på hotellet. Det første de gjorde var å sende telegram til Sven og Sture. Det neste var å få sig et bad, og det siste var å gå på hodet i hver sin seng og sove uforstyrret til langt ut på neste dag.

De startet fra Oslo første april, fra Sulitjelma sjette april og kom til Vadsø annen mai.

Syvende kapitel

som forteller litt om Varangervidda og faunaen der.

Varangerhalvøya dannes av Østhavet, det gamle Dumbrhav i nord, Varangerfjorden i syd og øst og av Tanafjorden og Tanaelven i øst. Halvøya er bare landfast ved det smale eid mellom Fjordbotten og Tanaelven. Her er det bygget et reingjerde for å hindre at Varangerreinen forviller sig inn i Finland når den går uten bevoktning på Varangervidda om sommeren.

Varangervidda dekker omtrent hele Varangerhalvøya. Bare langs stranden og i fjordene er det på enkelte steder boplass for mennesker. Innover halvøya fins det ikke menneskeboliger. De ligger alle ved havet eller ved Tanaelven. Like op fra sjøen, bare noen få hundre meter, begynte vidda.

Som alt fjell i Finnmark er Varangervidda flat, ikke som en pannekake, men jevnt bølget og uten store høider. Bare omtrent midt på vidda ligger et fjell som strever med å arbeide sig opover. Det er Bjæljak. Men tross alle forsøk blir det ikke det minste himmelstormende.

I nord er vidda en eneste stenørken. Det er sunnsprengt [90] fjell, tæret av vann, vær og frost. I denne stenørkenen skjærer grunne elvedaler sig ned fra de store vannene. I dalbunnene er der en fattig gresvekst, litt ener, en grissen blomstervekst her og der.

Men på sydsiden, sør om Bjæljak, som på sett og vis deler vidda i to, er det likere.

Øverst mot fjellet er det store milevide moserabber, gjennomskåret av grunne bekkedar. Det er sneuglens, heiloens og boltittens hjem. Her inne holder kvitreven og blåreven til om sommeren. Her jubler fjellerken dag og natt. Og her kan vi treffe de store sedgjess i småvannene.

Men nedover mot syd begynner myrene, avbrutt av moserabber. Milevidt strekker de sig, fra Maddevarre i vest helt ut til Vadsø i øst og enda lenger. Enkelte steder hever moserabbene sig litt op, blir til småhauger. Andre steder skjærer elvene sig ned, danner grunne daler med sterk krattbevokset dalbunn.

Myr efter myr, vann efter vann, krattstrimmel på krattstrimmel, det er den del av Varangervidda som heter Nessebymarka. Og Nessebymarka er et eldorado for en ornitolog, for en samler, for en fuglemann.

Vinteren igjennem sitter rypene i det nedsnedde krattet. Sjelden trekker de bort. Alltid er der noen igjen. Harene, store finnmarksharer, danser i måneskinnet i elvekrattet. På tause vinger stryker lappuglen omkring i mørket. Vingeslagene høres ikke. Bare når den er helt nær kan en merke som en sakte bløt sus og kanskje få

et glimt av to lysende tallerkenøine. Kvitreven stryker omkring på jakt. Innover [91] vidda forfølges den av ivrige sporjegere eller den går i saksene som er satt ut. Dum er den, men vár. Efter haren danser reven, rødreven. Den karen går ikke i saks. Den kan bare tas ved tålmodig forfølging. Og mellom ur og sten hopper røiskatten med lange, elegante sprang.

Men når våren kommer og elvene bruser op i kort flom, da er vidda som omsnudd med en eneste gang. Da skal den avgi hekkeplass til tusener på tusener av fugl, i et utall av arter. Da kommer de nordover alle som er født der, drevet av lengselen efter det sted hvor redet lå. Da kommer de vakre små fjellgjess, gyppende og gyppende. Gypp, gypp, sier de. Da kommer linerlen, vimser og vipper og er tam. Da kommer et utall av ender, snadrende og sladrende, og slår sig ned i myrkjønnene og i vannene. Da kommer verdens mest vidreiste sanger, løvsangeren. Da kommer alle trostene, både rødvingen, som kan synge, og gråtrosten som bare kan skjenne. Da kommer de to tøffelheldene blandt fuglene, boltitten og svømmesneppen. Tøffelhelder er de, for så snart hunnen har lagt eggene rømmer hun sin vei og overlater til hannen å ruge dem ut og dra omsorg for ungene. Og blåstrupen kommer og fyller hvert kratt, hver liten skogstrimmel med sin vidunderlige sang. Det låter av og til som klokkespill, av og til den herligste violintone. Og aldri holder den op. Sivsangere slår sig ned i det laveste seljekrattet, helt nede ved jorden. Der sitter de og synger på sin enkle men hjertensgode vis. I myrstrimlene leker brushanene. Der er prest og der er klokker. Der er sorenskriver [92] og amtmann og foged. For lappene har gitt brushanene særskilte navn efter farve og halskrave. Og langs vann og

elv og myr vrimler det av vadere. Sotsneppen, grønstilken, og mange, mange andre finnes der. Om kvelden hører en sauelåt rundt omkring og høit over sig. Det er enkeltbekkasinen eller mekregauken. Når den lar sig falle kommer et par av halefjærene i en sådan vibrasjon at det høres ut som mekringen til en sau. Vanskelig er den alltid å få øie på, og det er så mange av den at man aldri riktig vet hvor man skal vende blikket. I juvene har fjellvåkene sine reder. År efter år det samme. Høit oppe og nesten utilgjengelig henger de utover, ofte meterhøie, bygget op av kvist og lyng. Over redene skriker fjellvåkhannen sitt skarpe hårde vårskrig. I redet ligger hunnen og svarer, hårdere, koldere, enda mere kampferdig. Falk stryker omkring. Høk jager. Og enkelte ganger kan en høre sterk sus i luften, som var det motorløse fly som seilte av gårde med stor fart. Ser en da op kan en se hundrer på hundrer av spitsbergengjess jage nordover på sin fart til Svalbards korte sommer. Av og til kommer bewenicksvaner over vidda på sitt trekk østover til Sibirias store elver. Å der er et utall av fugl. Et utall av arter. For vidda, og særlig Nessebymarka er så variert, så vid, at den enda ikke er utforsket. Ingen kan si idag hvad den gjemmer, hvad en kan finne der. Ukjente arter er der kanskje ikke. Men der er sjeldne arter, fugl som ikke står til skue i et hvert museum. Og den tålmodige samler vil kunne gjøre rik fangst både av egg, dununger og fullt utvoksne fugl.

[93] Ofte kan det være hårdt å ta de små sangere, de vakre vadere, ta deres egg, deres unger. Men for det menneskelige krav om viden må alle bøie sig, selv ørnen som henger høit over Bjæljaks to «ører».

Vidda lever sitt hektiske liv sommeren igjennem, den korte arktiske sommer. Men ikke før er august kommet så begynner livet å dempes.

Flokk etter flokk samler sig og drar sydover, til Egypten, til Sydafrika, til India. Hvem vet? Sjøl han vet, sier lappene. Fugleveien er lang og spor har den satt på himmelen, men de sees bare i klare vinternetter. Det er Melkeveien lappene kaller for «Fugleveien».

I slutten av august er den siste trekkfugl borte. Bare en og annen and, en og annen mekregauk kan ligge igjen. Ja kanskje en og annen lappspurv er frekk nok til å vente enda en tid. Men når sneen kommer i midten av september er det rypene og meisene, en liten spette som heter flaggspetten, harene, reven og raven, ja også noen ugler, som rår grunnen alene.

Men sommeren igjennem har tamreinen gått og beitet på vidda. Noen tusen rein er det enda igjen av varangerlappenes engang så mektige reinflokk. I september begynner lappene å samle flokkene til en eller to store flokker. De gjeter dem, slakter og drar sydover til vinterbeitene langs finskegrensen henimot jul. Og når vinterstormene setter inn for alvor og graver ned kratt og skog og de få gammene som er der inne på vidda, da er vidda atter taus og stille og død. Men den har hatt sin rike sommer, så rik som intet annet sted i landet.

Åttende kapitel

som forteller om ankomsten til Suonjo, om hvorledes det fremtidige hjem blev innredet, litt mere om reinen på Varangervidda og om reintyvene, om hvorledes de første trekkfuglene kom og samlersarbeidet begynte, samt om en vanskelig elveoverfart.

Far og guttene blev ikke lenge i Vadsø. Dagen efter de var kommet frem tok de det riktignok med ro. De hadde besøk av et par lokale redaktører, som vilde ha dem til å fortelle om turen, så de kunde tjene noen kroner ved å sende et telegram sydover til hver sin hovedstadsavis. Den ene var skolelærer og redaktør og talte om «de kjekke norske gutter» og «pressens makt», ved hvis hjelp han nu skulde skaffe guttene og far berømmelse. Den annen var typograf og redaktør. Han var mere beskjeden og fornuftig og fikk de opplysninger han bad om. Forøvrig benyttet de dagen til å se sig om i den lille byen og til å hilse på noen av fars gamle venner. Han var jo opvokset der, men hadde ikke vært der siden han 15 år gammel drog ut på sin første ishavstur. Dessuten var de nede på Evangers ekspedisjon og der fikk de vite at bagasjen deres var [95] kommet for et par dager siden. Her traff de også en elskverdig ung mann som straks stillet sig til disposisjon for dem, skaffet dem lastebil til dagen efter og i det

hele tatt gjorde alt for at de langveisfarende tre skulde få det beste inntrykk både av byen og den berømte finnmarkske gjestfrihet.

Klokken 8 neste morgen var alt lastet på bilen og surret forsvarlig. Far satt foran sammen med chaufføren og hadde begge hundene hos sig, mens Erling og Tor klamret sig fast bak på lasset så godt de kunde.

«Ja nu gjør vi som Nobile gjorde,» sa Tor.

«Hvordan det da?» spurte Erling troskyldig.

«Vet du ikke det? Det var jo her i Vadsø han sa de berømte ord: 'No bile æ hjem'.»

«Tosken,» blåste Erling foraktelig.

«Undskyld, men du skal aldri spotte det sted du står på. Det er Vadsøs store bidrag til nordnorsk humor,» lo Tor, «og jeg syns den ikke er så verst til å være laget på 70 grader nord og lenger øst enn Athen.»

Veien innover langs Varangerfjorden til Nesseby var slett ikke behagelig å kjøre på. Delvis var den bar, med dype frosne hjulspor, delvis lå skavlene meterdype. Men chaufføren var flink, han visste hvorledes han skulde ta sig frem og ikke en eneste gang måtte han stoppe. Det gikk jevnt og trutt. Men guttene blev både ømme og blå og trette i armene av å klamre sig fast. Rundt Klubbnasen var det forresten nokså nifst. Der var veien skutt inn i fjellet, og nedenfor var det et 20 meters høit loddrett fall. Veien var litt skrå her, helte utover, og var isete. Det var ikke morsomt. Men ^[96] Tor kunde ikke dy

sig, han måtte spytte utfor veien for å overbevise Erling om at han ikke var redd.

Allerede klokken 10 var de på Nesseby og her leiet de sig to hester for å få kjørt lasset op halvveis til Suonjo, eller så langt vedveien gikk. Derfra måtte de nok bruke hundene. Men lappene har det nu engang ikke med å forhaste sig. Først klokken 2 kom de sig av gårde.

Det gikk trått op bakkene ovenfor Nesseby, men da hestene først var oppe var det nesten bare flatt lende videre innover. Allikevel gikk det med to timer på den snaue milen til Soinegoalban, hvor vedveien sluttet. Men hvad gjorde det. Dagene var lange nu der nord. Nattmørke var det nesten ikke mere. Skaren var hård og fin. Det var ingen grunn til sure miner selv om det hadde gått sent.

I Soinegoalban lastet de godt på kjelkene og hundene mente nok det var bare stas å komme i selene igjen, for de langet ut på det lette føre som var det deres høieste glede å dra tunge lass. Det var bare så vidt guttene klarte å følge. Far tok det mere med ro. Det var ingen grunn til at de alle skulde fly opover som kåte folonger, selv om hundene og guttene gjorde det.

De var fremme i Suonjo ved 6 tiden om eftermiddagen. Her kokte de sig først et godt mål pemmikan.

«Jeg føler mig som hjemme i teltet igjen,» sa Tor da han fikk sin tilmålte tallerken, men det var ingen som gad svare ham. Sant å si hadde de visst alle tre den samme følelsen. For pemmikan er nu engang utmerket [97] mat, i teltet vel å merke. Telt og pemmikan hører likesom sammen.

Da hundene hadde fått sig mat og hvilt litt spente guttene atter for, satte sig på hver sin kjelke og kjørte nedover for å hente hvert sitt nye lass. De var tilbake igjen ved 11-tiden. De vilde av gårde igjen for å drive på til de var ferdige, men far stoppet dem. De fikk tenke på hundene. Det gav de sig med, krøp i posene og sovnet fra all videre arbeidslyst.

Neste dag skulde de kjøre nedover igjen ved 10-tiden, men solen hadde allerede tatt så på skaren at den ikke bar og de blev enige om å vente til om eftermiddagen eller kvelden, når frosten satte inn igjen. Isteden tok de til å omordne gammen, slo op hyller til bøker og husgeråd, satte op knagger til tøy, laget en tørkeramme til tørk av våte klær, rev ned køiene på den ene siden i soverummet og laget et arbeidsbord til far. De laget en god hylle over bordet som han kunde ha til præparantsakene og håndbøkene sine. Og de begynte å skufle sneen vekk fra gårdsplasen og fra gammeveggene. For gammen lå halvt nedsnedd og av merker på veggene var det tydelig at det hadde stått flomvann innover gulvet i over en fots høide.

Da kvelden kom bar skaren og guttene var atter av gårde og hentet to lass hver. Det gikk lett og raskt fra hånden, for hundene var godt uthvilte, i fin form og var dessuten blitt kjent med veien, så de langet ut alt det remmer og tøy kunde holde, både nedover, når guttene satt på og opover med lassene.

Neste dag fortsatte de med å komme iorden og om [98] kvelden hentet guttene de fire siste sledelassene, så da de hadde vært tre dager i Suonjo var alt på plass. Lillegammen tok de i bruk som stabbur og oplagsrum. Her spente de op ståltråd til å henge maten på for at mus

ikke skulde komme til. Og nødvendig var det nok, for mus krydde det av. Far laget sig straks fire musefeller av kasselokk og pinner og stilte dem op. Og ustanselig gikk det mus i dem. Far flådde musene. Museskinn var ikke å forakte, sa han, og bunkene hans vokste for hver dag, inntil han hadde lært guttene både å flå og berede skinnene, så de kunde overta den jobben.

Foruten å skufle sneen vekk fra gammen hadde guttene job med å felle bjørk og kjøre dem hjem til ved. Det var et hårdt arbeide. Først måtte de grave sig ned til grunnen, så hugge og felle treet, kviste det, dele det op i passende stranger så det kunde legges på kjelken og så kjøre lasset hjem. I flere dager strevet de og Ponto med dette, mens far tok Garm med sig og streifet omkring med haglen for å få en serie av ryper i parringsdrakt. Riktignok er vårtiden en vanskelig tid å jage på, men det hendte sjelden han kom tomhendt hjem. Det var de hvite steggene med den metalskinnende halsen det først og fremst gjaldt å få tak i for å få fastslått om drakten er konstant for hele arten eller om det er avvikelser så den kan sies å være individuell. Men steggene er vrine karer å få skudd på hele året rundt, så det tok flere dager før far hadde den serie han ønsket.

Da guttene var ferdige med vedsjauen og hadde et ganske pent vedla bak lillegammen, tok far dem med sig ut på lengere og lengere rundturer over vidda. Det [99] gjaldt om å benytte skiføret mens det varte så de kunde bli grunnkjent overalt i et par mils omkrets. De tok sig landemerker, fulgte bekkene og elvene, orienterte sig mot Berleveije hvor de enn befant sig, gjorde sig kort og godt hjemmekjent i Nessebymarka. For inngående lokalkjennskap er nu

engang den beste orientering og å gå og dra på kart og kompas til enhver tid hefter nokså meget.

Litt etter hvert kom de inn i den arbeidsfordeling som de kom til å bruke når alle var hjemme. Mens Tor la i ovnen hentet Erling vann fra en kilde i myren 3–400 meter borte. Så satte de på det som skulde til, enten det nu var poteter og fisk eller kjøtt eller noe annet enkelt. Var det ryper eller stek eller noe som var litt vanskeligere overtok far alltid matlagingen, og han var en mester til å få smak på selv de simpleste ting, syntes guttene.

Satt de hjemme om kveldene blev det alltid tid til å gjøre et eller annet nyttig. Til å begynne med leste guttene alt de kunde komme over om fugler, de hadde jo med sig både den fattige norske og den rike svenske ornitologiske litteratur. Far satt som regel og puslet med et eller annet håndarbeide, når han ikke preparerte skinn. Enten var det en tvare eller en treskje eller et knivskaft han teljet på. Eller han laget ørretfluer av fjær. Eller han ferniserte fiskestengene eller pusset børsene. Litt etter litt begynte guttene å ta etter og snart stod husfliden høit i Suonjo. En dag fant Erling et stort fellet reinhorn på en bar rabbe. Han tok det med sig uten riktig å tenke over hvad han skulde bruke [100] det til. Men noen dager efter, da han mistet kniven sin av sliren, fant han på å lage både slire og knivskaft av reinhornet. Og det blev et knivskaft som satt godt i sliren også.

Imidlertid kom våren for alvor.

Elvene kastet sitt tunge isdekke. Det begynte med at solen tærte hull over kulpene. Så begynte sneen å smelte. Vannet steg og fikk tak i isen nedenfra, åt sig op, fløt utover, rev sne og is med sig, gikk i flom.

Det bruste og suste selv fra den minste bekk. Rundt Suonjo dannet det sig den ene dammen efter den andre, og snart gikk det en stri bekk hvor det ellers var aldeles tørt. Vannet nådde til bare en halv meter fra gammen. Hadde de ikke på forhånd gravet unda sneen rundt den og passet på til enhver tid å skaffe avløp for vannet, vilde de ha fått det inn over gulvet. Og det vilde det ikke vært noen vits med, mente Erling.

«I alle fall en bløt en,» svarte Tor.

Det var uråd å komme noen steder. Sneen bar ikke, selv med ski på, og på alle kanter var de stengt av fossende bekker og elver i flom.

På noen få dager var hele vidda totalt forandret. Fra en stille tilfrosset verden for sig selv, blev den kastet ut i brusende liv.

For med våren kom fuglene.

Den første av alle var linerlen.

Syttende mai kom den, selveste syttende mai mens de satt tilbords til et herlig festmåltid bestående av ryper og fruktgrøt med fløte til. Fløten hadde Erling laget av molico tørrmelk, eller koliko, som Tor kalte ^[101] den. Plutselig slo en linerle sig ned på torvilen utenfor vinduet. Der satt den og vippet og strakte sig og tippet inn. Det var som vilde den si at se her er jeg. Og da de efter middagen kom ut, satt den på hundefatet og plukket matsmuler. Den ensat ikke at hundene kom borttil den. Den var helt tam.

Linerlen var nok den første av alle. Et par dager efter hørte de den første heilo. Vemodig satt den og fløitet på myrene nord om

Berleveijokka. De kunde høre den helt op til gammen, men de kunde ikke komme over elven og for å se den på nærmere hold.

Så en morgen våknet Tor med fuglesang. Han strøk ut i bare nattskjorte. Det lød som et helt orkester imot ham. Det var blåstrupene som satt i de høieste kvistene mot vårhimlen og spilte sin glede over hjemkomsten.

Men dagen etter kom gjessene. Det var en hel uke senere enn linerlen. Det var bare to stykker, og de snudde nedover igjen etter å ha tatt sig en rekognoseringsstur innover vidda. Kanskje fant de at det var i tidligste laget, for selve gåsetrekket begynte først to dager etter.

Det var den vakre lille fjellgåsen eller finnmarksgåsen som den også kalles, som var kommet. Fjellgåsen hekker på enkelte spredte lokaliteter høit til fjells så langt sør i landet som til Tydalen. Lenger nord blir den tallrikere, men sitt egentlige hjemsted har den på Varangervidda. Der kan det i gode år være tusenvis av den. Den kommer nordover med våren, slår sig ned i kratt eller på tørre rabber ofte langt fra elv eller vann og bygger sig et enkelt rede, ofte helt åpent på en tue, så den rugende fugl kan ha fri utsikt til alle kanter, [102] eller inne i det tettete kratt så den er helt skjult for fiender fra luften. Redet er så enkelt som mulig. Bare noe sammenfiltret tørt myrgress. Men inni er det foret med den fineste dun som både gås og gasse plukker av sig. Den legger optil seks store egg. I slutten av juni er ungene utklekt. Små gule nøster triller ned til nærmeste vann og stolt står gasen og ser på deres lek for første gang i det våte element.

Finnmarksgåsen er en glimrende flyver. Når en ser den i trekket virker den så tung og seig. Men den som har sett den kaste sig ned

fra store høider, snart skjenende på den ene vinge til den går i spinn, snart hivende sig over på ryggen, snart styrtende med sammenfoldede vinger rett ned for i siste øieblikk å rette sig op igjen, eller som har sett en opskremt gåseflokk hive sig tilværs og på sterke vinger og på utrolig kort tid stige rett op og langt utenfor rekkevidde av noen børse, han vil vite at dyktigere flyver er der neppe innen hele den nordiske fugleverden.

Fjellgåsen ligner blissgåsen deri at den har bliss mellom øinene, men den er meget mindre, veier ikke stort mer enn et par kilo. Imidlertid kan størrelsen variere sterkt, og særtegnat, at blisset når helt til midt mellom øinene, hvad det ikke skal gjøre hos blissgåsen, er ikke helt sikkert. For far vilde det være av betydning å få en serie av fjellgjess og blissgjess for å få avgjort om her virkelig forelå to forskjellige arter eller om fjellgåsen kanskje bare var en avart av blissgåsen uten noen skarpe overganger fra blissgås til fjellgås.

Da trekket derfor var kommet godt igang tok de ^[103] alle tre fatt på gåsejakten. Ved 5-tiden om eftermiddagen drog de til hver sin post og der kunde de da sitte til bortimot klokken 10. På postene bygget de sig skjul av ris og torv og når trekket kom over posten gjaldt det om å være snar og skyte ned en eller et par gjess.

Far var jo gammel og erfaren. Han kunde knepene fra før, og da han hadde forklart guttene hvordan de skulde bære sig ad lot han dem stelle sig selv. Egen erfaring er nu engang den beste læremester. Erling viste sig straks som en dyktig skytter og hadde gode anlegg til å bli en virkelig første klasses gåsejeger, rolig og omtenkksom. Men Tor var så alt for ivrig. Alt det han skjød og skjød lyktes det ham ikke å

få noen gås ned. Han bare skremte gjessene så de skydde posten hans. Det var ikke fritt for at han var litt mistrøstig da han kveld etter kveld kom hjem uten en fjær engang mens far og Erling kunde ha både tre og fire gjess.

Så måtte da far ta sig litt mere av ham. Han hadde ham hos sig på posten sin og passet på ham og opdaget snart at der ikke manglet ham annet enn at han var så alt for ivrig. Når gåseskrikene nærmet sig skalv han over hele kroppen av spenning og når han skulde skyte svingte børsepipen som en fartøimast i strømbårer. Ved selv å vise absolutt likegyldighet for gjessene når de kom og helt å forholde sig rolig til tiden var inne til å skyte og ved å la Tor få første skudd bestandig og når han bommet vise at det gikk an å hente gåsen ned selv efterat Tor hadde bommet, fikk far plukket uroen ut av ham og litt efter litt blev han da en habil skytter han også. Men det var tydelig at han ennu ikke [104] var den «fødte» jeger, sånn som Erling. Hvem der var stoltest av Tors første gås, Ponto eller Tor, er ikke godt å si. Men Ponto var i alle fall helt på det rene med at det var Tors private gås, som ingen annen hadde noe med å gjøre. Han fikk lov til å bære den hjem. Da Erling forsøkte å ta den fra ham knurret han. Takk. Det vilde han ikke vite noe av.

Hele mai måned ut og begynnelsen av juni var det nattefrost og ganske kjølig, men så kom våren for ramme alvor. Dag og natt stod solen på himmelen og varmet så inderlig godt. Flommen steg i elvene og blev sterkere og sterkere dag for dag. Og med varmen og våren kom de store mengder av fugl. Det som hittil hadde vært, var bare som forløpere å regne.

Endene strøk langs elvene og bekkene som utskutte flyvetorpedoer. Sneppene pilte langs de isfrosne myrene. Spovene skrek hest over heiene. Høit oppe styrtet mekregauken sig ned så halefjærene brekte som stallkåte lam. Trostene skvatret og skjente. Og i den flittige lille blåstrupes sang blandet sig toner fra løvsanger og sivsanger, rødstjert og stendulp, havesanger og sibiriesanger. Lappspurvene fløi som mus gjennom lyngen. Flaggspettene lot høre sitt ynkelige lille skrik. Meisene danset rundt gamle trær. Tringene fløitet på sandmelene. Og i hver vannpytt lå svømmesneppene og tullet rundt om sig selv i lek eller på jakt etter myggglarver. Men høit oppe over vidda lød skrik fra falk og våk, hest og brutalt.

På ethvert sted er det av betydning å få slått fast hvilke fuglearter som finnes, og særlig hvilke fuglearter [105] som hekker der. Men særlig gjelder dette en lokalitet som Nessebymarka, med sitt utall av arter. Den var jomfruelig land for far og guttene.

Derfor måtte hver eneste natt gå med til å samle hvad de kunde komme over. Skulde det bli noe resultat av opholdet måtte hver time de kunde holde øinene oppe brukes i samlingens tjeneste. Det gjaldt om å skyte eller fange hvad de kunde komme over, men helst ikke mer enn 4 av hver art, undtagen når der var sikre variasjoner innen arten sånn som tilfellet er med brushanen for eksempel, hvor der neppe er to hanner som er ens i parringstiden.

Til å fange fuglene var særlig Tor en hel mester og dag for dag fikk han stadig større og større øvelse. Som en indianer kunde han smyge sig inn på en intetanende lappspurv, en vever sivsanger, en sky løvsanger eller hvad det nu kunde være som i øieblikket var foran

ham. 1 det avgjørende øieblikket vislet han som en slange, fuglen blev paralyisert, slanger skulde den da være fri for på disse breddegrader, og før den ante noen virkelig fare satt den fast på Tors limsmurte viergren, som han forsiktig hadde ført bort over ryggen på den lille fuglen. Men pinen blev kort. Før fuglen overhodet hadde sanset at den var fast var en stoppenål stukket gjennom hjernen dens og alt liv var som blåst ut.

En natt Erling og Tor streifet omkring nede i elvekrattet i Berleveije hørte de opppe fra Maddevarre som en brusen av tusen lyd og da de litt senere kom frem på elvemelen og fikk utsyn så de et kilometer langt tog av rein. Det var Varangerlappene som kom, noe [106] sent, med alle sine rein, over 8–9000 dyr tilsammen, for å drive dem ut på Varangernesset hvor de skulde gå hele sommeren igjennem uten vokting.

Foran reintoget gikk to mann på ski og her og der inne i den lange rekken stakk det op et hode av en lapp med den lett kjennelige og vakre stjernelue. Dyrene stønnet, sener gnisset, klover slo mot frossen jord og stein, horn slo mot horn, fjorkalvene remjet, bikkjer gjødde og mennene hojet. Det var alt annet enn et stille tog. På nordsiden av Berleveije ventet Tor og Erling på flokken for å se alt på nærmere hold. Da lappene så guttene kom et par av dem borttil. De kunde vel ikke la være å stille sin nysgjerrighet, selv om de hadde det travelt. De hilste på guttene.

«Dok ska po Suonjo,» sa den ene.

«Ja det er vi som skal bo i Suonjo,» svarte Tor. Som vanlig tok han ordet før Erling.

«Da va pra da,» sa lappen.

«Hvorfor var det bra,» spurte Tor.

«Dokk kain hoil reintiv borte for fattig finn.»

«Reintyver.» Både Erling og Tor blev ivrige.

«Reintivan stigge folk. Skit rein ja skit folk. Reintivan e farli,» sa lappen.

«Men det er da ikke lov å skyte rein eller folk.»

«Ikke lov. Stor, mikke stor straff. Mikke fengels. Dokk kjekke guta. Dokk gnipe reintivan for fattig finn.»

«Det skal vi nok,» lovet Tor. «Om vi bare kommer over dem,» føiet han til.

«Da dokk kjække guta, norske guta, få stor lønn og mikke takk hos fattig finn,» sa den andre lappen og [107] så ruggen de bortover fjellet efter flokken omtrent som de gikk på vuggemeier.

Erling og Tor gikk hjem like efter og da de om morgenen fortalte far om samtalen, fikk de høre litt mere om reintyvene.

«Reinen har nok mange fiender,» sa far. «Når de nyfødte kalvene er kommet til verden er rev og ravn efter dem. En røiskatt undser sig ikke for å springe i strupen på en fullvoksen rein, ete sig inn til luftrøret og bite det over. Vanvittig av redsel stormer reinen over fjellet, men makter ikke å ryste av sig det lille iltre og innpåslitne dyret. Reinen løper til den styrter og denne lille kloke storviltjegeren

kan fråtse i blod og kjøtt i lange tider, ja det hender den bor i skrotten. Ørnen er slem etter kalvene hele sommeren igjennem. Ulven har dere hørt snakk om før. Ulven er lappenes argeste fiende. Når en lapp skal banne riktig sterkt sier han «gumpe». Det er «ulv» på lappisk. Jerven er også stygg kar til å drepe rein. Kommer jerven i en reinflokk slår den ned alle den kan nå. Heldigvis er jerven litt sen av sig. Hadde den vært snarere hadde den sikkert vært farligere fiende for reinen enn ulven, som i grunnen er dum. Men allikevel er alle disse dyrene tilsammen for ingen ting å regne mot udyret på to, reintyvene. Når reinen går uten vokting om sommeren går reintyvene helst til fjells. Ofte slår to–tre sig sammen og som de skal på multeplukking. De tar med hest og vogn og tønner for å kjøre alle multene ned. Lass har de nok med når de kommer ned, men ikke av multer. Kanskje er det litt multer øverst og nederst ^[108] i tønnene, men ellers er det reinkjøtt. I fiskeværene er det god avsetning på reinkjøtt, vaktholdet er for ingenting å regne og når risikoen er liten og fortjenesten god er det ikke å undres på at det har utviklet sig profesjonelle reintyver rundt hele Varangerviddan. Men de verste av alle reintyvene er de som av en eller annen grunn, enten det nu er av hat til fjellfinnen eller av ren mordlyst, gir sig til å skyte ned rein for rein når de treffer på en flokk uten å tenke på om de kan få nyttiggjort sig kjøtt eller skinn. Og de karene er som regel farlige. Det har hendt de har skutt etter folk også. Etter hvad jeg hørte i Vadsø, skal det være et par av disse karene i bygden, men det har ikke vært mulig å få bevis på dem. Vi får håpe vi ikke får noe med dem å gjøre eller treffer på dem.»

«Jeg vet ikke det, far,» sa Erling. «Jeg synes det måtte være en god gjerning om vi kunde knipe dem,» og det var Tor enig i.

«Det kan være farlig nok i fjellet allikevel om vi ikke skal utsette oss for å bli skutt også,» sa far, men det så ikke ut som guttene var så sikre på at de kom til å holde sig unda om de traff på reintyvene.

Noen dager senere var det meste av sneen gått bort, men elven var i stor flom. Den steg hver natt med nesten en halv fot og gikk over alt som en stri foss. Myr og mo var snebare, men myrene var frosne enda, så det var lett å gå på dem.

En dag, mens det enda lå en sneskavl over elven så det gikk an å komme sig over, hadde far og guttene vært borte ved noen grunne småvann på den andre [109] siden og der gikk det endel nykomne vadere og spankulerte. Det var sotsneppe og glutsneppe og enkelte andre arter også. Dessuten var det tydelig at gjessene holdt til der og der var også enkelte spor etter brushaner. Imidlertid mente far at de måtte vente noen dager før de begynte å samle der, så kanskje vaderne slo sig mere til ro og muligens kom det også flere av dem så utbyttet kunde bli rikere og mere variert. Men så røk skavlbroen og det så ut som det foreløbig skulde bli uråd å komme over.

En av disse dagene hadde Erling streifet alene om nede i elvekrattet i åmotet mellom Berleveijokka og Sievjokka. Han var da kommet over en gammel pram som lå der. Den var fastfrosset i mosen og hadde efter alt å dømme ligget på samme plassen mere enn en vinter. Erling fant ut at det ikke skjedde noen skade om han la den i elven så den trutnet, så han vred den løs og satte den ut i en os som nu i flomtiden var dyp nok for prammen. Osen eller lomen stengte han med et par bjørkestranger. Så lot han prammen ligge.

En herlig solskinnsdag hadde Erling og Tor fått ta haglene og skulde være ute hele dagen. Far hadde nok å gjøre med å preparere de fuglene de hadde fanget og skutt foregående dag. Himmelen var skyfri. Vårsolen gren fra klar himmel. Luften var lett og kjølig. Erling viste da Tor prammen. De tok den op, tømte den og satte den ut igjen. Den var ikke så aller verst lekk allikevel. Den hadde trutnet ganske bra. Da Tor så det, var det han foreslo at de skulde sette over Sievjokka med prammen så de kunde nå bort til småvannene på den andre [110] siden og samle der. Erling var litt tvilende til å begynne med, men de tok da prammen ut av lomen og drog den opover til øverenden av kulpen hvor Berleveijokka faller ut i Sievjokka. Og her var det Erling fant ut hvorledes de skulde komme over Sievjokka på en lettvint måte.

«Ser du hvordan strømmen fra Berleveijokka setter midt ut i Sievjokka og tvinger den over til den andre siden litt lenger nede. Hvis vi drar prammen litt op i Berleveijokka så vi kan komme midt ut i strømmen fra den, vil den sikkert ta oss over uten at vi behøver å røre årene,» sa han.

Tor så det nok han også, men begge elvene var strie og der flommen møttes var det stor og sterk strømskavl, så han hadde sine tvil. Før han fikk sagt noe og akkurat i det rette øieblikket sa Erling:

«Tør du, småen?»

«Tør.» Tor blåste foraktelig, tok tak i prammen og begynte å dra den oppover Berleveijokka. Prammen var liten, det var akkurat så vidt den bar Tor, Erling og begge bikjene. De holdt sig fast i krattet mens de lastet inn. Erling satte sig ved årene mens Tor satte sig på

baktoften og holdt Garm og Ponto, som han hadde kommandert til å legge sig i bunnen av prammen. Så slapp de løs. Et par tak bragte prammen midt ut i strømmen og nesten før de visste ordet av det var de ute i verste skavlsjøen, tok skvett inn, men ikke mer enn de tålte, og så blev de satt mot andre bredden og langt inn i krattet, så de med en gang fikk godt tak i vierne.

[111] «Ser du,» sa Erling, «det gikk fint.»

«Fint gikk det,» svarte Tor, han stod og så på elven. «Men hvorledes tror du det blir å komme tilbake igjen.» For en gangs skyld var det ham som var den mest omtenkssomme.

«Den tid den sorg,» sa Erling og var lettsindig.

Så drog de innover mo og myr. Ponto gikk trofast bak Tor. Garm streifet foran dem i fullt søk. Enkelte fugl var begynt å hekke. Garm gikk i stand. Da de kom fremtil så de en rype på rede. Med de store kullstensøinene lå hun og så på guttene og på Garm. De kalte Garm av standen, merket sig stedet og gikk videre. De vilde se nærmere på ryperedet når de kom tilbake. Kanskje kunde det gjøres noe med det.

Foran en liten myrflekk blev de stående. I det gamle gresset fra forrige år var det et liv som de ikke med det samme skjønnte hvad var. Stadig vekk og gang på gang sprang det op av starrgresset en fjærkvast, akkurat som troll av eske. Fjærkvastene var grå og hvite og sorte og spraglete.

«Hvad er det?» spurte Tor.

Erling svarte ikke. Han stod med kikkerten for øinene og stirret ned i myren. Så rakte han kikkerten til Tor. Og nu så Tor hvad det var. Det var fugl, forholdsvis små fugl med store digre halskraver i alle sjatteringer fra svart om gråbrunt og rustgult til hvitt. Det var brushaner i kamp. Par for par hoppet op mot hverandre, hugg og trakk sig tilbake i en stadig runddans. Myrflekken var ikke stort mere enn et par meter i diameter, men der var minst åtte par av slåsskjempene [112] og det morsomste var at sammen dannet de en utmerket serie av brushaner i parringsdrakten. Der var både amtmann og foged, sorenskriver, lensmann og prest, menigmann, tolk og tyv, sakfører, bøddel og politi.

«Vi sylter dem med alle fire skuddene,» sa Erling. «Bruk nr. 8 patroner.»

Guttene hadde forskjellige haglstørrelser i patronene og måtte alltid velge hagl efter det vilt de hadde foran sig for ikke å ødelegge skinnene for meget. De minste haglene er nr. 14. De kalles dunsthagl og hvert enkelt hagl er ikke stort større enn en knappenålsspiss. De brukes til de aller minste fuglene og med redusert ladning. Nr. 8 kalles spurvehagl og brukes til litt større fugler, heilo, bekkasiner og lignende. Så kommer rypehagl, fra nr. 6 til nr. 4. Nr. 3 er gåsehagl. Nr. 2 og nr. 1 er svanehagl, men dur ikke til fuglevilt. De tuller sig bare inn i dunen og slår ikke gjennom skinnet.

Guttene tok to patroner hver med hagl nr. 8 og satte omtrent samtidig alle fire skudd i flokken. Efter skuddene blev det aldeles stilt. En eneste brushane løp bort. Det var bøddelen. Alle de andre blev liggende. De tok fuglene op en for en, puttet bomull i nebb,

nesebor og alle synlige skuddsår, pakket hver fugl inn i silkepapir, slo en gummistrikk om og la alle forsiktig i Tors sekk.

Så gikk de videre. For Tor og Erling blev det en av de store dagene. På alle måter var de heldige. Serien av brushaner var komplett. De skjøt fem gjess. Alle [113] var gasser og det tydet på at også gjessene var begynt å ruge. De skjøt den sky og vare sotsneppe, fikk ned en mekregauk som gikk op for foten på Tor, skjøt to svartorrer og fire svorter i et vann, skjøt to haveller til mat, de stekte dem hele på gloen på villmanns vis, og de var innom en liten gamme hvor de fant et sivsangerrede med 4 egg. Tor fanget foreldrene da de kom til redet, som de hadde forlatt et øieblikk. Sånn gikk det hele dagen igjennem, inntil sekkene blev fulle og det lakkot mot slutten med patronene.

Da de i nitiden om kvelden var på hjemvei gikk de bortom det ryperedet Garm hadde funnet om formiddagen. Rypemor lå på redet. Tor smurte ekstra godt med lim på limstangen sin og før rypemor ante den faren som nærmet sig, satt hun fast. Tor løsnet rypemor forsiktig fra stangen og stengte henne inne i ytterrommet på sekken sin. Så skar de løs hele torven redet lå på og tok både den, redet og eggene forsiktig med sig.

Da de kom ned til elven var den steget enda mer. Nu gikk den helt hvit. Og på den andre siden stod far og vinket til dem. De så han ropte noe, men på grunn av elvebruset kunde de ikke høre hvad det var. Da de begge vilde gå i prammen truet han til dem med knyttneven. De gikk da iland igjen.

Tor fikk nok rett. Det vilde bli vanskelig å komme tilbake til den andre siden.

Guttene gikk litt op og ned og så på elven. 30 meter nedenfor var det et lite fall. Der gikk elven som en foss og det kunde være farlig nok å komme utfor der. [114] Nedenfor var det en kulp på 20 meter, men den endte i et fall på 3 meter, så den kulpen var det enda værre å sette over i. Det var ingen annen råd enn å forsøke hvor de var. De blev enige om at Erling skulde sette over elven alene og gå op og hente taug så de kunde få laget som en slags dragferge tvers over elven. Det var den eneste måten å få fangsten over på uten å risikere å få den ødelagt.

De trakk prammen helt op til øverenden av kulpen og Erling gikk i den, satte sig til årene og rodde alt det han orket til han var kommet midt ut i strømmen. Der føk han og prammen nedover, men et heldig tak med årene satte ham inn til bredden like ved nerenden av kulpen, hvor far stod klar til å hjelpe ham på land.

Far var litt sinna fordi guttene hadde skremt ham, men da Erling fortalte ham om fangsten blev han ikke så verst blid igjen, og han var straks villig til å hjelpe med gjennomførelsen av fergeprosjektet.

Erling var oppe og hentet rep og da far hørte hvorledes de hadde satt over om morgenen, gikk han i prammen, bandt repene fast til forenden og lot Erling skyve sig midt ut i strømmen i Berleveijokka. Han rørte ikke årene og kom ganske riktig inn til den andre bredden akkurat der hvor Tor stod. Forsøksvis sendte de nu hundene over. Erling halte i repet. Det gikk fint. Ved å benytte sig av strømmen fra Berleveijokka fikk de prammen over igjen selv om ingen satt i. Så kom turen til ryggsekkene og til torven med ryperedet, så Tor og til slutt far.

[115] Da de kom hjem tok Tor rypemor op av sekken. Hun var jo litt forskremt, stakkar, men lå aldeles rolig da Tor viste henne til far.

«Vi skal ha rypegård nu, far,» sa han, «men du må stekke henne.»

Far rev fort ut de to mellomste svingfjerene, så satte de redet og rypemor ut i lillegammen. Der fikk hun holde til så lenge. Da guttene hadde spist var det å gå i gang med prepareringen med en gang. Erling og Tor var blitt flinke og omhyggelige flåere og til god hjelp for far, men det var allikevel nesten morgen før de var ferdige med å legge fangsten i skinn, merket og nummerert og klar til tørk.

Først i totiden neste dag var de oppe igjen. Det første Tor gjorde var å stikke ut i lillegammen for å se til rypemor, og han smilte som en sommersonne da han så hun hadde lagt sig på redet igjen, til tross for de fremmede omgivelsene.

Den dagen brukte de til å lage rypegård. De satte tett i tett med halvannen meters seljepinner rundt en tørr lyngrabbe bak lillegammen. Mellom pinnene flettet de med fjorårets myke vidjeskudd. Over hele inngjerdingen la de et gammelt ørretgarn som hang i gammen. Og for å beskytte rypemor mot røiskatt og lemen, smurte de godt med parafin på lyngen rundt inngjerdingen. Da rypemor blev satt ned i inngjerdingen sammen med redet sitt, var det første hun gjorde å vaske sig i den sandgraven Tor hadde stelt til, og dernest å spise av de nye bjørkeskuddene han hadde lagt inn. Så slo hun sig til ro på redet igjen. Da noen [116] få dager var gått, var rypemor helt tam og kom når Tor lokket på henne.

Efter hvert som hekkingen skred fremover blev det mindre og mindre tale om å skyte eller fange fuglene, hvor sjeldne og hvor betydningsfulle de enn kunde være. Og når klekkingen var begynt var det jo helt utelukket å skade noen fugl som ikke selv gjorde skade. Og på vidda var det igrunnen bare måsene og joene som ikke hadde noen gagnlig opgave i livet. Far innprentet guttene dette gang på gang og litt efter hvert fikk han dem til å forstå det og fikk dem interessert i en annen og langt den morsomste side ved en fuglemanns opgave, nemlig studiet av fuglenes liv i frihet. En ting er å vite at fuglene lever, en annen og langt større ting er det å vite hvorledes de lever, når de kommer, når de drar, når de hekker, hvor de legger redet sitt, hvorledes de utbygger det, hvor lenge klekkingen varer, om det er hannen eller hunnen som ruger, om fuglene lever i engifte, om ungene forlater redet straks eller først noen timer eller kanskje først noen dager efter at de er kommet ut av egget. Å der er en masse morsomme ting å legge merke til. Men å få innblikk i alt dette tar tid og krever tålmodighet. De fleste fuglene er jo så vare, så vare. Og ikke en eneste fugleart er dum. Selv gåsen, som jo har ord på sig for å være den dummeste av alle, er klok, ja muligens den klokeste av alle fuglene. Det er de tamme gjess som i tilfelle er dumme, og da er det menneskenes skyld, det er omgangen med dem som har gjort det.

Far lærte guttene op til tålmodig å sitte godt skjult ^[117] Og vente ved et rede for å se fuglen rugende og kanskje få knepet et fotografi av den på redet. Og de merket sig ut en serie av reder som de delte mellom sig og gikk til hver dag, for at fuglene skulde bli vant til mennesker. Ved noen av redene bygget de sig små skjul, grov sig ned eller laget kunstige tuer som de kunde ligge bak for på den måten å

være dekket så fuglen, om den blev skremt av redet når de kom, skulde føle sig trygg når den ingen ting så og komme tilbake igjen.

En dag Erling kom kjem etter å ha ligget foran et gåserede i flere timer i høljende regnvær og var blitt søkkvåt, spurte far ham om han lengtet tilbake til skolen.

«Til skolen, nei vet du hvad. Så fin skole som jeg går i nu er det vel ikke mange som går,» sa han. Og Tor var enig. «Din skole er den beste av alle skoler,» sa han.

Ett var i alle fall far sikker på. Guttene hans hadde ikke vondt av denne skolen. De var flittige og ivrige, blev sterkere og sundere for hver dag som gikk, og dertil kom at de var interesserte i alt som hadde med vidda og faunaen å gjøre og virkelig begynte å bli flinke.

Så snart far hadde anledning til det, fortalte han dem alt hvad han selv visste om de forskjellige fuglearter, og traff de på noe som var sjeldent, og det hendte igrunnen ofte, forklarte han dem inngående hvorfor vedkommende art var sjelden. For alt har sine årsaker. Når de skulde ut og finne op redene forklarte han dem [118] hvorledes de forskjellige redene så ut og hvorledes eggene var, så guttene kunde bestemme redet bare ved å se det eller i alle fall var sikre når de så både redet og eggene. Han forklarte dem på hvilke steder de kunde lete efter de forskjellige slags reder og han var forbauset over hvor flinke de blev efter hvert. Tor var nok yngre enn Erling, men efter reder var han bedre enn den beste. «Jaja, Tor,» sa Erling, da Tor skrøt litt av dette. «Der gis så mange slags genier til i verden. Men husk det gamle ord om mannen som redet så han lå.»

«Å du er så visst ikke noe redningsselskap,» blåste Tor. «Det det kommer an på er å ha ett øie på hver finger,» la han til.

«Det må manicuredamene også ha,» svarte Erling og gikk sin vei. Det varte litt før Tor forstod fornærmelsen, men da var Erling forlengst ute av syne.

Far fant et boltittrede en dag. Nu er det likesom en æressak for enhver fuglemann som finner et boltittrede å få boltitten til venn og så trygg at den ruger i hånden. Det er igrunnen ikke så vanskelig, for boltitten er av naturen svært lite sky. Det er hannen som ruger. Hunnen forsvinner straks eggene er lagt. Redet lå ikke langt borte og for guttene var det en god skole i tålmodighet å sitte ved redet dag etter dag for å få den vakre lille hannen tilvent til mennesket. Men da det lyktes å få den til å legge sig på eggene etter at de var tatt op i fars hand var de like fornøide alle sammen. Nu kunde bare Bengt Berg sitte der med «sin venn fjellpiparen». Kom igjen til Suonjo, så skulde de vise frem en boltitt som kunde det minst like godt. Men ^[119] da de dagen efter kom til redet var ungene kommet ut og alle tre, både far og barn, hadde straks forlatt redet. Så lærte de at boltitten er en redeflykter, en fugl som straks forlater redet når ungene er kommet ut av egget.

Under fars utmerkede ledelse lærte guttene litt efter hvert å kjenne de aller fleste fuglene som fantes i Nessebymarka både når de fikk se fuglen, eller bare hørte den eller bare fant redet. Og de lærte noe mere. De lærte å utnytte tiden, aldri la et øieblikk gå fra sig uten å gjøre noe nyttig. Far gikk foran med sitt gode eksempel og guttene fulgte trolig efter, uten engang å merke at de faktisk gikk i den beste

skole som fins, naturens egen, og hadde den beste lærer som gutter
overhodet kan få, sin egen far.

Niende kapitel

som forteller om sommeren og myggen, om et telegram, om far i myren, om fisket i elven og hvorledes Tor fikk sig gåsegård.

Sankthanskvelden kom og med den sommeren og sterk varme. Det var stille og klart og riktig en ønskenatt. Far og guttene drog sammen en stor haug med tørrener og tendte et flammende bål, men det gjorde så lite av sig, for på nordhimmelen stod midnattsolens ildrøde kugle og spredte sitt lys over fjell og vidde, så det kraftigste bål måtte bli som en blek skygge.

Tor og Erling rev op våt mose og lyng fra myren og hev inn i varmen så røk og damp steg op istedenfor de slikkende flammer. Som en tykk søile, som et helt Babels tårn, åt røken sig opover i den lette klare luft.

Men Sankthansdag kom myggen. Det ene døgn med intens varme hadde vært nok til å klekke den ut.

«Tusen på tusen. Millioner på millioner. Tallrik som sandet på himmelen, som stjernene ved havets bredd,» sa Tor, og slo rasende omkring sig med et bjerkeris med nyutsprungne blad.

[121] Og Tor hadde rett. Myggen er utallig.

«Ikke trepe migg,» sier lappen. «Dusen gamerata gomme hevne.»

Det er så sant som det er sagt. Det er så nytteløst å slå ihjel en eller ti eller tyve.

Før den ulykkelige plagede skapning vet ordet av det er hevnen fullbyrdet av myriader av mygg som suger blod til en er som en eneste verkende masse, hvis en da ikke i tide søker å beskytte sig. Det er ingen annen råd enn å bruke myggeslør, bruke klær av dunlerret, som myggen ikke kan stikke igjennem, bruke hansker på hendene og aldri blotte sig uten i ytterste nødsfall.

Far hadde forberedt sig på myggen også. Han hadde fått tak i korkhjelmer av samme type som brukes i tropene. De er lette og dessuten er det en ventil i dem, så der er fri lufttilgang under hjelmen. På den kan man bruke slør uten å bli alt for meget plaget av varmen. Han hadde fått sydd dunlerretsbluser med utoverbrettede kraver så slørene kunde festes under disse med en strikk og dessuten hadde han fått op flere ruller med myggenetting og spilrer. I gammen tok de ut døren og alle vinduene og i stedet satte de inn rammer med myggenetting. Derved blev det mulig å opholde sig inne uten å bli alt for meget plaget av myggen. Dessuten laget de sig et «myggebur» ute på plassen mellom gammene. Det var 3 X 3 meter i firkant og 2 1/2 meter høit, hadde vegger av spilrer og myggenetting og tak av bordender og tjærepapp. Det var et utmerket arbeidsrum.

[122] En dag far og guttene var nede i bygden med tre store pakker med fugleskinn som skulde sendes sydover, lå der telegram til far.

Det var fra dr. Ahlgren som spurte om far hadde noe imot at han og guttene hans kom på besøk. De skulde på fottur fra Enontekis til Kautokeino og Karasjok. De vilde kunne være i Suonjo om ca. 14 dager. Det var klart at far straks svarte at både Ahlgren, Sven og Sture var hjertelig velkomne.

På veien opover snakket guttene om hvad de skulde gjøre når de to svenske vennene deres kom. Det sa sig selv at de måtte foreta sig noe ekstraordinært. Far lovet dem at de skulde få ta sig en tur nordover vidda til de store fiskevannene der og kanskje helt ned til Syltefjorden og de skulde få dra av gårde helt på egen hånd. Det måtte de være betrodde til nu, sa han.

Guttene var glade for fars løfte og begynte straks å forberede turen, planla ruten, laget kløvsadler til hundene og sydde sig sommersoveposer av dunlerret med ullflonels indrepose. De blev lette, veide ikke mere enn 700 gram. De tenkte også på å sy sig nytt og lettere telt, men blev enige om å bruke vinterteltet. De måtte så allikevel ha bunn i teltet av hensyn til myggen.

Imens hadde de mere enn nok å gjøre. Nu var det om å gjøre å få tak i dununger av de tidligste fuglene. Rypemor hadde fått ut kyllingene sine og Tor hadde jobben med stadig å skaffe mat til rypegården sin.

Efter at varmen var kommet i været var elven gått ned til omkring normal vannstand igjen så det blev ^[123] mulig å fiske i alle de fine kulpene den hadde. Mens far fortsatte med studiene og iakttagelsene sine, var guttene stadig vekk i elven. Det viste sig at ørreten og røren i Sievjokka var vrien å få til å slå på flue mens den grådig gikk på sluk og skje. Da guttene først hadde opdaget dette var det ikke vanskelig

for dem å holde huset med fisk. Der blev også preparert en del ørret og rør av forskjellige størrelser. Alt har jo sin interesse og selv en ung ørret fra en finnmarkselv kan finne sin plass i videnskapens forgård når den først er tilberedt på den riktige måte.

En dag var de alle gått ut i 7-tiden om kvelden. Guttene skulde som sedvanlig¹³ i elven og fiske, og far skulde op til Bolton for å se til noen boltitt- og lappspurvreder som han ventet skulde være utruget hver dag. Det var jo om å gjøre å få tatt ungene med det samme de var kommet ut av eggene.

Da guttene kom hjem ved 1-tiden om natten var far enda ikke kommet. De spiste og la sig. Erling sovnet straks, men Tor blev liggende og kaste sig frem og tilbake. Han forsøkte å lese, men det nyttet ikke. Det satt en angst i ham som holdt ham våken og jaget på flukt alle andre tanker enn tanken på far. Far hadde aldri blitt så lenge borte uten å si fra og op til redene det ikke mere enn knapt en times marsj hver vei. Ponto var også urolig. Han reiste sig stadig, kom bort til Tor og la hodet på sengekanten, gikk så bort til døren, så på Tor, men pep ikke, som han pleiet når han skulde ut, gikk bare og la sig igjen med et tungt sukk.

Ved firetiden hørte Tor Garm gjø utenfor og [124] for op og ut. Der stod Garm alene, og sånn som han så ut – gjørmete og fæl over det hele som om han hadde veltet sig i alle de myrhull som fantes på hele vidda.

Garm sprang op på Tor med det samme han så ham, pep litt, snuste til Ponto og strøk av gårde igjen. Ponto satte efter. Noen meter borte stanset Garm og så sig tilbake efter Tor. Da han så Tor stå i døren og

se på ham, kom han tilbake og la sig ned foran døren, men han vilde ikke inn. Ponto blev stående og vente.

Tor forstod det måtte være hendt far noe.

«Erling, Erling. Skynd dig. Du må våkne. Det er noe galt med far,» ropte han og var allerede begynt å klæ på sig.

Erling spratt op og i en fart fikk Tor forklart Erling hvorledes Garm hadde opført sig. Det tok ikke lang tiden før guttene var i klærne, fikk pakket en ryggsekk med taug, øks og forbindingssaker, og så gikk det i trav etter hundene. Garm la kursen rett opover myrene mot Bolton. Han fulgte ikke veien langs elven. Tor og Erling sprang overalt hvor det lot sig gjøre å springe og gikk ellers så fort som bare mulig. For en gangs skyld enset de ikke myggen.

Da de var nådd vel halvveis så de Garm stile bent mot et parti i myren som lå mellom elven og en lav tørrabbe. Det var tett bevokset med mannshøit kratt. De hadde aldri vært inne i det krattet, for det så så ugjennemtregelig ut. Garm og Ponto forsvant inn i det. Guttene hoiet, men fikk ikke noe svar. Da de gikk inn i krattet efter hundene merket de at grunnen ^[125] var svært løs og sumpete. De stanset og hoiet igjen. Bare noen meter fremme svarte hundene, men noe svar fra far kom det ikke. De gikk videre og nådde frem til hundene. De stod ved en åpning i krattet hvor grunnen var forsenket og syntes å bestå av bunnløs myr, svart og oprotete. Med det samme kunde guttene ikke se noe, men da de kom borttil så de fars hode og skuldrer og begge armene over gjørmen. Far var svart og tilgriset i ansiktet. Det lyste hvitt i øinene. Han lå aldeles rolig med armene

utstrakt og hodet bakover. Men den ene armen lå over en liten mosetue midt i myren. Tuen så tilsynelatende fast ut.

«Far,» ropte Erling.

Far rørte sig ikke, men de kunde så vidt høre at han svarte og forstod at han var redd for å synke hvis han forsøkte å lee det aller minste på sig.

Bort til tuen hvor far lå var det 4–5 meter fra hver kant. Guttene tok kniv og øks og begynte å hugge ned vier. Da de hadde en passende haug bant de viene sammen til knipper og lot hvert knippe henge sammen med det neste. På det viset fikk de laget en risbro av den tilstrekkelige lengde. De plaserte så forsiktig knippe etter knippe utover og da det siste var lagt kunde Erling så vidt nå fars arm og få slått et rep om albuen hans. Mens han holdt på med det hvasket far til ham:

«Det blir nok tungt å få mig op, men dra forsiktig og la hundene hjelpe.»

Erling krøp i land igjen, spente hundene fast til hver sin tamp, Tor og han tok tak og så la de alle all sin styrke i draget. Erling var blitt ordentlig redd. Han [126] hadde sett på fars blick at han nesten ikke hadde krefter igjen. Til å begynne med lot det ikke til at det skulde lykkes å dra far op, men guttene hang i, holdt et jevnt press på tauget og hundene slet som om de skjønnte hvad det gjaldt. Litt efter litt veltet far over ende, seg inn over tuen og det første risknippet og nådde fast grunn. Da han var nådd så langt sprang guttene til og fikk ham halt gjennom krattet og til tørrabben bortenfor. Her la de ham

ned. Erling begynte straks å løsne på klærne hans, mens Tor tok ryggsekken og sprang ned til elven og hentet vann i den. De vasket ham i ansiktet, fikk ham til å drikke og litt etter hvert begynte kreftene å vende tilbake. Det var ingen ting som feilte ham. Han hadde bare vært så utmattet av å mase for å komme opp og av trykket og suget av den avskyelige hengemyren. Og halsen var gjengrodd av all den gjørmene han uten å vite det hadde fått i sig. En times tid etter at guttene hadde fått ham opp, kunde han fortelle hvad som var hendt. På turen hjem hadde han fått den tanken at han vilde gå gjennom denne krattstrimlen. På tuen ute i hengemyren hadde han fått øie på et grønstilkrede og hadde vært uforsiktig nok til å våge sig utpå. Myren hadde også sett sikrere ut fra den andre siden. Han hadde lagt fra sig sekken og børsen, men etter et par skritt var han plumpet igjennem helt til livet med en gang. Han hev sig flat med det samme, men det hjalp ikke. Myren suget ham ned bare han rørte på sig. Så forsøkte han å hive sig rundt mot tuen hvor redet lå og var så heldig å nå den, men tuen var ikke fast. Den fløt ^[127] oppå gjørmene og kunde ikke bære ham, bare til nød gi ham litt støtte så han kunde holde sig oppe en tid. Garm hadde under alt dette strøket rundt myrhullet, rundt og rundt, og da far var blitt liggende rolig kom han uti, men kunde jo ikke gjøre noe til gagns. Far jaget ham i land og en stund satt han og hylte. Så strøk han sin vei. Far hadde håpet på at han var gått efter hjelp og siden da hadde far bare ligget og ventet på at guttene skulde komme.

I åttetiden var far kommet så pass til krefter igjen at han kunde klare å gå når de støttet ham en på hver side. De måtte se til å komme sig hjem før myggen begynte å gjøre tilværelsen helt uutholdelig på rabben. Far blev liggende den dagen og lot guttene ordne med

matstellet. Først neste morgen var alt i den gamle gjengen igjen. Men Tor gav Garm dobbelte rasjoner med mat den dagen, og Garm var ikke den som sa nei takk. Ponto var rent misunnelig.

Dag etter dag gikk med arbeide. Guttene hadde alltid noe å ta sig til, noe som skulde gjøres. Og var det ikke ikke noe annet så bandt de på hver sitt garn, som de skulde ha med på turen til Oarddajavvre. De hadde lært å binde garn av en gammel lapp som hadde besøkt dem en dag. Han var i fjellet for å skjære sennegress til kommagene sine for høsten og vinteren.

En dag fisket de som så ofte op over elven. De hadde begge hundene med sig. Nu var de blitt så kjente i elven at de bare slengte ut redskapene sine i de beste kulpene hvor de var aldeles sikre på å få fisk.

Da de kom til den største kulpen i elven og den [128] som de pleiet å få de største fiskene i, blev de imidlertid overrasket ved å se to voksne gjess med seks unger ligge midt i kulpen. De hadde ikke børser med sig og trodde sikkert at gjessene vilde flykte med en gang, men både de voksne og ungene blev bare liggende og svømme rundt og rundt, uvisse på hvilken vei de skulde ta. På vingene kunde de ikke komme, for de voksne hadde felt fjærene og ungene var ikke flyvedyktige. Grunnen til at gjessene ikke tok føttene fatt gikk imidlertid snart op for guttene. For Ponto hadde ikke før sett gjessene før han begynte en ringdans rundt kulpen for å møte dem når de vilde på land. Så snart de nærmet sig stod han klar til å ta mot dem. Og da Garm, som først var gått i stand, så hvorledes Ponto fikk fritt spill, gikk naturen over optuktelsen og han blev med på leken han også.

Gjessene mente sig nok forholdsvis trygge i den store kulpen, men de hadde ikke regnet med hundenes iver. De blev snart leie av å holde sig på land og jumpet uti. En gåsunge kom for nær Garm. Han grep den og bar den forsiktig til lands, hvor Erling stod klar til å ta ungen fra ham. Han tok straks fisk og fiskesaker ut av ryggsekken og puttet ungen nedi. Men dermed var også deres egen lyst til å fange alle gjessene tendt og snart var kulpen en tumleplass for gutter og hunder og en forskrekket gåsefamilie. Ungene var snart ferdige. Guttene fikk tak i fire til av dem. En kom sig unda ved å slippe sig utfor stryket ved nerenden av kulpen. Men de eldre holdt lenger ut. De fortsatte å dukke unda hundene, men det blev verre og verre [129] for dem å komme sig ned og til slutt var de så utkjørte at det lyktes hundene å ta hver sin. Garm kom først på land og leverte sin gås fra sig på vanlig vis uten å slippe den. Men Ponto skulde naturligvis ryste sig med det samme han nådde stranden, han la gåsen fra sig og dermed pilte den inn i krattet. Begge hundene satte efter. Guttene hørte kvist som knakk, så Pontos lyse mål, og til slutt kom Garm ut av krattet med gåsen i munnen, mens Ponto gikk efter og skjelte. Gåsen tilkom jo rettelig ham.

Med 5 gåsunger i sekken og med hver sin gås under armen kom guttene hjem. Gjessene blev sluppet i lillegammen foreløbig og så måtte det lages gåsegård. Så fin gåsegård har selv de edleste tamgjess aldri hatt, for det var restene av myggenettingen som måtte holde for. De delte på langs de metrene de hadde tilbake og spente nettingen ut på stranger. Gården satte de ved nerenden av Suonjo, dammen som stedet var kalt op efter. Derved blev det både litt beite og vann innenfor gården. Da de delte nettingen blev gården litt lav. De hjalp imidlertid på det ved å flette vidjer over nettingen, så de fikk

den nesten mannshøi. Far var litt tvilende like overfor forings spørsmålet, men da Tor ved et tilfelle forsøkte å gi gjessene maisgrøt og det viste sig at de likte den godt var også det spørsmål løst.

«Sandelig vokser ikke vår husdyrbestand. Medregnet hundene har vi nu 18 fe,» sa Tor.

«Kre mener du,» rettet Erling.

«Ja da får vi 19 med dig,» svarte Tor.

Til tross for den noe hårdhendte behandling de hadde [130] vært utsatt for blev gjessene snart tamme. Gåsungene spiste gjerne av hånden og litt efter hvert begynte de voksne også å vise tegn til tillit. Mattidene lærte de sig snart til å passe, men kom hundene i nærheten av gården hveste både store og små gjess mot dem.

Tiende kapitel

som forteller om da dr. Ahlgren og guttene hans kom, om en tur til Oarda javvre og Syltefjorden, om Erlings store hell, og om en vellykket revefangst.

Far gikk og var fornøiet med guttene sine, og det var ikke å undres på heller. De var optatt til enhver tid, syntes aldri tiden strakk til. Det som før hadde vært lek, sport, idrett, var litt efter hvert gått over til å bli det reneste alvor, som alt der tjener eller skal tjene til livets ophold må være alvorlig. Det var ved å utnytte sin ferdighet som sportsfisker at far var blitt en glimrende yrkesfisker og det var ved stadig å ta guttene med på råd og aldri gjøre noe uten at de var enige om at nettop slik og ikke anderledes skulde de gå frem at han litt efter hvert fikk gjort både Erling og Tor til dyktige, rolige, men samtidig snarrådige fjellfolk som hadde evnen til å klare sig i en snever vending og klare sig med små og få hjelpemidler.

Det er ikke vanskelig å være nevenyttig når en har fullt op av verktøi å hjelpe sig med. Det er langt vanskeligere å få utført bade snekker- og smedarbeide når det verktøi som er for hånden bare består av øks og [132] sag, hammer og knipetang. Guttenes flaggstang, som de reiste til Sven og Sture skulde komme, var for så vidt deres «svenneprøve»,

som Tor sa. For at vimpelen deres fritt skulde kunne vaie over tretoppene måtte stangen være minst en halv gang til så høi som skogen. Men så høit tre fantes ikke, og vilde de ha stangen høi nok måtte de ta de to lengste bjørkene de kunde finne og skjøte dem sammen, og det måtte gjøres så det holdt. Guttene lette en hel dag før de fant høvelige emner. Da disse var funnet blev de hugget, kvistet og flekket og båret hjem. Fikk de disse stokkene skjøtt sammen vilde stangen bli bra den, for de hadde valgt en tykk svær bjørk som skulde danne den nederste delen av stangen og en slank og rett som skulde danne toppen. Men det var nettop skjøten som var vanskelig. De spikrene de hadde var alt for korte, bare tretoms, og de trengte nitoms nagler og dessuten jernbånd.

Men bedre vettløs enn rådløs. Først bygget guttene sig en esse av stein og laget en blesebelg av to bordender, en blikkboks og et gammelt reinskinn. Så tente de et stort bål av bjørkeved, og ved å legge mose over fikk de det til å brenne langsomt ned. På det viset fikk de sig trekull.

Til ambolt tok de en hård sten fra elven og til slegge hadde de øksen og hammeren. Med disse primitive innretninger lyktes det guttene å smi de nagler og bånd de hadde bruk for av tretomsspikrene, fikk bjørkestrangene skjøtt solid sammen og fikk sig en flaggstang som vel var litt krokete, men som allikevel gjorde full nytte. De grov ikke stangen mere enn en halv fot ned ^[133] i jorden, men støttet den op med fire krysstilte små stranger, som de naglet fast.

«Godt gjort, gutter,» sa far da han så stangen ferdig, selv snor manglet ikke. Ros fra far var noe som hørte til sjeldenhetene så

guttene var ikke lite krye over at de hadde klart det arbeidet. Men så var det også all ære verd når to gutter greide å hjelpe sig med så lite som det Erling og Tor hadde hatt for hånden.

En kveld far og guttene kom fra elven satt dr. Ahlgren og Sven og Sture på gårdsplassen og ventet. De hadde hatt følge op og var kommet for et par timers tid siden.

Gleden over møtet var gjensidig og både «ophavene», hvilket var det uærbødige fellesnavn Tor gav de to fedre, og guttene hadde meget å prate om. Far og guttene hadde jo hatt sine opplevelser, og på den lange fotturen Ahlgrens hadde tatt hadde det hendt både det ene og det andre. Særlig skrøt Sven og Sture av elvefarten og det var ikke fritt for at Tor nesten kom til å misunne dem den, for det måtte da være både spennende og morsomt å bruse nedover de strieste strykene uten å tenke på at det kunde være farlig.

Guttene slo sig ned i myggeburet ute på gårdsplassen. De bar ris inn, la soveposene oppå og hadde dermed et utmerket soverum, luftig og myggesikkert. Soverummet i gammen overlot de til ophavene. Det blev sent før søvnen overmannet dem den natten.

Ahlgren vilde holde sig i ro i Suonjo, fiske litt og ellers bare gå omkring med far når han hadde lyst. Da ^[134] han hørte om den planlagte fisketuren til Oardajavvre, påtok han sig å fore Tors «høns» mens han var borte. Dermed var igrunnen Tors største bekymring løftet fra skuldrene hans, så han fritt kunde gi sig i kast med de videre forberedelser til fisketuren. På to dager var de startklare, og tidlig en morgen i strålende sol drog de av gårde. Ponto og Gram hadde hver sin kløv på 10 kilo og derav var nyttevekten,

eller kløvens vekt minus hundematens og kløvsadlens vekt, omtrent 6 kilo på hver hund. For hundene måtte selvsagt bære sin egen mat. Guttene bar hver 12 kilo og syntes det var rimelige bærer.

De hadde med sig et garn og fiskestenger. Erling tok også med den lille haglen, noen patroner og litt arsenikksåpe, stry og pinsett om de skulde finne fugl som var verd å legge i skinn.

Den første dagen gikk de til Stallojavvre. De kunde godt ha nådd til Oardajavvre, men Erling og Tor hadde hørt at det skulde være bra med fisk i Stallojavvre og vilde forsøke om det var så. Mens de andre slo op teltet, gjorde Erling et par forsøkskast nede ved vasshauet og bragte i land en fet fin fjellrør på vel en mark. Et par kast til gav ham atter en og dermed hadde de fisk til kvelds.

Efter at de hadde spist blev de enige om at Sven og Sture skulde fiske, men ikke mere enn at de hadde nok til frokost. Det var ikke noen mening i å bære fisk mellom disse fiskerike vannene. Sven og Sture viste sig å være mindre øvede fluefiskere, men Erling og Tor instruerte dem på samme vis som de selv var blitt instruert ^[135] av far og det varte ikke lenge før de hadde fått på land «fire magamål», som Tor sa.

Ut på morgensiden blev guttene vekket av bikkjeleven et stykke fra teltet. Ponto og Garm hadde ligget ute om natten og da guttene kom ut var de borte. De hadde tatt sig en tur på egen hånd og sikkert funnet noe å jage. Fugl kunde det neppe være, siden Garm var med. Det var tydelig at begge hundene deltok i konserten, for det var lett å skjelne Garms dype mål fra Pontos lyse og litt hese.

Guttene la på sprang mot lyden. På den andre siden elven fikk de se et syn som bragte dem til å sette sig ned og gape av forbauselse.

Der borte sprang Garm og Ponto frem og tilbake mellom tre huller i sandmelen og samtidig stakk der ut fra et av hullene to tre bustede små ansikter som gav iltre bjeff fra sig. Men så snart hundene kom borttil forsvant ansiktene for å dukke op i et av de andre hullene.

«Revebol,» sa Erling efter en stund. Det var gått op for ham hvad det var.

Tor ropte på hundene og de kom straks nedover mot elven, men de hadde knapt snudd ryggen til bolet før fem små nøster trillet ut og satte sig til å niskjelle efter dem. De trodde vel at de hadde greiet å jage hundene. Det tålte ikke Ponto. Han var borte ved bolet i noen lange byks, men lenge før han var fremme var reveungene forsvunnet inn i hullet igjen. Tor ropte på Ponto og nu kom han luskende over elven så vasspruten stod. I samme øieblikk var ungene ute og tok op sitt ^[136] avbrutte kjefbruk og det fortsatte de med så lenge guttene og hundene satt og så på dem. Guttene la over at de skulde la bolet være i fred nu og heller forsøke å røke det ut når de var på hjemvei. Det kunde jo være morsomt å fange ungene levende.

Innover det flate dalsøkket mot Oardajavvre gikk det jevnt og lett. Tørt var det å gå på de aller fleste stedene og dessuten fulgte de et spor innover efter vognhjul. Hver høst pleier nemlig nessebylappene å kjøre op til Oardajavvre og fiske sig hestelass med sjørret. De stenger med garn og tar vognlass på vognlass i gode år.

Om kvelden nådde de frem til Oardojavvres nordvestende, hvor elven renner ut av vannet. Like ved utløpet danner den en stor kulp og her er det den beste garnplassen. De slo leir og satte ut garnet. Tor slang ut en flue og tok op en pen ørret på tre merker. Det var nok til kveldsmat.

De lå over her en dag og benyttet det meste av dagen til å gå op på Njoaskoavve for å se på et flere mil langt stengjerde som gamle tiders lapper brukte til å fange villrein i. For guttene var det uforståelig at reinen kunde fanges i de lave gjerdene, men det er nok så allikevel. Lappene forteller om det i sine sagn og sanger og videnskapen forklarer fangsten på den måten at gjerdene viste sig for reinen som en stråkvei som den kunde følge over fjellet. På det viset blev reinen ført frem til høvelige steder hvor den kunde drepes eller fanges av lappene. Men lappenes sagn forteller at det var noaidene som ved sine trolldomskunster lokket reinen ^[137] inn i gjerdene og til slakteplassene og guttene syntes nesten det var den rimeligste forklaring.

Guttene brukte to dager ned langs elven og nådde Syltefjorden den femte dagen efter at de hadde gått fra Suonjo. Her slo de leir i en vakker liten bjørkelund. Egentlig hadde det vært planen at de skulde få skyss utover til Syltefjorden, men det viste sig at det ikke fantes folk på utslåttene i fjordbunnen, så det måtte de opgi. De bestemte sig da til å være over en dag i ro og mak og bade og ha det godt, for Tor og Sture hadde naturligvis opdaget at på sanden utenfor elveosen var sjøen ganske varm, så der kunde de få bade i salt sjø. Det meste av dagen tilbragte de derfor på sanden, med en og annen dukkert i «det skummende Nordishav,» som Tor selvfølgelig

bemerket. Ishavet var så langt fra skummende. Blikk stille lå fjorden utover og sanden var så varm at det nesten var uråd å ligge på den lenge av gangen. Det var ikke noe større mygg men kleggen og blindingen var til gjengjeld så meget mere grådig. Udyret fråtset i de nakne guttekroppene, men hvad gjorde det? Sjøen var så salt at den tok bort både kløe og hevelse.

«Stakkar, de er nok sultne, menneskeeterne,» sa Sture, han knipset en nærgående klegg bort fra låret.

«Og så er de bare vant til lappekjøtt,» sekunderte Tor.

Mens de lå på stranden side om side, nedballet i sanden for å beskytte sig mot kleggen, måtte Erling gå litt avsides. Han kom ikke tilbake med det samme, men de andre tre la ikke merke til det før de hørte først et skudd og så like etter et til.

[138] «Det var da voldsomt til skyting,» sa Tor.

«Ja, han må visst ha vondt i maven,» sa Sture, og dermed la de på sprang efter hundene bortover mot odden hvorfra skuddene var kommet. Der fikk de se Erling på svøm utover mot en stor fugl som lå og fløt omtrent tyve meter fra stranden med buken i været. Det lyste hvitt av den og stor var den. Lengere ute flyktet en voksen fugl og en unge, men flukten var bare basking med små vinger som ikke maktet å løfte noen av dem op til fri flukt. De bare pisket sjøen op så den stod som kaskader omkring dem. Men i kaskadene skapte solen flimrende regnbuer.

«Sannelig var det ikke mystiske fly,» sa Tor.

«Og overlastede som polflyvere,» supplerte Sture.

«Ja no bile de hjem,» sa Tor og fortalte Sven og Sture om Vadsø bys rike bidrag til nordisk humor.

Imens hadde Garm jumpet uti efter Erling, hadde nådd ham igjen og hentet fuglen for ham. Den var så stor at Garm hadde vanskelig for å få den med, men han nådde allikevel igjen Erling, som var snudd da han så Garm komme ham til undsetning, og var før ham til lands. Sjøen hadde vært kaldere her hvor det ikke var noen sandstrand den kunde bli opvarmet på, så Erling frøs og hakket tenner, men solen varmet godt og det varte ikke lenge før han igjen var full kar og kunde fortelle.

«Mens jeg satt der borte fikk jeg se tre fugler, to store og en liten, komme ut på en sten i uren borte i bukten. De satt så rart, så jeg sprang til teltet efter børsen. Jeg trodde nesten det var pingviner. Da jeg [139] kom tilbake var den ene store fuglen og ungen langt utpå, men den andre store satt igjen. Jeg kom den på hold, gav den det første skuddet, men den stupte til havs som en konkurransetuper. Da den kom op igjen fikk den det andre skuddet og dukket, og jeg trodde jeg ikke skulde få den, men da den atter kom op var det med buken i været, og da la jeg på svøm med en eneste gang.»

«Men hvad tror du det er,» spurte Tor.

«Jeg vet sannelig ikke, du. Den ligner en alke ser du vel, men den er bare så alt for stor.»

Og det var sant at det var den. Den var sikkert over sine 70 cm. lang, men vingene var ikke mere enn 15–16 cm. og alt for små til å kunne bære den store kroppen. Nebbet var stort og høit, nesten som lundefuglens og hadde 8 hvite tverrstriper. Hodet, halsen, ryggen og vingene var svarte, brystet hvitt og over øinene hadde den to hvite runde flekker.

Fuglen blev snudd og vendt og kjent på, men like kloke var guttene. Det eneste resultat de kom til var at det ikke var en svane, ikke var gås og ikke var havømmer.

«Og ikke måse» sa Tor.

«Men kanskje en flaggermus,» sa Sture og det blev den da hetende mellom guttene, foreløbig.

Erling bar flaggermusen op til teltet og her gikk Tor og han straks i gang med å flå den og legge den i skinn, det vil si skrape skinnet godt rent for fett, rense øienhulene og hjernen, sette skinnet godt inn med arseniksåpe, surre stry om lårbenene og overarmsbenene, legge [140] bomull i hjernen og øienhulene og lage en flat kropp av stry, for så til slutt å sy skinnet forsiktig sammen. Da de snakket om å spise kjøttet mente Erling at det kunde de visst godt gjøre, men var det en sjelden fugl de hadde fått tak på så vilde sikkert skjelettet ha verdi, så det var best de skrapet alle ben rene og tok vare på disse. Sven og Sture skrapte omhyggelig hvert eneste ben, passet sig for ikke å bryte noe og efter en times arbeide hadde de også skjelettet renskrapet og ordnet i bundter, som var nummerert efter en skjelettskisse Erling laget i en fart.

Skinnet og skjelettet blev så pakket inn i silkepapir og etterpå i never, som de flådde av bjørken. For at fluer ikke på noe vis skulde få komme til puttet de til slutt det hele inn i et myggeslør og surret godt til for begge åpningene. Da de startet neste dag lå flaggermusen vel forvart på bunnen av Erlings ryggsekk. Kjøttet hadde de stekt som lapskaus og det var både velsmakende og mørt. De kom siden ofte til å tenke på det måltidet, da de fikk greie på hvad slags fugl det var og hvor kostbart kjøttet burde være, nesten på høide med mammutbiff.

Egentlig hadde de tenkt å ta en annen vei hjem, nemlig over til Davvag og derfra gjennom Bjønnskaret og Govvdeveije til Anejokka og videre over til Berleveije, men revebolet ved Stallojavvre gjorde at de valgte å følge samme ruten som de var kommet. Været var kaldt og ufysent de to første dagene. Havskodden hadde satt inn, ekkel og rå og klam, men ved Oardajavvre klarnet det op ut på eftermiddagen. Andre dagen efter [141] at de var gått fra Syltefjorden var de atter ved Stallobolne. Her slo de leir og tok sig den søvn de syntes de trengte. Da de hadde spist frokost tok de med sig ørretgarnet og gikk bort til revebolet. Hundene stengte de inn i teltet. Da de nærmet sig revebolet var det akkurat som de forlot det. Fremdeles satt ungene utenfor og skjelte mot dem, men da de vasset over elven smatt de inn. Denne gangen hadde de ikke å gjøre med to kåte hunder som lett lot sig narre, men med fire omtensomme gutter som arbeidet efter en forut avtalt plan.

Over det ene hullet la de ørretgarnet mangedobbelt. Det andre hullet plagget de igjen med sten og torv. De lette efter flere åpninger, men da de ikke fant noen bar de sammen vier, ener og lyng foran den tredje og tendte varme på. Tor og Sture satt som vakt ved hullet hvor

garnet var spent over. Vinden falt akkurat i den riktige retningen og drev røken inn i bolet. Med den første fine røkstrimen kom også den første revungen frem og gikk i garnet og kort etter kom tre til nesten samtidig. Alle gikk sig godt fast og alt det de klorte og bet, lyktes det ikke for noen av dem å komme fri. Den femte ungen, som de mente de hadde sett, så de ingen ting til, og heller ikke så de noen av de voksne revene, så det blev med de fire.

Guttene hadde tatt med sig en tom ryggsekk bort til bolet og ved forsiktig å skjære garnet i stykker fikk de ungene fri og ned i sekken og snørt godt igjen. Reveungene skrek og sparket og Styrte og det var en fæl stank av dem, men litt efter litt blev de roligere.

[142] Da guttene kom tilbake til teltet og slapp ut hundene blev disse naturligvis elleville over sekken med reveungene i, men de måtte snart finne sig i å få kløv på igjen og gå videre. For nu gjaldt det om hurtigst mulig å komme sig hjem. Ved Sievjavvre stanset de og kokte kaffe. Mens de satt her hørte de riflesmell på den andre siden av vannet og fikk se to mann som lå flate i sprang efter en liten reinflokk som nettop i det samme forsvant bak en haug.

«Sannelig er det ikke reintyver,» sa Erling og slukket bålet, som det enda røk litt av. «Vi skal bare se til å komme oss av gårde.»

På turen videre nedover dreiet samtalen sig bare om hvorledes de skulde klare å knipe tyvene og om de skulde våge sig til å gjøre et forsøk, men det klokeste var ikke å fortelle noe om det til ophavene, for da fikk de selvfølgelig under ingen omstendigheter lov til å dra av gårde.

Ved midnattstider var de tilbake i Suonjo etter å ha vært borte i 9 døgn. Ophavene hadde nettop lagt sig og var sovnet, men de ble vekket på en nokså ubehagelig måte idet en illeluktende urolig ryggsekk blev satt ned på soveværelsegulvet.

«Har dere fått fisk,» spurte Ahlgren.

«Det må i så fall være rakørret,» sa far. «Se til å få ut det svineriet. Det lukter forresten som rev.»

Men tonen blev blidere da far hørte at de hadde fire levende reveunger i sekken, og han gikk straks i gang med å stelle til en foreløbig kasse til ungene, så de slapp å ha dem inne. Han tok den store kassen som [143] han hadde hatt preparantutstyret sitt i, boret noen hull i lokket og la sand og mos på bunnen. Så var det i orden. Men gjessene hveste og skrek ynkelig da de hørte det første svake bjeffet fra kassen. Der blev ikke fred i gåsegården før kassen blev satt bort i krattet, et halvt hundrede meter fra gammen. Også rypemor var urolig. Hun sprang omkring med opbruste vinger og ungeflokken samlet tett inntil sig.

«Men vi har mere rart med oss,» sa Sture, da de var kommet til bords og ophavene skulde ha den fullstendige beretning. «Vi har en flaggermus også.»

«Flaggermus?» Fars ansikt var bare et eneste spørsmålstegn. Han så på Erling.

«Ja du skjønner det far, at vi visste ikke hvad det var så vi har bare kalt den for flaggermus,» sa Erling. «Jeg skjød en rar fugl i

Syltefjorden. Der var to til, en voksen og en unge, men de rømte til havs. Jeg tror det er en slags stor alke.

«En stor alke? Få høre kjennetegnene på den,» sa far.

Erling fortalte da både hvor stor fuglen var og om de små vingene, men da han nevnte stripene over nebbet og flekkene over øinene reiste far sig brått op fra bordet.

«Du får undskylde Erling, men jeg må få se fuglen straks. Enten skrøner du eller også har du skutt en gullfugl.»

Erling fant frem flaggermuspakken, åpnet den og la skinnet og skjelettet utover på fars arbeidsbord i soverummet. Far var så ivrig at han nesten skalv på ^[144] hendene. Alle guttene var holdt op å spise og så på far. Ahlgren syntes også å være spent på hvad det kunde være som gjorde den ellers så rolige Lieng så febrilsk. De blev stående i døråpningen og se på far stryke over skinnet, måle det, legge fjærene til rette, riktig kjærtegne det. Så gikk han bort til bokhyllen, tok ned tredje bind av «Norges fugler», slo op sist i boken og la den frem for Erling.

«Der har du den, gutten min,» sa han. «Undskyld at jeg kom til å si at du skrønte. Det er nok gullfuglen allikevel.»

Og der stod den. Der stod billede av fuglen. Geirfugl, het den. Alca Impennis. Utbredelse: Nu utdød.

Det blev nok ikke mere matro. Eftersom guttene leste blev de ivrigere og ivrigere. Det var sikkert at det var en forhistorisk fugl de hadde skutt. Det var rart. Og – og, men var det sant det de leste:

«Skinn av geirfugl koster nu 8–10 000 kroner og egg 6–7 000 kroner pr. stykk. De fins kun i ganske begrenset antall spredt rundt i verdens museer.»

Det var ikke tale om hverken mat eller bordskikk mere. Guttene styrtet ut og der begynte de en sinnssvak krigsdans under ville hyl, som bragte gjessene til å skrike vilt, rypemor til forskrekket å samle ungene rundt sig og reveungene til å tie aldeles stille. Guttene holdt ikke op før de segnet over ende av tretthet i myggeburet og sovnet fra det hele.

Men inne i gammen blev ophavene sittende og snakke om Erlings fangst.

Mellem de to voksne erfarne menn var der opstått ^[145] et av disse sjeldne vennskaper som er grunnet på gjensidig og øieblikkelig samfølelse. Kort tid hadde de vært kjent, av forskjellig utdannelse var de, fra hvert sitt land, fra liver sin samfundsklasse. Men de syntes det var som de hadde kjent hverandre lenge, som de alltid hadde hørt sammen og at det bare var omstendighetene som ikke før hadde bragt dem i nærmere kontakt.

«Det er vel ikke tvil om at vi kan opnå ganske pen betaling for skinnen,» sa Lieng, «og dermed skulde det i grunnen være mulig at Erling fikk fortsette på skolen og gjøre sig ferdig i alle fall med artium.»

«Du tenker nu bare på pengene og utkommet, du,» sa Ahlgren. «Jeg skal si dig at det er det minste som vil komme ut av det heldige skuddet til Erling.»

«Det minste?»

«Ja det minste. Er du ikke opmerksom på at al verdens ornitologer har erklært geirfuglen for utdød. Og så viser det sig at en gutt, som dessuten er så heldig at han er litt av en samler, skyter en geirfugl mens to flykter. Det er verdensberømmelsen, det. Og du kan være sikker på at hverken tyskerne eller amerikanerne gir sig før de har trålet hele ishavet over for å finne de to som er igjen. Vi får gå til Vadsø, vi to, og der får vi sende meddelelse om opdagelsen og forsøke å få en skikkelig pris for skinn og skjelett. Men jeg skal vedde hvad det skal være på at innen fjorten dager er gått er du og guttene dine kjent over hele den ornitologiske verden.»

«Det kan være det,» sa Lieng fortenkt. Det lot ikke riktig til at han likte det.

[146] Ophavene var en tur ute og så til de fire sovende guttene. De lå oppå posene sine, i fulle klær. De hadde glemt å lukke døren til myggeburet, så det krydde av mygg der inne. Ophavene tok hver sin bjørkekvist og gjorde rent. Guttene ensat det ikke. Så lukket de døren godt til og gikk inn og la sig igjen de og.

Ellevte kapitel

som forteller om ophavenes reise til Vadsø, om salget av geirfuglskinnet og om Erlings berømmelse.

Dagen efter sov alle seks til solen stod nesten i syd. Da begynte Ponto, som lå mellom Sven og Tor, å strekke på sig og gjespe. Selv i myggeburet var det blitt for varmt for ham. Tor våknet, strakte sig omkapp med Ponto, så på solen og reiste sig. Hvad vilde vel rypemor tenke når han ikke var kommet med vann og lyng til henne og ungene. Og gjessene stakkar. Og hundene. Og alle sammen. Han kjente med et han var sulten og kom sig op og ut av myggeburet. Men før han lukket døren efter sig hylte han stammehylet så de andre tre spratt op og fikk gnidd søvnen ut av øinene i en fart. Garm hadde ligget inne i gammen. Nu gjødde han og vilde ut. Takk, det hylet kjente han. Ikke vilde han være innestengt. Og dermed var også ophavene våkne.

Da de satt benket ved en sen frokost sa far:

«Jaja, gutter. Det er ikke annet å gjøre enn at Ahlgren og jeg går til Vadsø. Dere får bli her alene så lenge. Hvor lenge vi blir borte vil

avhenge av om [148] Tøyen kan betale nok for geirfuglen. Hvis vi får dårlig bud, får vi selge til utlandet.»

«Vi får vel selge først og fremst til Tøyen,» mente Erling. «Du vet det vilde være morsomt å få museet til å punge ut med fem årsgasjer til dig med en gang, ikke sant?»

«Jovisst er det sant, gutt, men du må huske på at jeg så inderlig vel vet hvor knapp bevilgningen til nyanskaffelser er. Og jeg syns ikke vi skal være for hensynsfulle heller.»

«Nei, det skal vi ikke,» mente Tor.

«Men det er en ting jeg vil be dere om mens vi er borte, og det er at dere ikke forlater gammen mere enn to ad gangen. Jeg har fått kik på folk her i fjellet som jeg slett ikke stoler på vil undse sig for å gjøre innbrudd. Og dere vet det er mangt og meget som de kan gjøre sig bruk av om de kom sig inn, ikke minst samlingene våre. Hvis dere skal fiske så er det jo også nok at to går ut og ikke blir ute mere enn noen timer. De andre kan være hjemme. Noe finner dere alltids på å gjøre. Blandt annet kan dere rydde grunn til en revegård og hugge påler og sette disse ned, så skal jeg forsøke å få tak i netting i Vadsø. Skulde her komme noen som vil snakke med dere om geirfuglen før vi kommer tilbake så si ikke et ord. Det er godt mulig at jeg sender bud efter dig, Erling, men før jeg sier fra må du intet nevne, hverken om hvor du fant geirfuglen eller om det var flere. Særlig det siste blir det kanskje nødvendig ikke å nevne i det hele tatt foreløbig.»

[149] «Skal jeg komme med en gang du sender bud?» spurte Erling. Han skjønnte ikke riktig dette.

«Du forstår, Erling. Det er noe som heter nyheter også og du kan være sikker på å tjene dig en ekstraskilling gjennom pressen,» sa Ahlgren.

Da gikk det plutselig en prås op for Sven, Sture og Tor samtidig.

«Forstår du ikke,» ropte Sture, «augurene tenker å fremføre dig i frihet for verdenspressen.»

Augurene blinket til hverandre. Nu visste guttene at de skulde ta sig i akt. Nu kunde de trygt dra av gårde.

Samme aften pakket de sine sekker og gikk østover.

Guttene holdt sig i ro som det var sagt dem. De fisket litt i elven, til sig og revene, for det hadde vist sig at reveungene var grådige efter fersk fisk. Ved siden av fisk fikk de maisgrøt. Den likte de også godt. I det hele tatt så det ut som de trivdes.

Den fjerde dagen efter at ophavene var dradd til Vadsø, fikk guttene den første føling med deres virksomhet. Mens de satt og spiste middag, de hadde fersk rør med syresalat til, kom en halt og skjeløiet liten kar inn uten å banke på. Guttene kjente ham fra før. Det var skolelæreren i bygden. Han var av blandingsrase, og guttene kunde ikke like ham. Nu kom han ubedt og satte sig ved bordet, som ventet han de skulde by ham mat. Det hadde sikkert Erling gjort, hadde skolelæreren vært beskjeden og vist litt folkeskikk. Han sa ikke god dag en gang, men trakk en avis op av lommen [150] og som om han hadde fire førsteklasinger foran sig spurte han brysk:

«Har dokkar nokka mer å fortelle?»

Ingen svarte ham. De andre så på Erling. Han fikk ordne med denne fyren.

«Dokker må vel ha nokka mer å fortelle enn det som står i blae,» sa skolelæreren og gren mot guttene og syntes han var riktig lur.

«Vi vet nok ikke noe om hvad det står i avisen,» sa Erling alvorlig og forsynte sig på nytt. De andre spiste i taushet, så ikke engang op.

«Vet dokker ikke det. Det var rart. Det står at dokker ha fanga en sjelden fuggel og no har e fått telegram fra den storavisen e korrespondere for om at e ska intervju dokker.»

Skolelæreren var øiensynlig tilfreds med sig selv da han hadde sagt dette. Han smilte, men smilet gjorde bare opsynet hans enda eklere, syntes guttene. De spiste videre. Ingen sa noe.

«Kanskje e kunn få se skinnit demses?» fortsatte læreren.

«Vårt skinn?» spurte Tor. Han kunde ikke dy sig.

«Ja, e meine altså skinnit av fuggeln.»

«Så gjerne,» sa Tor, reiste sig langsomt fra bordet, gikk inn i soveværelset og kom tilbake med et fugleskinn. De andre så forfærdet på ham, men de smilte da de fikk se det skinnit Tor leverte til læreren.

Denne tok skinnit, så på det og slengte det bort over bordet.

[151] «Dokk holl mæ før narr. Det e jo bærre en mås,» sa han, og var forbitret i stemmen.

Erling smilte nedlatende til ham som mente han det burde vises overbærenhet med en sånn uvidenhet.

«Det er larus glaucus,» sa han.

«E det nokken sjelden fuggel?»

«Ja meget.» Erling var grav alvorlig. «Den overvintrer i nord og oversommer i syd. Dens trekk går motsatt jordrotasjonen. En meget interessant fugl.» Erling tok skinnet og strøk det forsiktig nedover ryggen, la noen fjær til rette og åpnet nebbet og så inn i det nøie og lenge. «En meget interessant fugl,» sa han. «Meget interessant. Den tilhører ganske riktig måsenes slekt men den er så å si dens stamfar. Den får nemlig levende måsunger. Og er nu død.»

«E han utdø. Ja det va jo en utdø fuggel du ha skote.» Læreren lot til å bli ivrigere. Han grep efter skinnet, vilde ta det fra Erling.

«Nei, denne er ikke utdød, bare død,» sa Erling, «og vi er så heldige at vi har noen av slektningene dens levende her ute, hvis det behager Dem å ville se disse og kanskje intervju dem.» Erling reiste sig, bukket høflig for skolelæreren og åpnet døren.

Skolelæreren skjønnte ingen ting. Men da Erling viste ham gåsegården forklarte at en gasse var bestefaren dens, en gåsunge oldefaren og en annen gåsunge onklen, og da han fikk se de flirende ansiktene til de andre tre guttene, skjønnte han at de hadde ham for narr. Han blev arg og begynte å skjelle, men både Erling og de andre gav sig en god dag i kjeftbruket hans, gikk inn ^[152] og lukket døren efter sig og lot ham bare fortsette. Da Tor litt efter gløttet på døren for å se hvad han

holdt på med haltet skolelæreren nedover igjen. Han hadde vel opgitt å få noe ut av guttene.

Men avisen sin hadde han glemt igjen. Erling hadde tatt den og satt og leste i den. Plutselig reiste han sig.

«Ti stille gutter. Nu skal dere høre. Her står det om kappløpet efter et fugleskinn. Hør nu:

«Efter hvad N.T.B. erfarer har Tøyen museum fått et enestående tilbud fra tidligere preparant Lieng, der for tiden opholder sig i Vadsø. Lieng meddeler at hans eldste sønn Erling har skutt en fugl som utvilsomt er en geirfugl. Geirfuglen har i mange år vært betraktet som utdød og et skinn med skjelett antas å ha meget stor verdi. Liengs forlangende går ut på 20 000 kroner. Ved henvendelse til museet erfares at konservator Wollebæk idag reiser til Vadsø for å ta skinnen i øiesyn og forhandle med Lieng og hans sønn om mulig nedslag da bevilgningene til nyanskaffelser til samlingene ikke strekker til.

Fra Stockholm telegraferes at professor Lønnberg idag er reist til Vadsø over Narvik for å forhandle med den norske preparant Lieng om kjøp av den av hans sønn skutte geirfugl. Professoren uttalte ved avreisen at han ikke hadde noen grunn til å tvile på at det virkelig var en geirfugl som var skutt, men det var en meget opsiktsvekkende begivenhet, da geirfuglen har vært ansett som utdød i mere enn hundre år.»

Erling la avisen fra sig.

«Det var det,» sa han.

[153] «Ja det var det,» sa Tor.

«Der ser du,» sa Sven. «Du er allerede fremført i frihet i verdenspressen, Erling. Snart er du vel en verdensberømt, med forsidebillede i ukebladene.»

«Å ti nu still med det der. Dere skal se vi kan få en god slump penger for skinnet,» sa Erling rolig.

Guttene blev sittende og drøfte mulighetene for dette og hvad de skulde gjøre med pengene, men da det blev for mange og for fantastiske planer ut av det, planer som ingen verdi hadde fordi de var for høitflyvende, kalte Tor de andre og sig selv ned på jorden igjen med en tørr bemerkning om å skyte bjørnen før huden var skutt.

Neste morgen kom det ilbud op fra bygden med telegram til Erling. Ophavene vilde ha ham til Vadsø straks.

Erling pakket sekken sin med en gang. De andre fulgte ham til elven. De stod og vinket til ham til han forsvant over elvebakken på andre siden.

«Nu går Erling rett inn i berømmelsen,» sa Sven. Han hørtes nesten misunnelig ut i stemmen.

Men Erling gikk jevnt og rolig i alle fall. Han forhastet sig ikke. Han hadde god tid til å tenke på det som var hendt ham. Det kunde like godt vært en av de andre. Det var jo bare et tilfelle at det var ham

som kom til å skyte geirfuglen. Litt vondt i maven og litt hell, det var det hele. Det var svinehell og ikke annet. Han fikk ta sig i akt, minnes det far hadde sagt da de var gått fra Abisko, ikke tro han var mere [154] i dag enn i går, ikke si for meget og fremfor alt ikke skryte.

På Kjoaskoaiivve hvilte han en stund, men først under Flintnassen, da han var halvveis, kokte han sig kakao. Før han nådde Tomaselv fikk han regnvær over sig og ut på kvelden nådde han Vadsø, litt trett men helt gjennemvåt.

På hotellet traff han ophavene. Far sendte ham til køis med en gang så han kunde få klærne sine tørket til dagen efter. Da Erling fikk mat på sengen kom ophavene også op på værelset hans og fortalte ham hvad de hadde gjort. Først hadde de telegrafert til Tøyen og varslet om fangsten av geirfuglen. Far hadde så snakket med konservator Wollebæk i telefonen og fortalt ham om hvorledes det hele hadde gått for sig og nevnt hvad de hadde tenkt å få for skinnet og skjelettet. Ahlgren hadde snakket med sin kone og bedt henne varsle professor Lønnberg, som han kjente meget godt. Ahlgren hadde så snakket med Lønnberg og resultatet var altså at disse to nu var på tur nordover og vilde komme med samme båt til Vadsø, hvis ikke alle julemerker slo feil. Men om de andre geirfuglene hadde de ikke sagt et ord. Det var best foreløbig å tie stille med at det hadde vært flere. Det kunde ta tid før man fikk fredningsbestemmelser for geirfuglen, og før disse forelå måtte intet komme ut om ungen og hannen. Både far og Ahlgren var enige om at det var det beste og da hadde Erling ingen innvending heller.

Da de neste morgen kom inn til frokostbordet var [155] det kommet en ny gjest til hotellet. Han satt og gaflet i sig som skulde han ikke sett mat på år og dag. Det var en ung, mager, lang kar. Da de satte sig og begynte å spise, la Erling merke til at han stoppet litt med spisingen. Han lyttet vist efter hvad de snakket om. Det var som ørene vokste på ham, og han leet så underlig på dem da far sa til Ahlgren at i beste fall kunde de vente konservatoren og professoren samme kveld. Efter at de var ferdige stod Erling ute i gangdøren og så ut på de mennesketomme gater, hvor det ikke var annen trafikk enn en katte som strøk sig langs et havegjerde. Mannen med ørene kom ut til ham. Han tygget og svelget enda, men da han så Erling, tok han sig sammen og gjorde en siste ende på frokosten.

«De bor kanskje her oppe?» spurte han.

«Ja jeg gjør da det,» svarte Erling. Han la merke til at denne karen ikke var fra Finnmark, heller ikke hverken fra Østlandet eller Vestlandet. Nærmest trodde han at han var fra Trøndelag eller Nordland, for han visste at den såkalte dannede tale var helt dialektfri på disse stedene.

«Kanskje De er Erling Lieng,» spurte mannen videre.

Ja det er jeg,» svarte Erling. Han smilte til den andre. Men da blev det liv i fjeset hans.

«Kom med mig op på værelset. Jeg må få lov til å snakke med Dem straks,» sa han. Han tok Erling i trøiermet og forsøkte å hale ham med sig.

«Å nei, det går nok ikke,» sa Erling, han rystet sig lettvint løs. «De får nu først si hvad De vil gi mig.»

[156] «Ja ja, undskyld. Men jeg er journalist Skau fra Trondheim. Jeg var på ferietur og leste i Kirkenes om fangsten Deres og vilde gjerne ha et intervju, skjønner De.»

«Ja da så,» sa Erling, og gikk med ham. Og han fortalte enkelt og greit om hvorledes han hadde vært så heldig å skyte geirfuglen, men han fortiet at det var to som undkom. Journalist Skau rablet alt ned på en blokk efter som Erling fortalte, og da Erling var ferdig strøk han på dør. Erling så han fløi bort over gaten mot telegrafstasjonen så de lange benene dasket mot hverandre og byens katter flyktet forskrekket. Da han kom ned fortalte han far hvad som var hendt ham. Han var litt kry over at han var blitt intervjuet for første gang i sitt liv, men den følelsen blev fort plukket ut av ham da far sa:

«Jeg hadde ikke trodd du var en sånn tosk, Erling. Nu ødela du noen lommepenger for dig selv. Gå nu straks op på værelset ditt og skriv ned en beretning, så skal vi telefonere den til en av Osloavisene. Kanskje vi enda kan klare å få noen skillinger for det.»

Erling var litt flau over sin tankeløshet, men da han først var kommet i gang med skrivingen gikk det lettvint og før middag var han ferdig og kunde overlevere far manuskriptet.

Ophavene gikk straks bort på telegrafstasjonen, og der telefonerte de Erlings artikkel både til Oslo og til Stockholm. De kom nokså fornøiet tilbake til Erling og fortalte at et par hundre kroner kunde han sikkert regne med å få fra hver avis. Og det var Erling

[157] strålende for. Men enda bedre blev det da far hadde snakket med journalist Skau om ettermiddagen og denne kom og betalte ham 100 kroner kontant. Far hadde sagt at han syntes det var en simpel strek å forsøke å narre en ung gutt på den måten, og Skau bad Erling om undskyldning.

«Det har aldri vært min mening,» sa han. «Jeg tenkte bare som journalist, ikke som menneske.»

Erling og Skau blev forresten fine busser, for det viste sig at Skau også var jeger og hadde fartet nokså vidt omkring, så de hadde meget å snakke om.

Da kvelden kom, og med den hurtigruten, var Ahlgren, far og Erling nede og tok mot konservator Wollebæk og professor Lønnberg. De hadde truffet hverandre ombord og var begge like spente på å se geirfuglskinnet. Ahlgren og Lønnberg var kjente fra før og far og konservatoren, så det var som fire gode venner de møttes, uten tanke om at det kanskje blev konkurranse når det skulde til å forhandles om kjøp. De gikk straks op på hotellet og de to videnskapsmenn gav sig ikke før de hadde geirfuglen i hånden.

Både konservatoren og professoren studerte skinnet inngående, strøk over det, kjente på fjærene, så på hudsiden og behandlet det i det hele tatt som fagmenn behandler et skinn. Men de sa ingen ting. Erling stod som på nåler. Enn om det var noe å bemerke til prepareringen hans, noe som gjorde at skinnet var uten verdi. Men da hadde vel far sett det, og han hadde iallfall ikke sagt noe.

Endelig sa professoren:

[158] «Det er geirfugl, og det er et pent eksemplar og pent behandlet også, min unge venn.» Han slo Erling på skulderen.

Erling lyste op med det samme. Han hadde mest lyst til å danse rundt i det overfylte hotellværelset, men behersket sig.

«Det var morsomt det,» sa han. Han fikk tak i smilet i øiekrokene til den lune professoren.

«Javisst var det morsomt, gutt,» sa professoren og lo. Og Erling lo med.

Wollebæk vilde ha avgjort handelen med en gang og det var jo ingen grunn til å vente. Men det blev snart bragt på det rene at han ikke kunde følge med i konkurransen med Lønnberg. Han fulgte med til 20 000 kroner, men ikke lenger. Selv med det bud var budgettet sprenget, sa han, og han torde ikke gå høiere.

Erling var lei for det. Alen da fant Ahlgren som sedvanlig på råd.

«Jeg har et forslag,» sa han. «Enn om Norge og Sverige deler byttet. Norge har en geirfugl fra før, men intet skjelett, Sverige har ingen av delene. Jeg foreslår at herrene gjør bud på skinn og skjelett særskilt, under den forutsetning at Norge skal ha skjelettet og Sverige skinnnet og at der derved opnåes en akseptabel pris tilsammenlagt. Jeg har forstått både hr. Lieng og Erling derhen at de helst vilde at begge delene skulde bli i Norge, men der må jo tas et visst hensyn til pengene også.»

«Det er så,» svarte far, «og hvad du der foreslår, Ahlgren, kan vi sikkert gå med på. Ikke sant Erling?»

[159] Erling bare nikket.

Følgen av Ahlgrens forslag var at Wollebæk kjøpte skjelettet for 10 000 kroner til Norge og Lønnberg skinnen for 15 000 kroner til Sverige. Og alle parter syntes fornøiet med denne ordningen.

Da handelen var avsluttet, skinn og skjelett avlevert til kjøperne og pengene anvist gikk de nedenunder. Her traff de Skau, og Erling fortalte ham straks hvad resultatet av forhandlingene var blitt. Han syntes han måtte gjøre det, som takk for hundrelappen.

Neste dag reiste videnskapsmennene sydover. Da de sa farvel til hverandre på kaien tok professor Lønnberg Erling om skulderen.

«Unge venn og jeger,» sa han. «Det er i grunnen en betingelse ved kjøpet som jeg ikke har nevnt. De blir nødt til å holde foredrag i Lund om den siste geirfuglen når De kommer sydover. Det har De forhåpentlig ikke noe imot.»

«Og i Oslo,» føiet Wollebæk til.

«Det er så lite å fortelle om det,» sa Erling, «men kan jeg gjøre noen nytte vil jeg gjerne holde foredrag både i Oslo og i Lund.» Han tenkte mest på at han var blitt kalt venn og jeger av en så berømt zoolog som Lønnberg.

To dager senere kom allikevel det mest forbausende Erling overhodet hadde vært med på, og begge ophavene også, for den saks skyld. En av de største samlinger i Amerika bød telegrafisk 10 000 dollars for skinn og skjelett. Hvis handel allerede var avsluttet vilde de betale

500 dollars for en utførlig skildring, helst med [160] fotografier, av fangsten, fuglen og jegeren. Beretningen måtte være avgitt for en offentlig myndighet.

Budet kom jo for sent, men beretningen kunde de gi, og Erling og far gikk derfor til sorenskriveren i Varanger, forela saken for ham og fikk anledning til å avgi edelig bekreftet beretning, slik som de vilde ha den i Amerika. Men nu gikk det jo ikke an å fortie lenger at det hadde vært tre geirfugl. Far forklarte sorenskriveren hvorfor de ikke tidligere hadde sagt noe om dette. Sorenskriveren var en meget forståelsesfull mann og lovet å være far behjelpelig med å få kongelig resolusjon for totalfredning av geirfugl så snart at den forelå før beretningen kom frem til Amerika. Sorenskriveren holdt også løftet sitt. Tre uker senere var geirfugl fredet i Norge og på Svalbard.

Da ophavene og Erling kom tilbake til Suonjo hadde Sven, Sture og Tor benyttet tiden til å plukke multer. De hadde fylt alle de kjørler som fantes med de største og herligste multer som tenkes kan. Ingen multer er som finnmarksmultene, som spirer, blomstrer og setter frukt og modnes i et ustanselig veld av sol både natt og dag.

Da de fikk berettet hvorledes det var gått med salget og at både de og Erling, men først og fremst Erling var blitt omskrevet og omtalt over hele Skandinavia og kanskje vilde bli det over den hele verden, i alle fall den ornitologiske verden, bemerket Tor tørt:

«Nå, sånn er det altså å få vondt i maven av varmen ved Ishavets strand. Jeg tror jeg vil ta med mig et glas amerikansk olje, gå til

Syltefjorden, drikke oljen [161] og skyte fugl. Betaling for beretningen får jeg sikkert.»

«Gjør det, du Tor,» sa Sven. «Du klarer sikkert å skyte utdød fugl, utstoppet og solgt på forhånd du.»

Tolvte kapitel

som danner en foreløbig avslutning på fortellingen om far og guttene.

Dr. Ahlgren og guttene hans hadde bare en uke igjen å være i Suonjo. Det var allerede noen dager ut i august, og far mente at det var best å begynne å forberede sig til vinteren. Han bad derfor Tor og Erling om å gå i gang med å felle bjørk til vinterved. Det sa sig selv at Sven og Sture straks erklærte sig villige til å hjelpe til. Og fra den tidlige morgen til det begynte å bli mørkt hørtes øksehuggene i skogen bortom gammen. Garm og Ponto fulgte guttene til arbeidet, lå der og drog sig og kom hjem med dem. De hadde ingen ting å gjøre nu, bare spise, sove, passe på guttene og jage bort knott og klegg.

En av de siste kveldene mens de alle satt og pratet rundt bordet etter kveldsmaten sa far:

«Jaja, gutter. Vi får vel si at vi har vært heldige på alle vis i år. Vi hadde ikke særlig god råd da vi reiste opover hit og vårt foretagende var kanskje en smule lettsindig. Men sånn som det har utviklet sig er jo alt blitt bra. Vi har tjent penger, både på geirfuglen og på mine samlinger. Jeg fikk jo bra betaling. Kort ^[163] sagt. Stillingen er

forandret, og det er ikke absolutt påkrevet at vi blir her oppe. Allikevel vil jeg bli. Derimot tror jeg dere gutter får reise og fortsette skolegangen. Dere kan jo komme opover til jul og til sommeren igjen.»

«Skal da du gå her alene, far?» spurte Tor.

«Jeg hadde tenkt det,» svarte far.

«Da blir jeg også,» erklærte Tor bestemt. «Erling kan jo reise og gjøre sig ferdig. Jeg vil heller bli her. Jeg kan jo lese ved siden av på egen hånd. Erling kan sende mig bøkene som brukes i annet gymnasium. Er det noe i matematikken eller fysikken som jeg ikke skjønner så kan jeg skrive til ham eller gå til Vadsø og få hjelp og forklaring. Der må vel finnes en eller annen som kan litt der også, skulde jeg tro.» Det var tydelig at Tor hadde tenkt over dette på forhånd, for han snakket fort og bestemt.

«Du kan selvfølgelig gjøre som du vil,» smilte far. Han lot til å være glad for at Tor skulde bli. «Men du Erling skal i alle fall fortsette straks.»

«Skal jeg så skal jeg,» sa Erling, han hadde sikkert størst lyst til å bli vinteren over hos far og Tor, men han innså at det var det beste om han fortsatte skolegangen så snart som mulig.

«Men jeg vil helst ikke reise til Oslo,» sa han. «Hvis jeg reiser til Bodø, hvor der er realgymnasium, vil jeg kunne komme hjem til jul.»

«Det må kunne la sig ordne,» mente far.

Ahlgren hadde sittet og hørt på far og guttene. Snadderøken stod som en damp omkring ham, som [164] den pleide når det var noe han tenkte særlig alvorlig på.

«Enn om Erling blev med oss,» sa han. «Han skal få bo hos oss og kan bruke de samme bøkene som Sven. De skal jo begge ta studenteksamen til sommeren. Det skal ikke koste noe annet enn skolepengene, klær og lommepenger. I stedetfor at Erling kommer til dere i julen kommer dere til oss og tar med alle de dyrene dere måtte ha på den tiden, selv om det er en hel revegård og både ryper og gjess. Til gjengjeld får vi tre komme opover neste sommer. For her er det deilig å være. Aldri har jeg hatt en ferie som denne, men jeg vil gjerne ha den op igjen.»

Sven og Sture var stolte av faren sin.

«Det var godt funnet på av dig, og på egen hånd,» sa Sture.

Men Sven snudde sig mot Erling.

«Du blir vel med, Erling?» spurte han.

Erling satt aldeles taus. Han så bort på far.

«Det tilbudet får du avgjøre på egen hånd, gutt,» var all den trøsten han fikk.

Det blev aldeles stilt i gammen. Erling satt lenge og tenkte, alvorlig, som han hadde for skikk. Det var nu så sin sak for en norsk gutt å gå op til svensk artium. Kanskje vilde det være vanskeligere og muligens vilde sproget legge ham hindringer i veien. Men på den annen side

var det et godt tilbud. Far vilde spare mange penger i alle fall. Det kunde være morsomt å komme til Sverige for et år, og han hadde god lyst til å fortsette å være sammen med Sven og Sture, for [165] så kjekke kamerater hadde hverken han eller Tor noen sinne hatt.

«Får jeg lov å svare akkurat sånn som jeg ser det,» spurte han.

«Ja selvfølgelig,» svarte Ahlgren. «Bare si fra du, Erling.»

Og så sa Erling hvad han hadde tenkt, hvorledes han så det, bent frem og uten å dekke over noe.

«Det er greit det, Erling,» svarte Ahlgren. «Men jeg tror ikke sproget vil volde dig særlige vanskeligheter. I allfall skal vi hjelpe dig alle sammen, så det skal nok gå. Jeg er glad for at du liker guttene mine og kanskje mig også så godt at det ikke volder dig betenkeligheter å bo hos oss et helt år. På den annen side vil jeg du skal vite at jeg hadde tenkt å foreslå dette for lenge siden, allerede før du skjøt gullfuglen din. Jeg har jo god råd og en munn til har ingen ting å si. At guttene mine er enige, hørte du, og både min kone og min datter vil sikkert komme til å like dig, de også. Og så vet du at du skal holde foredrag,» smilte han.

«Selvfølgelig skal han kopiere sin bror,» sa Tor.

Dermed var det i grunnen avgjort at Erling skulde bli med Ahlgrens. Far og Erling hadde en lang samtale dagen etter, og siden blev det ikke snakket noe større, men da de sa farvel til hverandre, var det ikke fritt for at de hadde en klump i halsen begge to.

Far blev igjen i Suonjo for å passe dyrene, mens Tor fulgte med til Vadsø. Den 20. august stod Tor på Vadsø kai og vinket til de fire som reiste sydover med hurtigruten.

[166] Erling og Tor hadde hatt vanskelig for å se på hverandre da de skulde si farvel. Da Erling stod på kaien og skulde gå ombord stakk Tor til ham et pengestykke. Erling så det var en minnetokrone fra 1905 som Tor engang hadde fått i premie fra «Norske Gutter».

«Det er best du har den å se på, så du ikke glemmer at du er norsk,» sa Tor med et skjevt smil. Så snudde han sig brått og gikk opover kaien. Først utenfor Evangers ekspedisjon stoppet han, vendte sig rundt og vinket til de fire som stod på promenadedekket på «Finnmarken». Men da strirant også tårene nedover de brune kinnene hans.

Revenettingen som far hadde bestilt var kommet. Tor leiet derfor en lastebil og kjørte til Nesseby samme dag. Her fikk han leiet to hester og fikk nettingen kjørt opover til Suonjo. Om kvelden var han fremme og var glad at han var tilbake, var kommet hjem til far igjen.

Tor hang i og slet nesten verre enn han noen sinne hadde gjort før. På fire dager hadde han og far revegården ferdig, hadde bygget gode kasser til revene og fikk dem flyttet over fra den kassen de hadde stått og hatt det vondt i i over 14 dager. De var rent rare å se på da de kom i gården. Alle tok de et sprang, akkurat så langt som kassen hadde vært, stanset og så sig forbauset omkring, tok et nytt sprang, stoppet atter forbauset, gikk noen skritt og begynte så å trave rundt langs nettingen. De lot til å ville trives, blev far og Tor enige om.

Far og Tor bygget også et nytt stabbur av bjørkestranger [167] og torv. Lillegammen vilde de ha ryddig så fjellfinnene kunde få bruke den når de kom med reinen. Far regnet med at han sikkert ikke vilde tape på å vise fjellfinnene gjestevennskap. De pleide ikke å være påholdne på en reinstek eller en ritabæl, en halv rein.

Tor grov op kilden borte i myren. Det var bedre vann der enn i dammen, hvor gjessene hadde grisert nokså meget til, og de hadde hentet vann der nesten hele sommeren. Han fikk tak i en sirupsfustasje i bygden, fikk den kjørt op og satte den ned i kilden så myrgrumset ikke fikk sige inn. Han satte lokk over for at den ikke skulde fyke full av sne når vinteren kom.

Dag efter dag strevet Tor med et eller annet, og som regel var det egne tiltak han fikk fullført, sjelden noe far hadde satt ham til. Far så litt forbauset på denne voldsomme arbeidsiveren, men lot ham bare drive på. Det var jo ikke til skade. Men at det var noe gutten vilde arbeide av sig, det forstod far da han en dag fikk høre Tor stå og snakke med rypemor.

«Det er trist dette, du rypemor. Du kan gjerne se på mig med de svarte øinene dine og legge hodet på skakke. Men du skjønner nu har de tatt Erling fra oss, satt ham i bur, stengt ham inne i en skole, hvor han skal bli tam og voksen. Nu skal jeg gjøre nytte for både ham og mig og hjelpe far hele vinteren igjennem, for du skjønner at jeg vil ikke i noe bur, jeg vil være her hos far og dig, uten stengsel, bare med den store vide vidda rundt omkring. Far og jeg skal leve de fri menns liv, for ever. Det er engelsk og betyr for alltid. Du heter grouse på engelsk, men det skal du ikke [168] bry dig om, for rypemor er så mye

penere. Far og jeg skal arbeide vi, så kan Erling bare bli videnskapsmann og holde foredrag så meget han har lyst til. Å nei, jeg skal ikke reise fra hverken dig eller far eller rypeungene dine eller gjessene mine eller reveungene eller Garm eller Ponto eller Halvdan, når han kommer, eller fra noen her oppe. For her er nu hjemmet til dig og mig, vet du.»

Far skyndte sig bort i skogen. Det var galt å lure på gutten, men nu skjønte han Tor bedre. Han savnet Erling og vilde bevise for sig selv at han hadde valgt den bedre del. Den Toregutten, den Toregutten. Men daddas skjørter var han sandelig sloppet lett ifra.

Da far kom inn fant han Tor og hundene i vill lek om et kjøttben. Hvem der var mest ellevill var ikke godt å si.

«Du far,» sa Tor. «Det er nok kvitrev vi har fanget, ikke blårev og langt fra sølvrev. Og sandelig var det bra at det bare var kvitrev, for ellers hadde vel gudene blitt misunnelige, så heldige som vi har vært.»

«Du kan ha noe rett i det, gutten min,» smilte far, han kjente Tors bråe overganger.

«Men kanskje hellet var en smule forberedt og litt fortjent,» la han til.

«Du syns vel det og, du smukken,» sa Tor, men om det var til Garm eller Ponto han sa det kunde ikke far avgjøre.

Noter

[n1](#). avgang.] *rettet fra: avgang (trykkfeil)*

[n2](#). sig] *rettet fra: sin (trykkfeil)*

[n3](#). sedvanlig] *rettet fra: sedavnlilig (trykkfeil)*

Håkon Evjenth's *3 på to og 2 på fire* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no